

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่

ไพบุลย์ พันธวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบริหารการชนบท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยาบาล

ชื่อเรื่อง

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ไพบุณย์ พันธวงศ์

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น)

วันที่ 13 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.นคร ศรีสวัสดิ์)

วันที่ 13 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ 13 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558

ประธานอาจารย์ประจำหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ 13 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาดุพงศ์ วาฤทธิ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 10 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558

ชื่อเรื่อง	ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายไพบูลย์ พันธวงศ์
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบริหารการชนบท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทชุมชน ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग 2) ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग 3) ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग จำนวน 208 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 44 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรส และประกอบอาชีพเกษตรกรรม สมาชิกครัวเรือนมากกว่า 4 คนขึ้นไป มีรายได้ครัวเรือน 5000 - 10000 บาทต่อเดือน โดยเกือบครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการตรวจสอบและประเมินผลโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการปรับใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันมีการปรับใช้ในอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความรู้พบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกมีความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก และการมีคุณธรรมสมาชิกมีการปรับใช้ในระดับมากเช่นกัน 2) ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग ด้านการจัดการ ด้านการผลิต และด้านการตลาด พบว่า มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ด้าน 3) ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग ได้แก่ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ สมาชิกครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การมีส่วนร่วม ความรู้และการปรับใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\text{sig.} < 0.05$)

Title	Strengths of the Community Enterprises of Saluang Sub-district, Mae Rim District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Phaiboon Phanthouvang
Degree of	Master of Science in Rural Resources Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Jukkaphong POUNGNGAMCHUEN

ABSTRACT

The objectives of this study were to explore: 1) community context and socio-economic attributes of bio-life participation and application in sufficiency economic of community enterprise of Saluang sub-district; 2) the strengths of community enterprises of Saluang sub-district; and 3) The factors effecting the strengths of community enterprises of Saluang sub-district, Maerim district, ChiangMai province. The sample group in this study consisted of 208 numbers of the community enterprise, Saluang sub-district,. A set of questionnaires was used for data collection and descriptive statistics and chi-square were employed.

Findings showed that most of the respondents were male, 44 years old on average, married, and elementary school graduates. Most of the respondents were farmers and had 4 family members with a monthly income for 5000 - 10000 bath. Almost one – half of the respondents were members of savings group for production. They had a moderate level participation in terms of decision – making, project implementation, benefit sharing, assessment and audition. Likewise, they had a moderate level of the adoption of the sufficiency economy philosophy in terms of moderation, reasonableness and immunity. Regarding knowledge, it was found that more than one – half of the respondents had a high level of knowledge the philosophy of sufficiency economy. They also had a high level of virtue adoption. Regarding the strength of the community enterprise, Saluang distrcet based on management, production, and marketing, it was foug to have a moderate level all aspects. For factors effecting the strength of the community enterprise, there was a statistically significant relationship (sig. <0.05) among educational educational attainment, station, and adoption of the philosophy of sufficiency economy.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น ซึ่งได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ได้ให้คำปรึกษาในการวางแผนการดำเนินงานวิจัย ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข และช่วยเหลือตักเตือนในเรื่องของการทำงานวิจัยให้กับข้าพเจ้าตลอดมา อีกทั้งยังต้องขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นฤเศ รังควัด และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสกุล พองมูล อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข งานวิจัยฉบับนี้ของข้าพเจ้าสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ในการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ช่วยชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัยนี้ให้เป็นวิทยานิพนธ์อย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ได้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณทุกๆ คนในครอบครัวที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาในการศึกษาและรวมไปถึงขอขอบพระคุณ พี่ๆ บุคลากรสาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ช่วยติดต่อประสานงานให้คำแนะนำสนับสนุน คอยเป็นกำลังใจที่ดีให้กับข้าพเจ้า คอยให้ความช่วยเหลืออยู่เบื้องหลังตลอดระยะเวลาในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ขอขอบพระคุณครับ

ไพบุลย์ พันธุ์วงศ์

ตุลาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(9)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
สารบัญภาพผนวก	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	3
วัตถุประสงค์	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	8
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	20
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง	43
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	46
ทฤษฎีฐานราก	48
ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม	52
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	58
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	67
ทฤษฎีความเข้มแข็ง	73
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	75
ภาคสรุป	79

	หน้า
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	81
สมมติฐานการวิจัย	82
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	83
สถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัย	83
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	85
การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
การทดสอบเครื่องมือ	86
การวิเคราะห์ข้อมูล	89
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	93
ตอนที่ 1 วิเคราะห์บริบทของชุมชน มิติทางด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านวัฒนธรรมและมิติด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ	93
ตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วม ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน	100
ตอนที่ 3 วิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง	116
ตอนที่ 4 วิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง	128
ตอนที่ 5 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะลง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	134
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	148
สรุปผลการวิจัย	148
อภิปรายผลการวิจัย	153
ข้อเสนอแนะ	155
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	155
บรรณานุกรม	156
ภาคผนวก	163
ภาคผนวก ก แบบสอบถามการวิจัย	164
ภาคผนวก ข ชุดคำถามการวิจัย	173

ภาคผนวก ค ภาพผนวกกิจกรรม

ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย

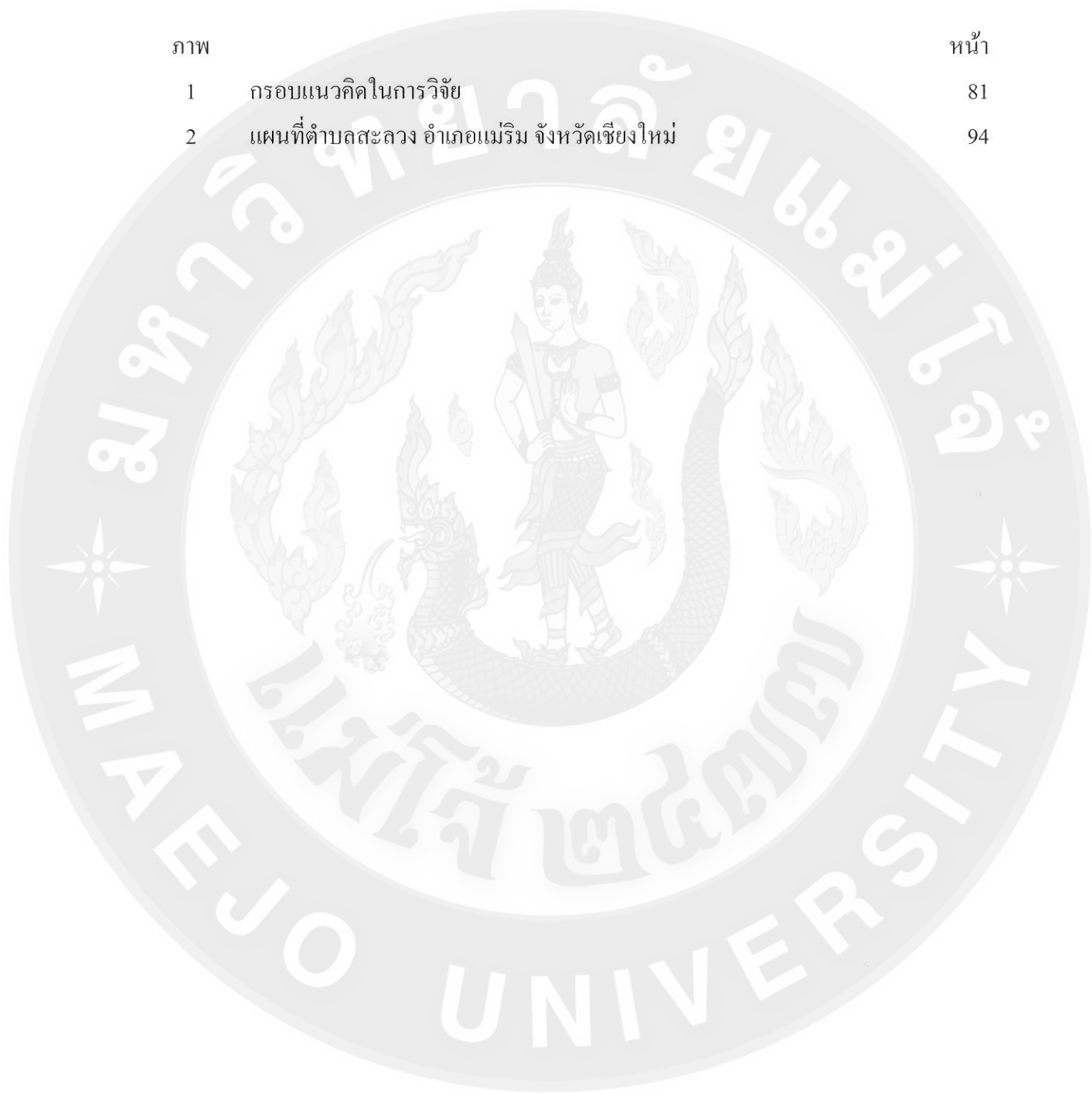
สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	84
2	ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	87
3	จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง 8 หมู่บ้าน	96
4	ปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	103
5	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	106
6	ปัจจัยด้านสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	107
7	การมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	109
8	การมีส่วนร่วมดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	111
9	การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	113
10	การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	115
11	การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	117
12	การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	119
13	การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านมีภูมิคุ้มกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	121
14	ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	122

ตาราง	หน้า
15 แบบทดสอบความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	125
16 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรมของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	127
17 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	129
18 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	131
19 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการตลาดของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	133
20 ปัจจัยส่วนบุคคลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภ มะริม จังหวัดเชียงใหม่	138
21 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	141
22 ปัจจัยด้านสังคมต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภ มะริม จังหวัดเชียงใหม่	142
23 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	144
24 ปัจจัยความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของ วิสาหกิจชุมชน ตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	145
25 ปัจจัยการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็ง ของวิสาหกิจ ชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่	146

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	81
2	แผนที่ตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่	94

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	เขตรับผิดชอบตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	177
2	บ้านนาหึก หมู่ที่ 1 ตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	177
3	การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	178
4	การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	178
5	การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	179
6	การลงประชามติที่ประชุมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	179
7	การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	180
8	การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	180
9	การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	181
10	การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	181

บทที่ 1

บทนำ

ท่ามกลางการตระหนักถึงความผิดพลาดหลายด้านอันเกิดจากกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมามีอยู่ภายใต้แนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่สถานะความทันสมัย (Modernization) ของสังคมไทย โดยเฉพาะผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนชนบทไทยไม่ว่าจะเป็นด้านศักยภาพในการพึ่งตนเอง การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความสามารถในการจัดการทรัพยากรภายใต้อำนาจและสิทธิของชุมชนเอง ผลกระทบเหล่านี้ได้ทำให้กระแสความสนใจในบรรดาหมุนักคิด นักวิชาการ และนักพัฒนาจำนวนมากมุ่งมาสู่การพัฒนาทางเลือกแบบอื่นๆ โดยเฉพาะแนวทางซึ่งเน้นที่การพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชนให้กลับคืน และแนวทางหนึ่งของการพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งได้รับการกล่าวขานกันมากที่สุดในยุคนี้ก็คือ การมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Sufficient Economy) (นภาพร ณะ หะวานนท์ และคณะ, 2543 อ้างใน เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และคณะ, 2550: 153)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนเพื่อให้สามารถรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็ว คาดการณ์ได้ยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม วาตภัย เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการทำลายธรรมชาติของมนุษย์ กระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติ การบริโภคนิยม การว่างงาน ความขัดแย้งภายในประเทศส่งผลให้ความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร คุณธรรมของคนในชุมชนลดลง จึงจำเป็นต้องพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจะ เป็นแนวทางต่อการแก้ไขปัญหาและเป็นแรงหนุนต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555: 9)

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน ชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่เป็นหนี้สินและอยู่อย่างพึ่งพาตนเองได้รวมถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันสำหรับสมาชิกในหมู่บ้าน ชุมชน แนวทางหนึ่งคือการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต และอีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในระดับหมู่บ้านและตำบล โดยจัดเวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึง

ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาไปจนถึงการเรียนรู้เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ทั้งในส่วนที่ครัวเรือนดำเนินการเองและทำร่วมกันเป็นกลุ่ม ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมด้วยและที่จะให้ส่วนราชการช่วย ข้อเสนอเหล่านี้จะถูกประมวลขึ้นเป็นแผนชุมชนส่งต่อไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอและจังหวัดตามลำดับ จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึงชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิมศาสนาและเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก (สมาพันธ์เกษตรพลังงานประมงและพลังงานอินโดจีน, 2557: ระบบออนไลน์)

ที่ผ่านมารัฐบาลมีนโยบายและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้มีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีและองค์กรของชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาให้กลุ่มอาชีพต่างๆ มีขีดความสามารถในการยกระดับทุนการผลิตและการตลาดให้สูงขึ้น โดยเน้นการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน 2 ลักษณะคือ ส่งเสริมให้ประชาชนผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัว และส่งเสริมให้มีการร่วมกลุ่มการผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปแบบธุรกิจชุมชน ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอันจะส่งผลต่อการพัฒนาของระดับชุมชนและสังคมให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่การจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยการผนึกกำลังของทุกฝ่ายทุกระดับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธวิธีและการนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย (ชลธิ เจริญรัฐ, 2547: 1)

ธุรกิจชุมชนหรือ “วิสาหกิจชุมชน” (Community Enterprise) เกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยวิสาหกิจชุมชนจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช่กิจกรรมที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรื่องข้าว หมู เห็ด เป็ด ไก่ ผัก ผลไม้ น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจาน หรืออื่นๆ ที่ชุมชนทำตัวเองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจ

ของประเทศก็จะเข้มแข็งและอยู่ได้ (อานันท์ คณยศรี, 2555: ระบบออนไลน์) ดังนั้น วิสาหกิจชุมชน จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญา และส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

ปัญหาการวิจัย

วิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนโดยการนำของผู้นำท้องถิ่น สิ่งที่ผลักดันให้เกิดการรวมตัวและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนภายในชุมชนนั้นเนื่องมาจากความแตกแยกของคนในชุมชน การทะเลาะเบาะแว้ง ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่างคนต่างอยู่ไม่มีการรวมตัวกัน จะรวมตัวกันก็ต่อเมื่อมีงานเทศกาล หรืองานหมู่บ้าน คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน มีความคิดที่แตกแยก ไม่มีความสามัคคี ไม่มีความเมตตา ไม่มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนขาดความเข้มแข็ง และตกอยู่ในสภาวะการณ์วังวนแห่งปัญหา อาทิ ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมประชาชนเป็นหนี้ติดลบแทบทุกครัวเรือน ปัญหาสุขภาพ ประชาชนเป็นโรคมะเร็งสาเหตุก็เนื่องมาจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา คือ สภาพที่ดินเสื่อมโทรมผลผลิตตกต่ำ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ได้ถูกไต่ตรองจากผู้นำท้องถิ่น โดยได้ปรึกษาหาหรือและเสนอแนะปัญหาต่อหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) มูลนิธิพัฒนาชนบทวัดป่าดาราภิรมย์ เป็นต้น ฯลฯ ซึ่งต่างก็เข้ามาสนับสนุนในเรื่องขององค์ความรู้ แหล่งเงินทุน การบริหารจัดการ ตลอดจนการสร้างพลังให้เกิดขึ้นในชุมชน นั่นก็คือการรวมกลุ่มกันทำเกษตรตามความถนัดหรือเรียกอีกอย่างคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ชุมชน อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการที่ชุมชนได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับชุมชนจนสามารถก้าวผ่านปัญหาและอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จได้จนตราบเท่าทุกวันนี้

ชุมชนตำบลสะลงมีกลุ่มวิสาหกิจทั้งหมด 22 กลุ่ม แต่มีเพียง 13 กลุ่มที่ได้รับการจดทะเบียนขึ้นเป็นวิสาหกิจชุมชนอย่างถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงมีเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะชุมชนมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการสร้างความสามัคคี ร่วมกันพัฒนา รักน้ำ รักป่า แก้ปัญหาความยากจนภายใต้การดำเนินงานที่อุทิศตนให้กับชุมชนโดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตนแต่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า สิ่งทีกล่าวมานี้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจ ของชุมชนตำบลสะลง ได้แก่ รางวัลกองทุนแม่ของแผ่นดิน รางวัลชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง รางวัลชะ

นะเลิศ (To Be Number One) ประเภทชุมชน รางวัลชนะเลิศศูนย์การเรียนรู้ และรางวัลศูนย์การเรียนรู้กองทุนแม่ของแผ่นดิน

ด้วยเหตุและผลดังข้างต้นนี้ จึงเกิดคำถามขึ้นกับผู้วิจัยว่าอะไรที่เป็นปัจจัยทำให้ชุมชนเหล่านี้ประสบผลสำเร็จในการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อันนำไปสู่ความเข้มแข็งซึ่งผู้วิจัยคาดว่าคำตอบที่ได้นั้น จะนำไปสู่การเสนอทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอื่นๆ หรือสามารถนำไปขยายผลต่อยอดการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ได้ ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วม และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ

1. บริการความรู้แก่ประชาชน
 - 1.1 ประชาชนตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ตลอดจนนักวิจัย นักพัฒนาชุมชนและผู้นำชุมชนสามารถนำข้อมูลด้านบริบทของชุมชนและข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกตำบลสะलगมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง
2. เป็นองค์ความรู้ในการศึกษาครั้งต่อไป
 - 2.1 กรมพัฒนาชนบท สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ รวมทั้งหน่วยงานอิสระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้ประกอบการทั้งธุรกิจขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก สามารถนำผลที่ได้จากการ

ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนา อันก่อประโยชน์แก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.2 ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในการพัฒนาชุมชน การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์แก่บุคคลภายนอก นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปได้

2.3 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้นำชุมชนหรือตำบลใกล้เคียงในการดำเนินงานเกี่ยวกับการวางแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการทำงานในด้านการถ่ายทอดความรู้วิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตลอดจนความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เป็นประโยชน์แก่ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

3.1 เป็นรูปแบบในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนใกล้เคียง

3.2 ผลที่ได้จากการวิจัย สามารถนำไปประกอบเป็นแผนพัฒนาชุมชนใกล้เคียงอื่นๆ ในประเทศไทยได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ได้ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ศึกษาเป็นบริบทของชุมชนและข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วม และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง ส่วนที่ 2 ศึกษาความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง ส่วนที่ 3 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะพื้นที่ ตำบลสะलग อำเภอแม่มirim จังหวัด เชียงใหม่ เนื่องด้วยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ ที่มีการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จและ มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมจากตัวชี้วัดความเข้มแข็งนี้ก็คือการที่ชุมชนนี้ได้รับ รางวัลบ่อยครั้งทั้งในระดับอำเภอจนถึงระดับภาค

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่มirim จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ตำบล 8 หมู่บ้าน มีวิสาหกิจชุมชน 13 กลุ่มโดยมีสมาชิกที่ เข้าร่วมทั้งหมด 208 คน

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้ใช้เวลาทำการศึกษาดังแต่เดือน สิงหาคม 2556 ถึงเดือน มิถุนายน 2557 รวม 10 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้มีขอบเขตที่ชัดเจนและเข้าใจที่ถูกต้องในความหมายของ คำศัพท์ที่ใช้ จึงกำหนดความหมายไว้ดังนี้

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ประชาชนในชุมชนตำบลสะलगสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิมศาสนาและเศรษฐกิจชุมชนที่ พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มประกอบการของเกษตรกรตำบลสะลวง ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรตำบลสะลวง จนทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการสร้างกลุ่มได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ และการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร ขั้นตอนปฏิบัติดำเนินกิจกรรมได้แก่ การจัดทำโครงการต่างๆ ขึ้นความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มเกษตรกร ขึ้นพลังสามัคคีได้แก่การร่วมกันทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชนที่อาศัยเป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกและเจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการประชุมใหญ่ของกลุ่ม การมีส่วนร่วมวางแผนโครงการ การมีส่วนร่วมดำเนินงานกิจกรรมของโครงการ การมีส่วนร่วมประเมินผล การมีส่วนร่วมรับความรู้จากโครงการที่กลุ่มจัดทำขึ้นและการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการกู้เงินฝากเงินหรือจัดหาสินค้าหรือบริการอื่นๆ ซึ่งกรรมการกลุ่มจะทำหน้าที่ดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง ในด้านการจัดการ ด้านการผลิตและด้านการตลาด ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนตัดสินใจและการกระทำ

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
4. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 ทฤษฎีฐานราก
 - 5.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม
 - 5.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - 5.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 5.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย
8. สมมติฐานงานวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2547: 161) ได้นิยามคำว่าวิสาหกิจชุมชนซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Community Enterprise) คือการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่รื้อรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นพี่เป็นน้องไว้ด้วยกัน)

วิชิต นันทสุวรรณ (ม.ป.ป., อ้างในโดยกรมส่งเสริมการเกษตร, 2548: 28) ให้คำจำกัดความของวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึงการประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการ ผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อสร้างกำไรทางเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคมได้แก่ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ให้ความหมายว่า เป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและการให้บริการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548: 1)

จากการตรวจสอบเอกสารดังกล่าวข้างต้นพอที่จะสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนได้ว่า หมายถึงกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าและการให้บริการอื่นๆ ซึ่งเป็นการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544: 15) ระบุว่าวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายหลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชน แก่ผู้ด้อยโอกาสเสริมจุดแข็งให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการการผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยองค์การชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการวางแผนดำเนินการและประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนอื่นๆ

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมของชุมชนที่มีอิสระพึ่งตนเองได้ระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมีต้นทุนการจัดการต่ำและเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2546: 40) กล่าวว่า องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ควรมี 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง อาจมีคนนอกมีส่วนร่วมมือให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่หุ้นส่วนใหญ่ที่มีอำนาจตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุดซึ่งอาจนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้
3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงหลายๆ กิจกรรม ประสานพนักพลังและเกื้อกูลกัน
6. การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ได้แก่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในท้องถิ่น เพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้ชุมชนเกิดความพอเพียงอย่างน้อยให้พออยู่พอกินหรือพอกินพอใช้เมื่อลดรายจ่ายรายได้ก็เพิ่มขึ้น

2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมไปถึงผลผลิตทั่วไปที่เหมือนกันเหลือใช้ในท้องถิ่นนำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาดและการจัดการต่างๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรขององค์กรชุมชน/เครือข่ายขององค์กรชุมชน
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องคั้นเพื่อสุขภาพ ไลน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติเกษตร) พิพิธภัณฑ์ชุมชนและอื่นๆ
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชน และเครือข่ายขององค์กรชุมชน เช่น น้ำปลา กะปิ ปู๊ย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร ยาสมุนไพรและอื่นๆ
4. การพัฒนาระบบการตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ร้านค้า (ตลาด) ชุมชน แหล่งนันทนาการและศูนย์สุขภาพชุมชนและอื่นๆ
5. การที่องค์กรชุมชน/เครือข่าย พัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนได้ครบทั้ง 4 กิจกรรม และมีการเชื่อมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และมีความต่อเนื่องจะเกิดเป็น “ระบบวิสาหกิจชุมชน”

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544: 77) ได้ให้แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

- 1) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขธรรมชาติ เป็นเรื่องความมั่งคั่งและมีอยู่มีกินทั้งในวันนี้และวันหน้า เป็นเรื่องของการสร้างระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากของสังคมไทยให้เป็นเซลล์เล็กๆ ที่เข้มแข็งที่ประกอบกันขึ้นเป็นองคาพยพของระบบเศรษฐกิจภาพรวม
- 2) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้องมีแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวคิด

เป้าหมายและเอื้อให้เกิดการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ไม่ใช่การทำหนึ่งโครงการภายใต้โครงสร้างที่มีอยู่เดิมของสังคม แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงควรเริ่มต้นและการดำเนินงานที่ชุมชนเพราะครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิตที่สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการที่มีอิสระและสอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและภูมิปัญญา เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นผู้สร้างผลผลิต และสืบทอดภูมิปัญญา จึงควรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นการคืนสิทธิในการจัดการการผลิตและการพัฒนา ผลผลิตให้กับชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่แท้จริงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต แสวงหา และพัฒนาความรู้บนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุนและสวัสดิการของชุมชนเป็นการสร้างผลผลิตและผลิตภัณท์ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมกำกับความสัมพันธ์กับทุกฝ่าย ไม่ใช่การฉวยโอกาส การผลิตในปริมาณมากและการแสวงหากำไรสูงสุด และ 3) การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชนสามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพราะองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในความสามารถด้านบริหารจัดการหรือการร่วมทุนกับองค์กรภายนอกโดยมีทุนหลักในการดำเนินงานจากชุมชน เป็นการสร้างความร่วมมือโดยองค์กรชุมชน/เครือข่ายเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นผู้เลือกองค์กรภายนอกเข้ามาในกระบวนการความร่วมมือที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การตัดสินใจโดยหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่มีใช้องค์กรชุมชน/เครือข่ายสามารถกำหนดมาตรฐานเพื่อรับรองคุณภาพผลิตภัณท์วิสาหกิจชุมชนของตนให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและผู้ให้บริการ มาตรฐานผลิตภัณท์ของวิสาหกิจชุมชนกำหนดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งการให้สิทธิในการอนุรักษ์ ดูแล จัดการ แหล่งทรัพยากร แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเองโดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542: 32) อธิบายไว้ว่ามีหลายปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลว ซึ่งปัจจัยที่สำคัญๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะต้องเริ่มต้นจากนำเงินไปลงทุนทำการผลิต ทำการค้าได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม ในกรณีที่มีกำไรเงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดมวิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสดิบโตได้ดีกว่ากรณีเงินทุนจากการกู้ยืม

2. ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ เป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและพอเพียง กลุ่มชุมชนที่มีตลาดแน่นอน เพียงพอ จะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ยืนอยู่ได้ เติบโตได้ พร้อมกับการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ตลาดจึงเป็นหัวใจของการผลิต เป็นตัวนำการผลิต

3. ปัจจัยด้านการผลิต การจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ในตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิตเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญพอๆ กับโอกาสทางการตลาด การผลิตในชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูงพร้อมกับผู้ผลิตมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญ สามารถได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาดและผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด

4. ปัจจัยด้านบริหารจัดการ การบริหารจัดการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

4.1. ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

4.2. ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุม กำกับอย่างชัดเจน

4.3. ด้านระบบบุคลากร ในวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจนเนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา การให้คุณค่าให้โทษจึงไม่มี ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกมีสัจจะคุณธรรมและมีความเสียสละ

5. ปัจจัยด้านผู้นำ ชาวชนบทส่วนใหญ่มักขาดแคลนผู้นำ ผู้นำมักเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมักจะอยู่ได้ การนำของบุคคลเหล่านี้ จากการศึกษาจะพบว่าวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพหรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน การระดมทุนจะง่าย กิจการขยายตัวได้รวดเร็ว มีความมั่นคง และโอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

6. ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่มีน้อย โดยมากเป็นประเภทที่ทำงานให้กับตัวเอง (Self - Employed) ภายในครอบครัว ส่วนมากพบว่าเป็นแรงงาน ที่มีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์ จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เป็นแรงงานของคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า เป็นสำคัญ

7. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้น การคงอยู่ การเติบโตและยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะรวมถึงการระดมทุน และการใช้ทุนที่ระดมมา ซึ่งทุนดังกล่าว คือ เงินทุน ดังนั้น การมีส่วนร่วมระดมทุน จึงหมายถึง การร่วมมือ ถือหุ้ญ ร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่กล่าวมาเป็นปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่นำพาให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมอย่างเอาใจใส่ของตนเอง เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถพึ่งตนเองได้

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548: 320) ได้สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนดังนี้

1. ให้มีการจดทะเบียนรับรองสถานะของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จะขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้ โดยยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร
2. ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นเอกภาพ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดและคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาการวิสาหกิจชุมชน
3. ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร

3.1. วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ: ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา
กิจการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมทั้งการให้ความรู้
การจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบทรัพยากรหรือภูมิปัญญา
ของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้นๆ หรือการให้ความรู้
เกี่ยวกับขบวนการผลิตและบริหารจัดการธุรกิจทุกด้านเพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐม
ภูมิจึงมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง

3.2. วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้: ให้มีการส่งเสริม
และสนับสนุนการวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้แล้วอย่างต่อเนื่อง รวมถึง
การให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับสูงขึ้นไปตามความ
พร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน การร่วมมือซึ่งกันและกันหรือให้ความช่วยเหลือ
ในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ทั้งในด้านคุณภาพ การผลิต การจัดการและ
การตลาด เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้น

3.3. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน: ให้มีการสนับสนุนการจัดตั้ง การประกอบการ
การตลาด รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือภาค
ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

4. ให้กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ
วิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับชาติ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็น
เลขานุการ ระดับจังหวัดซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเลขานุการและคณะกรรมการประสานนโยบาย
กองทุนเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธาน และ
กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นเลขานุการ

บทบาทการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

เมธี พยอมพงศ์ (2544: 176) ได้กล่าวถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
ในการส่งเสริมกับแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนภายใต้แนวคิดหลัก 3 ประการคือ

1. การกระจายอำนาจ หมายถึง สภาวะที่หน่วยงานหรือชุมชนมีอำนาจการ
ตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการดำเนินกิจกรรมของตนเองได้อย่างกว้างขวาง การกระจาย
อำนาจเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ใน
ท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในระดับ ท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและการวางแผนการพัฒนาต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ กลยุทธ์การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน จะทำให้ชุมชนเกิดความแข็งแกร่งและยั่งยืน

3. การประชาสังคม แนวคิดนี้เกิดจากสภาพปัญหาในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้โดยลำพัง ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันมารวมเป็นกลุ่มหรือองค์กร ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์บนพื้นฐานของความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการที่มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

ดังนั้นบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คือ การกระจายอำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประชาสังคม ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการรวมกลุ่มและมีอำนาจตัดสินใจ มีแนวทางวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

บทบาทหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (พ.ศ. 2548: 322) ได้กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นแกนกลางในการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีหน้าที่เป็นผู้ให้การรับรองสถานภาพของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเป็นสำนักเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทหน้าที่ 3 ส่วน คือ

1. เป็นหน่วยงานในการรับจดทะเบียนวิสาหกิจ/เพิกถอนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และการเลิกกิจการ
2. เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
3. ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอย่างครบวงจรและเป็นเอกภาพ จากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ แนวคิดในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมมาจากรากฐานการพัฒนาการเกษตรและสังคมเกษตรเป็นที่ตั้ง ในภาวะปัจจุบัน การเตรียมความพร้อมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นก็มีหลายหน่วยงานดำเนินการอยู่ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริม

อุตสาหกรรม ในส่วนกรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องเข้าไปบูรณาการหรือต่อยอดการดำเนินงานตั้งแต่ระดับการผลิตจนถึงการสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548: 73) ได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายจะดำเนินการในลักษณะบูรณาการทั้งภายในหน่วยงานและร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ งานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะทำหน้าที่เป็นแกนกลางเพื่อให้เกิดการรวมพลังในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับภาคีต่างๆ

2. การยื่นขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย จะเป็นไปโดยความสมัครใจและความพร้อมของชุมชน เน้นการสร้างความรู้เข้าใจให้ประชาชนและชุมชนได้ทราบถึงสิทธิประโยชน์ วิธีการและขั้นตอนในการขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 อย่างทั่วถึง

3. เจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมประสานกับวิสาหกิจชุมชนใน 3 เรื่องคือ

3.1. การเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitator) คือ เป็นผู้ช่วยกลุ่มคนให้ทำบางอย่างร่วมกันอย่างได้ผลโดยทำหน้าที่เพียงผู้เอื้อให้เกิดกระบวนการไม่เข้าไปเกี่ยวข้องชี้แนะหรือเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

3.2. การเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Catalyst) การให้คำปรึกษา การสร้างความมั่นใจในเรื่องใหม่ๆ โดยการช่วยวิเคราะห์ข้อมูลที่ชุมชนจัดทำและให้ข้อมูลในสิ่งที่ชุมชนจัดทำว่ามีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องในส่วนไหน ช่วยเสนอแนะแก้ไขจุดอ่อนนั้น ตลอดจนช่วยติดตามผลหรือความก้าวหน้าในเรื่องที่ชุมชนได้เสนอกับหน่วยงานภายนอกต่างๆ

3.3. การเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดเครือข่าย (Networker) โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่มีความสนใจร่วมกัน มีปัญหาร่วมกันและต้องการสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจะมุ่งเน้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการทุนของชุมชนทั้งที่เป็นเงิน ทรัพยากร ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม เพื่อการพึ่งพาตนเองและเกื้อหนุนกิจการของชุมชนมากกว่าการสนับสนุนในรูปของ ปัจจัยและเงินให้เปล่าแก่ชุมชน

5. พัฒนาระบบข้อมูลวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูล ข่าวสารและความรู้ในระหว่างวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างวิสาหกิจ ชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนต่อเกษตรกรและชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548: 32) กล่าวถึง การกำหนดนโยบายให้เกิดการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการผลักดัน กฎหมายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน คือ

1. การรวมตัวของเกษตรกรในการประกอบการระดับชุมชนในรูปแบบของ วิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อจัดระเบียบให้เกิดลำดับก่อนหลัง และภาครัฐ สามารถรับรู้ข้อมูลเบื้องต้นประชาชนต้องการจัดลำดับความต้องการของชุมชนที่อยากให้ภาครัฐ สนับสนุน เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง
3. วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียน ได้รับการพัฒนาเป็นผู้ประกอบการที่พัฒนา และใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทุนชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาความรู้ความ เข้าใจในการเข้าถึงแหล่งทุน
4. ระบบเศรษฐกิจชุมชน จะมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะ พัฒนา สำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองกับแผนแม่บทชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548: 67) ได้สรุปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำ แผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นกรณีศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเขาคราม ตำบล เขาคราม อำเภอมือง จังหวัดกระบี่ ที่ร่วมกันคิด เพื่อที่จะได้หลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา รอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก โดยจัดแบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การเรียนรู้ของผู้นำชุมชน มีเวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ ผู้นำชุมชนในเขตรวม 120 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มต่างๆ ผู้นำธรรมชาติ ผู้รู้ด้านต่างๆ ของชุมชนได้มาเรียนรู้ด้วยการพูดคุย การอ่านและรับข้อมูลข่าวสาร และการมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยากรและคนภายนอก ความเป็นผู้นำ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว

2. การขยายผลการเรียนรู้จากผู้นำลงสู่ชุมชนด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากการสื่อสารในระบบของชุมชนซึ่งไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่กำหนดสถานที่และเวลา ผู้นำที่ผ่านการเรียนรู้จากระดับแรก จะพูดคุยสื่อสารเพื่อขยายผลในชุมชนที่มัสยิด ในวัด ในร้านค้าแฟลตตลอดจนในการจัดทำกิจกรรมร่วมกันกับสมาชิกในชุมชนอื่นๆ เมื่อชุมชนเกิดการเรียนรู้ทั้ง 2 ระดับ จะทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีเวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ มีแผนแม่บทชุมชนหรือแผนที่ชุมชนเป็นผลผลิตของการเรียนรู้ซึ่งชุมชนเขตรวมได้จัดเวทีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เดือนละ 1 ครั้ง รวม 5 ครั้ง เพื่อศึกษาวิเคราะห์หาความเป็นจริงของชุมชนทั้งทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี แนวคิดและการปฏิบัติของคนในชุมชนโดยลักษณะการจัดทำแผน ไม่ได้เริ่มต้นจากความต้องการหรือปัญหาเป็นตัวตั้ง หากเริ่มต้นด้วยความเป็นจริงของชุมชนในรูปของข้อมูลเป็นตัวตั้งเป็นข้อมูลความเป็นจริงที่ผ่านกระบวนการถกเถียงวิเคราะห์และสังเคราะห์ของผู้นำชุมชนในการเรียนรู้ที่เรียกว่า “รู้จักตัวเอง รู้จักชุมชนและรู้โลก” และจากแผนชุมชน ก็นำไปปฏิบัติ นำแผนแม่บทไปสร้างระบบจัดการและการพัฒนาชุมชน โดยเริ่มต้นจาก

1. การจัดตั้งสภาผู้นำรับผิดชอบการดำเนินงานตามแผน
2. เลือกกิจกรรม “ธนาคารตำบลเขตรวม” ขึ้นเป็นกิจกรรมแรก เพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของชุมชน เป็นแหล่งสะสมจะสะสมประจำเดือน
3. พัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยนำโครงการในแผนแม่บทมาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติที่ละโครงการตั้งแต่โรงสี โรงงานน้ำปลา ลานเทพาลัยฯลฯ มีกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน และธนาคารตำบลเขตรวมเป็นแหล่งทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุน และถือหุ้นโครงการวิสาหกิจชุมชน
4. จัดตั้งกองทุนวิสาหกิจชุมชน เพื่อระดมทุนจากแหล่งต่างๆ เช่น อ.บ.ต. หน่วยงานราชการ โดยให้เข้าไปถือหุ้นในนามวิสาหกิจชุมชน
5. จัดตั้ง “ศูนย์ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน” เพื่อรวบรวมผลิตภัณฑ์จากชุมชนมาจัดจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

6. ผลกำไรจากธนาคารและวิสาหกิจชุมชน จัดสรรเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ สมทบกองทุนสวัสดิการของชุมชนและปันผลคืนสมาชิก ภายในเวลาสามปีเศษชุมชนเขาครามก็สามารถหลุดพ้นจากสถานะการเป็นหนี้ มาเป็นมีเงินออม มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชุมชนต่างๆ ที่ต้องการแก้ไขปัญหามูลาในชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมั่นคง ด้วยหนึ่งสมอง สองมือของคนในชุมชนเอง จึงเกิดอิสรภาพในการคิดและการตัดสินใจ จนตกผลึกแห่งความรู้ที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนเขาครามที่มีทรงคุณค่ายิ่ง

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความคิด เตรียมชุมชน เตรียมทีมงาน ดำรวจข้อมูล เอาข้อมูลมาวิเคราะห์มาทำเป็นแผนเป็นโครงการและกิจกรรม ทำประชาพิจารณ์แล้วนำไปสู่การปฏิบัติโดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ มีผู้นำชุมชนจากทุกหมู่บ้านในตำบลหนึ่งมาร่วมเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านอื่นๆ เดือนละครั้งแล้วกลับไปดำเนินการขยายผลการเรียนรู้สู่ชุมชน ด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้จากการสื่อสารในระบบของชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์จน “รู้จักตัวเอง รู้จักชุมชนและรู้โลก” เกิดเป็นแผนชุมชนที่ปฏิบัติได้จริงในการสร้างระบบจัดการและการพัฒนาชุมชนและเกิดผล คือ ทำให้ชุมชนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปได้อย่างรู้เท่าทัน สามารถคิดและตัดสินใจได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกรอบงำหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์มาสู่วัฒนธรรมข้อมูลความรู้ หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุก สืบค้น ดำรวจ วิจัย แสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง หลุดพ้นจากวิถีคิดและวิถีจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยง บูรณาการและจัดการแบบผนึกพลังก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่เป็นทวีคูณรวมทั้งเกิดการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ความหมายของคำว่าพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” เป็นคำที่ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายหลากหลายและแตกต่างกันมากที่สุดคำหนึ่ง เนื่องจากการพัฒนาเป็นคำที่แฝงไปด้วยค่านิยม (Value-add) และผูกพันกับวัฒนธรรม ดังนั้นจึงพบว่า ความหมายของการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานของบุคคล สังคม วัฒนธรรมและกาลเวลา (สุโขทัยธรรมาริราช 2543: 8) ได้มีนักวิชาการทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นจำนวนมากได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปเช่น

กจิณ ศรีมงคล (2542: 5) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะ คุณสมบัติอย่างเป็นระบบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมตามช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและระยะเวลาที่เอื้ออำนวยโดยมีแรงกระตุ้นจากภายนอก คือผู้พัฒนาและความร่วมมือร่วมใจของผู้รับการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526: 12) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า (Planned Change)

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526: 1) ให้ความหมายว่า การพัฒนาหมายถึงการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

รัชนิกร เศรษฐ (2528: 298) เสนอว่าการพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้นหรือเพื่อจุดหมายปลายทางอันใดอันหนึ่งเสมอและไม่จำเป็นต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งแต่เฉพาะคุณภาพเท่านั้น

Laplant (no date อ้างใน ธวัช ทนโตภาส, 2529: 15) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยแบ่งออกเป็น 2 ประการดังนี้

1. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuous Process) หมายถึง สังคมจะมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านใด ทั้งด้านปริมาณ คุณภาพและสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาเป็นระบบ (System) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเกิดขึ้นในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นระบบโดยองค์ประกอบของแต่ละระบบจะมีความสัมพันธ์กัน

Smuckarn (1982: 115) เสนอว่าการพัฒนา หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนทางสังคมและวัฒนธรรม (A Process of Planned Socio-Cultural Change)

จากความหมายของการพัฒนาตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546: 3) ได้สรุปถึงความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นนั้นถือได้ว่าเป็นการที่พึงปรารถนา กล่าวคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนาเป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาประเทศรวมทั้งสันติสุขอันยั่งยืนอย่างแท้จริงของสังคมนั้นนอกเหนือไปจากการขึ้นอยู่กับทุกบริบทที่ประกอบขึ้นมาเป็นระบบสังคมแล้วยังควรต้องเน้นการขึ้นอยู่กับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งรอบด้านในองค์ความรู้ที่มีต่อทุกระบบของสังคมรวมทั้งระบบปฏิบัติการผู้นำและศักยภาพของผู้นำตลอดจนภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำทุกด้านของสังคมนั้นอีกด้วย ความพิการของศาสตร์แห่งการพัฒนารวมทั้งข้อผิดพลาดมักจะปรากฏให้เห็นเมื่อมักจะปรากฏว่าผู้ที่สถาปนาตนเองว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการแห่งการพัฒนานั้นแท้ที่จริงแล้วมีความบกพร่องหรือพิการทางด้านวุฒิภาวะแห่งองค์ความรู้พื้นฐานหลายด้าน

แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคมแต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่านักวิชาการนักพัฒนาหรือผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ส่วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ทัศนคติหรือโดยมีจุดมุ่งหมายที่หวังช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของตนเพื่อผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่ง

ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาการจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่าความเป็นชุมชนนั้นเน้นเรื่องของความสัมพันธ์และการเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่างๆ อย่างไรก็ตามการพยายามทำความเข้าใจแนวคิดต่างๆ เหล่านี้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในการที่จะเลือกความเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานปฏิบัติการ (Practical Base) ของตน

ความหมายของชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 35) ได้พยายามศึกษาและรวบรวมความหมายของ “ชุมชน” โดยค้นคว้ารวบรวมจากนักวิชาการหลายท่านดังต่อไปนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 202) “ชุมชน” หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกันมีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกันนอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540: 27) “ชุมชน” ประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อศาสนาประเพณีวัฒนธรรมระบบเศรษฐกิจอาชีพระบบการเมืองระบบการปกครองโครงสร้างอำนาจรวมถึงระบบนิเวศน์วิทยาสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่างๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ประเวศ วะสี (2540: 33) ได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” โดยเน้น “ความเป็นชุมชน” ว่าหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2525: 6) ให้ความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึงองค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งและปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

ชยันต์ วรรธนะภูติ (2536: 23) กล่าวถึง “ชุมชน” ว่าหมายถึงการอยู่รวมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่งเพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่รวมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตจึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้น มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนกฎเกณฑ์ต่างๆ ทั้งนี้ชุมชนหมายถึงสังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาหรือสังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและยังสามารถรักษาแบบแผนการดำรงชีวิตบางส่วนได้และได้ตีความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจในความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนทั้งนี้เพราะคำว่า “หมู่บ้าน” สื่อความหมายให้เข้าใจถึงการกระจุกตัวของบ้านหลายๆ บ้านหรือหลายครัวเรือนในพื้นที่แห่งหนึ่งหรือในระบบนิเวศน์แห่งหนึ่งและเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กที่สุดที่สมาชิกของสังคมพัฒนาขึ้นตามธรรมชาติและต่อมาภายหลังทางราชการอาจจะกำหนดให้เป็น “หมู่บ้าน” ในความหมายของทางราชการ

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศคำว่า (Community) มีความหมายในภาษาไทยว่า “ชุมชน” ถ้าพิจารณาคำภาษาอังกฤษ “Com” มีความหมาย = Together และจะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับใกล้เคียงอีกหลายคำเช่น (Communal) ของชุมชนเพื่อชุมชน (Common) ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย (Commune) ความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด

พจนานุกรม Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1994: 235) ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีศรัทธา ความเชื่อ เชื้อชาติ การงาน หรือมีความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ที่คล้ายคลึงกัน มีการเกื้อกูลกันเป็นอยู่ร่วมกัน

Mark S. Homan (1994: 27) ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

จะเห็นได้ว่าความหมายของชุมชนนั้นไม่จำกัดแน่นอนตายตัวอาจพิจารณาได้หลายแง่มุมอาทิปรัชญากายภาพสังคมวิทยาจิตวิทยาและอาจสรุปได้ว่า “ชุมชน” มีความหมายทั้งรูปธรรมและนามธรรม

ในความหมายของชุมชนเชิงรูปธรรมจำกัดอยู่กับความหมายที่ให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือบริเวณบ้านเล็กๆ ที่มักนึกถึงหมู่บ้านเท่านั้น

ในความหมายเชิงนามธรรม “ชุมชน” เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไปจึงมีอาจกล่าวได้ว่า “ชุมชน” เป็นคำที่มีความหมายแน่นอนตายตัวเพียงประการเดียวการไม่ยึดติดกับความหมายใดๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะช่วยให้เกิดทรรชนะอันกว้างขวางในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้หลายแง่มุมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาแนวคิดและความหมายของชุมชนในทศนะของการพัฒนาชุมชนก็ควรจะศึกษาถึงความหมายที่เป็นรากฐานและเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกันกับสมาชิกของชุมชนต่อไปด้วย

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์ (2509: 57) ได้ให้ความหมายว่าการพัฒนาชุมชนคือกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเองและสรุปความหมายของการ “พัฒนาชุมชน” ไว้ดังนี้คือ

1. การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนหนึ่งดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
2. การส่งเสริมให้ชุมชนนั้นๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้นคือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม
3. การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

4. การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทานและด้านอื่นๆ

5. การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การสร้างความเจริญโดยมุ่งจะให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียนมหาวิทยาลัยหรือตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

6. การพัฒนาชุมชนคือกระบวนการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินงานเอง

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2518: 18) ให้ทัศนะว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่จะทำให้ชีวิตทุกด้านของชาวชนบทมีการเจริญก้าวหน้าขึ้นพร้อมๆ กัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515: 12) ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นย่อมต้องเป็นผลดีสำหรับกลุ่มชนหรือชุมชน การพัฒนาจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (Desired Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพอกพูนด้วยค่านิยม (Value Loaded Change) ตามระบบค่านิยมของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความมีคุณค่าหรือไร้คุณค่าของสิ่งต่างๆ

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ (2527: 18) ให้ทัศนะว่าการพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนช่วยเหลือและส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นและเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและขจัดปัญหาความยากจนในชุมชนให้ลดน้อยลงซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐบาลเอกชนองค์กรชุมชนนักวิชาการและองค์กรธุรกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาโดยการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแนวทางและมีมาตรฐานในการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่องตามโครงการที่กำหนดเพื่อขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป

จุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน

จุดมุ่งหมายในการพัฒนาที่นักพัฒนาจะต้องระลึกอยู่เสมอเพื่อช่วยให้การดำเนินงานไปสู่จุดหมายก็คือ

1. เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ
2. ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
3. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนเองอย่างสงบสุข
4. ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น
5. ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคลให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์
6. ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย
7. เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น
8. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้
9. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองชุมชนประเทศชาติ
10. เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น

จากจุดหมายดังกล่าวแล้วถ้านักพัฒนาได้ดำเนินการให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ได้วางไว้ นับว่าการพัฒนาได้เกิดขึ้นแล้วในชุมชน (วรณี เถาสุวรรณ, 2526: 7)

ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนา

เป็นการยากที่จะจัดลำดับว่าชุมชนใดหรือสังคมใดมีความเจริญก้าวหน้ามีความทันสมัยหรือมีการพัฒนาสูงกว่าหรือต่ำกว่ากัน ทั้งนี้เพราะบางชุมชนหรือบางสังคมมีความก้าวหน้าในด้านหนึ่งในระดับสูงแต่มีความด้อยหรือก้าวหน้าน้อยกว่าอีกด้านหนึ่ง เช่น ประเทศอินเดียมีความก้าวหน้าทางด้านการเมือง ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองรัฐเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างกว้างขวางแต่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับต่ำมีความอดอยากยากจนมากเป็นต้น ดังนั้นปัญหาสังคมจึงอยู่ที่ว่าจะเลือกเครื่องชี้วัดอันใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพชุมชนสังคมนั้นๆ เป็นเครื่องชี้ที่แม่นยำเที่ยงตรงและเชื่อถือได้อย่างแท้จริง

เครื่องชีวิตหรือดัชนีการพัฒนานั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาคและระดับมหภาค ซึ่งจะกล่าวต่อไปดังนี้

ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาค

ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคนี้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและบ่งชี้ระดับของการพัฒนาได้คือดัชนีสร้างสัญลักษณ์ (Symbolic Structures) ของ Young (1977: 166) สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลสหรัฐอเมริกาได้อธิบายว่า

“ในสังคมหนึ่งๆ จะประกอบด้วยระบบย่อยๆ แต่ละระบบจะมีลักษณะ โครงสร้างที่แตกต่างกันความแตกต่างของโครงสร้างนี้สามารถวิเคราะห์ได้จากสิ่งต่างๆ ที่กำหนดขึ้นเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและสัญลักษณ์ทางสังคมเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้แต่ละระบบที่ประกอบขึ้นเป็นระบบใหญ่ขึ้นจะมีปริมาณของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันแตกต่างกันระบบใดมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันน้อยถือได้ว่ามีระดับทางโครงสร้างต่ำระบบใดมีปริมาณหรือจำนวนสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันมากถือว่ามีระดับความแตกต่างโครงสร้างสูง”

โดยนัยแห่งทฤษฎีนี้นี้ดัชนีของการพัฒนาจึงมีอยู่ที่ระดับความแตกต่างทางโครงสร้างของชุมชนหรือสังคมเป็นสำคัญส่วนปัจจัยที่ทำให้ลักษณะ โครงสร้างในระบบย่อยเหล่านี้แตกต่างกันหรือมีปริมาณสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากันได้แก่การติดต่อสัมพันธ์และการเข้าถึงบริการจากศูนย์กลางหรือระบบใหม่ (Relative Centrality) ของระบบย่อยเหล่านั้น

การวิเคราะห์ดัชนีการพัฒนาในระดับจุลภาคใช้ตัวแปรดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างทางด้านโครงสร้าง (Structural Differentiation) หมายถึง ระดับหรือปริมาณหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อยเป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันที่ปรากฏในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด สถานือนามัย ร้านค้า เป็นต้น

2. การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ (Relative Centrality) หมายถึง ระดับหรือปริมาณของหมู่บ้านที่เป็นระบบย่อยได้มีการติดต่อหรือรับบริการจากสถาบันหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนภายนอกมากน้อยเพียงใดสิ่งที่เป็นเครื่องชี้วัด คือ โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ถนน ขนพาหนะและผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

3. ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Solidarity) หมายถึง ระดับหรือปริมาณการแพร่กระจายของสื่อที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันซึ่งชี้ให้เห็นถึงปริมาณทักษะความรู้ความสามารถของชุมชน เช่น กิจกรรมการรวมกลุ่ม การร่วมประกอบกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์ พิธีกรรมชุมชนรวมทั้งจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมด้วย

ดัชนีการพัฒนาด้านมหภาค

การใช้ดัชนีการพัฒนาด้านมหภาคชี้วัดการพัฒนา มีความสำคัญและสามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของการพัฒนาด้านกว้างได้ว่า มีการพัฒนาไปได้มากน้อยแค่ไหนและถ้าใช้ดัชนีการพัฒนาด้านจุลภาคควบคู่ไปด้วย จะทำให้มองเห็นภาพของการพัฒนามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น พิจารณาดัชนีการพัฒนาด้านมหภาคได้ดังนี้

การใช้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัวเป็นดัชนี (GNP Per Capita) ซึ่งได้ถูกนำมาใช้จัดลำดับการพัฒนาประเทศโดยมีความเชื่อว่าประเทศไทยจะมีความทันสมัยหรือมีการพัฒนาด้านใดด้านนั้นวัดจากรายได้ต่อบุคคลของประชากรประเทศใดมีรายได้ต่อหัวสูงกว่าอีกประเทศหนึ่งแสดงว่าประเทศนั้นมีการพัฒนาด้านสูงกว่าซึ่งรายได้ต่อหัวคิดคำนวณจากผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (Gross National Product)หารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมดประเทศไทยใช้คำว่า GNP Per Capital

การใช้ระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นดัชนี โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าทรัพยากรมนุษย์ซึ่งหมายถึงคุณภาพของมนุษย์ ได้แก่ พลังงานทักษะพรสวรรค์และความรู้ของประชาชนเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการให้เป็นประโยชน์ ประเทศใดมีการสะสมทรัพยากรมนุษย์ไว้มากประเทศนั้นก็จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าสูงทั้งนี้ทรัพยากรมนุษย์นั้นจะต้องมีคุณภาพด้วยโดยการคำนวณจาก

จำนวนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุ 15-19 ปี คูณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ 5 ปี

จำนวนผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาคิดเป็นร้อยละของประชากรในกลุ่มอายุที่ควรศึกษาในระดับอุดมศึกษา คือ 20 - 24 ปี คูณด้วยระยะเวลาของการเรียน คือ 5 ปี

การใช้ดัชนีคุณภาพทางกายภาพของชีวิต (The Physical Quality of Life Index, PQLI) การใช้ดัชนีรายได้ต่อบุคคลบ่งชี้ระดับการพัฒนาประเทศนั้นเป็นสิ่งที่สรุปได้ยากในการที่จะจัดลำดับว่าประเทศพัฒนาหรือไม่พัฒนา เพราะเป็นการวัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวดัชนี PQLI จะวัดในด้านการอ่านออกเขียนได้ การมีชีวิตรอดของทารกแรกเกิดและอายุขัยของชีวิตซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตของประชากรแต่ละประเทศประเทศใดประชากรมีคุณภาพชีวิตในระดับสูงก็ย่อมเจริญกว่าประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำกว่า

ดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาที่ประเทศไทยใช้วัดระดับของการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือในชุมชนเมือง ซึ่งถือว่าเป็นดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาในระดับจุลภาคอย่างหนึ่ง คือ เครื่องชี้วัด ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 9 หมวด 50 ตัวชี้วัด ดังนี้

ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

1. หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเพียงพอซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ 3,000 กรัมขึ้นไป
2. เด็กแรกเกิด – 5 ปีได้รับการเฝ้าระวังการโภชนาการและไม่ขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
3. เด็กอายุ 5 – 14 ปีได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย
4. ครอบครัวไม่กินอาหารหรือเนื้อสัตว์ที่ดิบหรือสุกๆดิบๆ

5. ครอบครัวกินอาหารควบคุมที่มีผลจาก อ.ย. 2/2535

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

1. ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพคงทนถาวรสามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย 5 ปี
2. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านถูกสุขลักษณะ
3. ครอบครัวมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล
4. ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี (5ลิตร/คน/วัน)
5. ครอบครัวมีน้ำสะอาดสำหรับใช้เพียงพอตลอดปี
6. ครอบครัวไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรบกวนที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
7. ครอบครัวมีทางเดินเท้าหลักที่เพียงพอต่อการเดินสัญจรไปมามีไฟฟ้าแสงสว่างใช้ได้อย่างปลอดภัย

8. ครอบครัวในชุมชนมีไฟฟ้าใช้

9. ครอบครัวมีทางระบายน้ำหลักที่เพียงพอต่อการป้องกันน้ำท่วมขัง

10. ครอบครัวตั้งอยู่ใกล้สถานที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการบริการทำคลอด และดูแลหลังคลอดภายใน 6 สัปดาห์
3. แพทย์หรือพยาบาลหรือผดุงครรภ์แผนโบราณที่ผ่านการอบรมแล้ว
4. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปีได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรคไอกรนบาดทะยักโปลิโอ

หัตถ์อีกเสบบิกรบตามเกณฑ์อายุ

5. เด็กแรกเกิด – 14 ปีมีสูติบัตรหรือใบรับรองการเกิด
6. เด็กวัยประถมศึกษา (7 – 14 ปี) และได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ
7. ครอบครัวมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ครบทุกข้อ
8. ครอบครัวรู้จักวิธีการป้องกันโรคเอดส์ครบทุกวิธี
9. เด็กอายุแรกเกิด – 6 ปีได้รับการบริการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม
10. เด็กวัยประถมศึกษา (7 – 14 ปี) และได้รับการศึกษาภาคบังคับ
11. เด็กที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้ศึกษาต่อได้รับฝึกอบรมด้านอาชีพ
12. เด็กวัยประถมศึกษา (5 – 14 ปี) ไม่ถูกใช้แรงงานจนเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา

และสุขภาพอนามัย

13. ประชาชนที่มีอายุ 15 – 59 ปีมีบัตรประจำตัวประชาชนและอ่านออกเขียนได้
14. ผู้ทุพพลภาพหรือพิการได้รับการดูแลช่วยเหลือและไม่ถูกทอดทิ้ง
15. ผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้มีผู้ดูแล
16. ครอบครัวได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพและการประกอบอาชีพ

อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1. ครอบครัวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. ครอบครัวมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ
3. ครอบครัวมีสมาชิกที่มีความรู้เรื่องการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
4. ครอบครัวมีอุปกรณ์ดับเพลิง

หมวดที่ 5 ประชาชนมีอาชีพมั่นคงและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

5. ประชาชนที่มีอายุ 15 – 24 ปีที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อได้รับการฝึกอาชีพเพื่อ

เพิ่มพูนรายได้

6. ประชาชนวัยทำงาน (15 – 59 ปี) ที่ไม่อยู่ในระหว่างเรียนต่อมีอาชีพและมีรายได้

7. ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เพียงพอกับการใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

8. ครอบครัวมีอาชีพและรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 15,000 บาท ต่อปีต่อคน

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรไปตามต้องการ

1. คู่สมรสที่อยู่กินด้วยกันและภรรยาอายุ 15 – 44 ปีใช้บริการคุมกำเนิด

หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชน

1. ครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในชุมชนอย่างน้อย 1 กลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

3. ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น

1. ครอบครัวร่วมกันบำรุงรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ

2. ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยครั้งสุดท้าย

4. สมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

5. สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

6. ประชาชนที่มีอายุ 14 ปีขึ้นไปไม่ติดสิ่งเสพติดจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่

ตนเองและชุมชน

7. ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน

หมวดที่ 9 ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ครอบครัวมีการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชน เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยมีศูนย์รวมความคิดทั้งหมดอยู่ที่การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ในการจัดการชีวิตตนเองและสภาพแวดล้อม และอย่างน้อยที่สุด ความหมายของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยความหมายที่แตกต่างกันออกไป 4 ฐานะ คือ ในฐานะที่เป็น

ขบวนการเคลื่อนไหว (Movement) ความหมายของการพัฒนาชุมชนในฐานนี้ หมายถึง การต่อสู้ของมวลชนเพื่อการปฏิรูปสภาพความเป็นอยู่ ซึ่งประชาชนมีความไม่พอใจอย่างรุนแรงการพัฒนาชุมชนในความหมายนี้จะประกอบด้วยความสนใจในเรื่องอำนาจและสิทธิมวลชน ความเชื่อศรัทธาคูมการณและปรัชญาของประชาชนที่เข้ามาร่วมในการปฏิรูป

โครงการ (Program) การพัฒนาชุมชนในความหมายนี้หมายถึง โครงการที่รัฐเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการต่างๆแก่ประชาชนในรูปของโครงการพัฒนาเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการในการที่จะนำเอาบริการต่างๆเหล่านั้นมาบำบัดความต้องการ

วิธีการ (Method) ในฐานนี้การพัฒนาชุมชนจะมุ่งพิจารณาวิธีการทำงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งวิธีการทำงานที่จะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการ (Process) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการวางแผนอย่างมีระบบและขั้นตอนในฐานนี้การพัฒนาชุมชนจะถูกมองว่าหรือกิจกรรมพัฒนาใดๆ เป็นเรื่องที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องกันไปอย่างมีขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการทำการศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชนการวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนการร่วมกับประชาชนจัดลำดับของปัญหาความต้องการการวางแผนการปฏิบัติงานโดยใช้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษามาประกอบการวางแผนการดำเนินงานตามแผนและขั้นสุดท้ายคือการติดตามประเมินผลภารกิจที่ได้กระทำไปแล้ว

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง การสร้างความเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมรวมทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจของคนที่อยู่ในชุมชน โดยมีจุดเน้นหนักหรือวิธีการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งอาจจะมีพื้นฐานจาก

การส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและร่วมมือกันช่วยเหลือตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

การบรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นควรที่จะได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการจากภาครัฐ

นอกเหนือไปจากนั้น การพัฒนาชุมชน ยังอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกๆ ด้านของชุมชน ในระบบความคิด ระบบค่านิยมของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในส่วนของผู้กระทำการ อันได้แก่ ภาครัฐหรือองค์กรเอกชน เป้าหมายของการพัฒนา อันได้แก่ ประชาชนและสิ่งแวดล้อม และวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

หลักการพัฒนาชุมชน

หลักการของการพัฒนาชุมชนถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุดและการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยอาศัยหลักการพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context)

บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation)

การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้มากขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่าต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวประชาชน ดังนั้นควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness)

ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นเพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไปก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่จะประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็วซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของงบประมาณมาใช้ในการดำเนินงานดังนั้นการพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไปควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development)

มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่าการช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเองโดยหลักการนี้การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีการตั้งยั่วหรือชักจูงก็ตาม

การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy)

การพัฒนาชุมชนจะต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเองรู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible)

เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลาจึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์เหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้นโดยยึดมั่นในหลักการวัตถุประสงค์และเป้าหมายเสมอ

สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture)

วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชนการพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลวเกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งทั้งนี้เพราะในแต่ละชุมชนสังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกันจนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานพัฒนาว่า “การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใดก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น”

ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader)

การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้นำการพัฒนา เช่น แก้ว แก้วโรย แก้วโรย คนเฒ่าคนแก่ พระสงฆ์ เป็นต้น

ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization)

ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่นๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้นๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่างๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้น โดยการให้การศึกษาตลอดจนการฝึกอบรม

ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation)

การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีตเพื่อให้รู้ว่ามี ความก้าวหน้าเพียงใดเท่านั้นแต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดีข้อเสียความผิดพลาดและความสำเร็จใน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ ทำงานครั้งต่อไปได้ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน และเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy)

ไม่มีองค์กรใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์กรนั้นไม่ดำเนินงานให้ สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์กรใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์กรนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วน หนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงใน ระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process)

การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่มเป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงาน พัฒนาชุมชนประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่มเพราะพลังกลุ่มมี อิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคนๆ เดียวจนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มี กลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน” (No Group No C.D)

การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity)

โครงการใดโครงการหนึ่งที่ดีดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไป แล้วไม่ได้หมายความว่างานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วยจะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ ต่อไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุดหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องโครงการใหม่นี้อาจใหญ่ กว่าเดิมหรือยากกว่าเดิมก็ได้ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนดสำหรับขั้นตอนตาม

กระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้นก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือขั้นการศึกษาชุมชนแต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลยเช่นเริ่มจากขั้นตอนวางแผนพื้นที่ก็ได้

จากหลักการทั้งหลายของการพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่ดีสร้างความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชนของตนทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศกำลังพัฒนาจะมีปัญหาคล้ายคลึงกันคือปัญหาเรื่องการศึกษาปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัยปัญหาเรื่องความยากจนเป็นต้น จึงต้องมีการพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆ ให้หมดสิ้นไปเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนต้องเร่งพัฒนาให้มีความเจริญเกิดขึ้นคือการพัฒนาตัวบุคคลอันหมายถึงการกระทำใดๆ ก็ตามที่ทำให้บุคคลมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดขึ้นหรือทำให้คนเป็นคนที่มีคุณภาพแม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเอาการพัฒนาคนเป็นประการสำคัญก็ตามการพัฒนาทางวัตถุก็มีความจำเป็นอยู่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเช่นการสร้างถนนโรงพยาบาลโรงเรียนประปาไฟฟ้าเป็นต้นซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันตามความจำเป็นเมื่อเป็นเช่นนี้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการมุ่งไปยังประชาชนโดยผ่านกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนและกระบวนการการรวมกลุ่มเป็นประการสำคัญเพราะพลังสำคัญที่จะบันดาลให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ตัวประชาชน

หลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนคือการทำงานกับประชาชนมิใช่ทำให้ประชาชนเพราะฉะนั้นกิจกรรมใดๆ ที่จะดำเนินงานในชุมชนนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่มาจากการริเริ่มของประชาชนประชาชนเป็นเจ้าของบทบาทของผู้ปฏิบัติงานพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้นชี้้นำให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางสนองความต้องการของตนแล้วร่วมกันทำงานตามที่คิดขึ้นมาแล้วนั้นการเข้าไปทำงานกับประชาชนในลักษณะนี้ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้กระทำตนให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชนและต้องทำงานอย่างมีหลักงานจึงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยทั่วไปแล้วผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะยึดหลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน 10 ประการคือ

ต้องพัฒนาชุมชนทุกๆ ด้านไปพร้อมกันถ้าพิจารณาอย่างกว้างๆ จะเห็นว่าสิ่งที่ต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง 2 ประการคือด้านวัตถุและจิตใจด้านวัตถุนั้นหมายถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุต่างๆ ด้าน เช่น ถนนหนทางที่อยู่อาศัยสถานศึกษาสถานรักษาพยาบาลไฟฟ้าวิทยุเป็นต้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้วไม่ได้หมายความว่าสภาพจิตใจของประชาชนจะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไปจึงจำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษาส่งเสริมอาชีพส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมพร้อมกันไปด้วย

ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนาการทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรเป็นปัญหารีบด่วนเป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้งการแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไปจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็คือต้องการแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อมๆ กันฉะนั้นการดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนประชาชนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร การมุ่งผลงานตามกิจกรรมอย่างเดียวนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างแท้จริงการดำเนินงานจึงต้องค่อยเป็นค่อยไปโดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนาแล้วจึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาทในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยงหรือถ้าเห็นว่าประเพณีบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปดำเนินคดีเตียนตรงๆ แต่ควรชี้แนะเสนอแนะให้ประชาชนเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุผลแล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุดผลงานพัฒนาชุมชนนั้นควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุดโดยชี้แนะเสนอแนะให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนและนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้คำว่าทรัพยากรในที่นี้หมายถึงทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเช่นตัวคนวัตถุสถาบันทางสังคมและกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไรเมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกันงานจะมาจากเบื้องล่างคือตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้นผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช้วิธีออกคำสั่งแต่จะให้การศึกษชักชวนชักนำให้ประชาชนได้เห็นปัญหาและร่วมกันหาทางแก้ไขโดยความสมัครใจ

ต้องใช้หลักการประสานงานงานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่การประสานงานเพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมีใช้งานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานพัฒนามีไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทุกๆ ด้านจึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อนผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือจะพูดจาทำอะไรประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตามการจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนหากผู้นำเห็นชอบด้วยปัญหาการจัดตั้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติการจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใดๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบลอำเภอจังหวัดและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

ปลูกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชนความเชื่อมั่นในตนเองเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตามหากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้วการดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก

หลักการปฏิบัติงาน 4 ป

กรมการพัฒนาชุมชนได้ประยุกต์หลักการดำเนินงานพัฒนาโดยทั่วไปข้างต้นให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนยึดถือและนำไปเป็นหลักปฏิบัติ 4 ประการเรียกว่าหลัก 4 ป. คือประชาชนประชาธิปไตย ประสานงานและประหยัด

ประชาชน (People Oriented) ในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ทุกคนต้องทำงานกับประชาชนไม่ได้ทำให้ประชาชนพัฒนาทัศนคติของประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยการเพิ่มพูนทักษะพิจารณาสภาวการณ์และปัญหาของชุมชนและประชาชนเป็นหลักในเรื่องงาน

ประชาธิปไตย (Democracy Oriented) ในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องทำงานในรูปคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นในระดับหมู่บ้านตำบล สนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันริเริ่มกิจกรรมเพื่อปรับปรุงท้องถิ่นด้วยตนเองอาศัยหลักการเข้าถึงประชาชนในการทำงานและร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในรูปกลุ่ม

ประสานงาน (Co-ordination Oriented) ในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานองค์การทั้งของรัฐบาลและเอกชนชักนำบริการของนักวิชาการ ไปสู่ประชาชนและกระตุ้นให้ประชาชนไปหานักวิชาการเพื่อรับบริการตามความต้องการ โดยเหมาะสมพัฒนาการจะเป็นผู้เชื่อมประสานงานระหว่างนักวิชาการกับประชาชน

ประหยัด (Economy Oriented) ในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองเป็นหลักรัฐบาลช่วยเหลือในสิ่งซึ่งเกินความสามารถของประชาชน เท่านั้นในการจัดทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆพยายามนำทรัพยากรในชุมชนทั้งในด้านกำลังคนและวัสดุ มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดทุกฝ่ายร่วมกันคิดและวางแผนการปฏิบัติงานตามกิจกรรมไว้ล่วงหน้าจึงจะทำให้ประหยัดแรงงานเวลาวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

วิธีการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนให้ได้ผลบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้นั้นนักพัฒนาจำเป็นต้องมีวิธีการพัฒนาที่ถูกต้องโดยยึดปรัชญาแนวความคิดหลักการเป้าหมายเทคนิคและวิธีการในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินการพัฒนาจะได้ผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการพัฒนาชุมชน

วิธีการพัฒนาชุมชนมีวิธีการใหญ่ๆอยู่ 2 วิธีคือ

1. วิธีการให้การศึกษแก่ชุมชน (Community Education)
2. วิธีการจัดระเบียบชุมชน (Community Organization)

วิธีการพัฒนาชุมชนโดยการให้การศึกษแก่ชุมชน (Community Education)

การให้การศึกษเป็นกระบวนการทำให้มนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนาซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ (Knowledge)
2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude)

3. การเปลี่ยนแปลง/เพิ่มพูนทักษะ (Skill)

การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ประการนี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดความรู้เป็นตัวนำอย่างดีในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการเพิ่มพูนทักษะทัศนคติที่ดีเป็นตัวทำให้นุคคลเกิดความสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้ทักษะหรือยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ต้องการและทักษะก็ย่อมทำให้เกิดความรู้ใหม่ได้รวดเร็วและช่วยให้มีทัศนคติที่ถูกต้องการเปลี่ยนแปลงทั้งสามส่วนถ้าขาดไปสิ่งใดสิ่งหนึ่งการศึกษาคงไม่บรรลุเป้าหมายหรือสมบูรณ์ได้

การเรียนรู้ของคนเรานั้นจะต้องผ่านประสาทอันเป็นเครื่องรับรู้ เช่น ตา จมูก ปาก ลิ้น ผิวกาย การเรียนรู้ของคนเราร้อยละ 85 ด้วยการเห็นร้อยละ 10 ด้วยการฟังและโดยทางอื่นๆ ที่เหลืออีกร้อยละ 5 ดังนั้นนักพัฒนาจึงต้องใช้เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ให้มากที่สุดในการให้การศึกษาแก่ประชาชน

ตามทฤษฎีแห่งการแพร่กระจายของ (Everett M. Rogers.1995: 71) ก่อนที่คนเราจะรับเอาความคิดใหม่ไปสู่การปฏิบัตินั้นจะต้องมีขั้นตอนแห่งปฏิกริยาทางจิตใน 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. มีความตระหนัก (Awareness) คือรับรู้ว่ามีสิ่งนั้นมียู่
2. มีความสนใจ (Interest) คือมีความสนใจในรายละเอียดของสิ่งนั้น
3. มีการประเมินผล (Evaluation) คือตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี
4. การทดลอง (Trial) คือตัดสินใจลองเอาสิ่งนั้นไปปฏิบัติ
5. การยอมรับปฏิบัติ (Adoption) คือการเปลี่ยนจากวิธีเก่าไปปฏิบัติตามวิธีใหม่

วิธีการให้การศึกษานี้ใช้กันอยู่ทั่วไปมีอยู่ 3 วิธีใหญ่ๆ ซึ่งนักพัฒนาจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความสนใจความต้องการ โอกาสสถานการณ์แวดล้อมและความสามารถของผู้เรียน และนักพัฒนาเองด้วยวิธีการสอน 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การให้การศึกษามุ่งให้ได้ผลถึงคนจำนวนมากได้แก่การสอนผ่านทางสื่อสารมวลชน (Mass Media) เช่นวิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์ภาพยนตร์ เป็นต้น
2. การให้การศึกษาดูผ่านกลุ่มคนได้แก่การประชุมการอภิปรายการสาธิตการจัดนิทรรศการการทัศนศึกษา เป็นต้น
3. การให้การศึกษารายบุคคลได้แก่การไปเยี่ยมเรือนการติดต่อเป็นการแก้ปัญหา

วิธีให้การศึกษาในงานพัฒนาชุมชน

วิธีการให้การศึกษาที่ประเทศต่างๆ นำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลมีวิธีการดังนี้

การเยี่ยมบ้านและไรรนา (Visiting)

การเยี่ยมเยียน (Visiting) เป็นวิธีการให้การศึกษาแก่ชาวบ้านที่มีประโยชน์มากใช้กันแพร่หลายในงานพัฒนาชุมชนงานสังคมสงเคราะห์งานเกษตรและอนามัยการเยี่ยมเยียนเป็นวิธีการแสวงหาข้อมูลต่างๆ มาใช้ในงานและเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักพัฒนาและชาวบ้านการสร้างความสัมพันธ์นักพัฒนาจะต้องให้โอกาสชาวบ้านพูดตามสบายชาวบ้านพูดอะไร นักพัฒนาควรจะได้รับฟังเพื่อจะได้ช่วยแก้ไขปัญหของชาวบ้านได้สำเร็จการเยี่ยมเยียนนักพัฒนาไม่ควรใช้เวลานานเกินไปซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่ายลักษณะท่าทางการแสดงออกควรจะมีลักษณะเป็นมิตรยิ้มแย้มแจ่มใสแสวงหาจุดเด่นจุดดีของชาวบ้านแล้วยกย่องชมเชยโดยไม่ให้เขารู้ตัว

ประโยชน์ที่ได้จากการเยี่ยมเยียน

ได้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านและหมู่บ้านจากปากคำของชาวบ้านและด้วยตาของตนเอง

จะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความเข้าใจซึ่งกันและกัน

สามารถทราบได้แน่นอนว่าผู้นำท้องถิ่นที่สำคัญอยู่ที่ไหนเพื่อประโยชน์ในการประสานงาน

ช่วยกระตุ้นความสนใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานแก่ผู้อื่น

สามารถเข้าถึงชาวบ้านดีกว่าวิธีอื่น

เป็นการวางพื้นฐานเพื่อนำวิธีการต่างๆ เข้าไปเสนอแก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะในการเยี่ยมบ้านไรรนา

เพื่อให้การเยี่ยมมีประสิทธิภาพก่อนออกไปเยี่ยมจึงควรจะได้วางแผนไว้อย่างดี และในระหว่างที่เยี่ยมนี้ควรจะได้ระลึกถึงสิ่งต่อไปนี้ไว้เสมอคือ

รักษามรรยาทความเป็นมิตรกับทุกคนในครอบครัวของเขาไว้ให้มากที่สุด

อย่าอยู่นานเกินไปควรและพยายามปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ให้มากที่สุด

ช่างสังเกตและสุภาพอ่อนโยน

ปฏิบัติตัววางตัวและพูดจาให้ถูกต้องเสมอ

พยายามใช้ภาษาง่ายๆ ภาษาถิ่นถ้านำมาใช้ได้จะเป็นการดีหลีกเลี่ยงการใช้

ศัพท์เทคนิค

จงปล่อยให้ชาวบ้านพูดมากที่สุดและอย่าพยายามขัดจังหวะ
มีความจริงใจ

ควรให้การยกย่องเมื่อชาวบ้านมีการเสนอความคิดที่ดี
มีของฝากเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านและราชการเช่นเอกสารพันธุ์พืชต่างๆเป็นต้น
ลงจากบ้านหรือไร่นาของชาวบ้านด้วยมิตรภาพ
หากจะมาเยี่ยมเยียนอีกควรแจ้งให้ทราบล่วงหน้า
บันทึกการเยี่ยมเยียนไว้ทุกครั้งเกี่ยวกับเวลาจุดมุ่งหมาย

การอภิปราย (Discussion)

การอภิปรายอาจทำได้ภายหลังจากที่นักพัฒนาได้ข้อมูลความสนใจของประชาชน
จากการไปเยี่ยมเยียน โดยจัดให้มีการประชุมอภิปรายในระหว่างประชาชนที่มีความสนใจเหมือนๆ
กันสถานที่อาจ ได้แก่ โรงเรียน ศาลาวัด ศาลาประชาคม ที่ทำการศูนย์ต่างๆ หมู่บ้านหรือที่อื่นๆ ที่
สะดวกสำหรับสมาชิกส่วนใหญ่

ข้อเสนอแนะในการจัดอภิปราย

กลุ่มอภิปรายไม่ควรใหญ่เกินไปจะทำให้ไม่ได้ผล

ถ้าเป็นไปได้ให้ประชาชนในท้องถิ่นทำการอภิปรายเอง

แจ้งจุดมุ่งหมายในการอภิปรายแก่ผู้ที่สนใจเข้าร่วมรู้ล่วงหน้า

สร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง

พยายามให้ทุกคนได้พูดและแสดงออก

ไม่ควรตำหนิเมื่อสมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็น

หลีกเลี่ยงการดูถูกหรือติเตียนวิธีการทำงานแบบเก่าๆที่ประชาชนยังใช้อยู่

อภิปรายให้เสร็จเป็นเรื่องๆไม่ควรพิจารณาหลายๆหัวข้อเรื่องพร้อมกัน

แจ้งหัวข้อการประชุมอภิปรายในครั้งต่อไปให้สมาชิกทุกคนทราบเพื่อสมาชิกทุก
คนจะได้เตรียมตัว

ประโยชน์ของการอภิปราย

มติของที่ประชุมจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

สามารถค้นพบผู้นำท้องถิ่น

ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนทำงานอย่างมีแบบแผน

ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประชาชน

เป็นพื้นฐานในการจัดกลุ่มต่างๆเป็นทางการ

การสาธิต (Demonstration)

การสาธิตคือการทำการแสดงให้ชาวบ้านเรียนรู้จากการเฝ้าดูทดลองทำดูได้รับประสบการณ์ทางตาอย่างถูกต้องชัดเจนถ้าให้ชาวบ้านช่วยกันสาธิตด้วยจะยิ่งทำให้มีประสบการณ์และมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนของการดำเนินการสาธิต มีดังนี้ คือ

ขั้นเตรียมการนักพัฒนาต้องเตรียมการเช่นกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงวิทยากร

เตรียมอุปกรณ์สถานที่เตรียมผู้ชมเป็นต้น

ขั้นแสดงการสาธิตดำเนินการตามขั้นตอนแล้วหยุดให้ซักถามเพื่อความเข้าใจพูดให้ดังเพื่อผู้ชมทุกคนได้ยินสิ่งที่จะลืมไม่ได้คือให้โอกาสผู้ชมทดลองฝึกทักษะด้วยการทำดู

ขั้นติดตามผลบันทึกชื่อที่อยู่ของผู้ชมที่ต้องการอย่างจริงจังที่จะเอาไปปฏิบัติ นักพัฒนาควรติดตามผลว่าเป็นอย่างไรเพื่อจะได้แนะนำข้อบกพร่องหรือการปฏิบัติได้ผลดียิ่งขึ้น

การจัดนิทรรศการ (Exhibition)

นิทรรศการที่จะจัดแสดงนั้นควรจะเป็นการแสดงด้วยตัวอย่างของสิ่งต่างๆ ในด้านวัตถุเพื่อให้ผู้ไม่รู้หนังสือสามารถรับรู้และเข้าใจได้นอกจากนี้การให้ชาวบ้านนำสิ่งของและพืชผลที่ผลิตได้มาร่วมแสดงโดยตั้งรางวัลไว้ด้วยจะช่วยให้เกิดแรงจูงใจแก่ประชาชนได้อย่างดียิ่ง

หลักการทั่วไปในการจัดนิทรรศการ

ให้เป็นการแสดงทางด้านวัตถุมากกว่าตัวหนังสือ

มีจุดมุ่งหมายแน่นอน

ส่วนประกอบที่นำมาแสดงควรมีคำอธิบายชัดเจน

ไม่บรรจุสิ่งที่แสดงมากเกินไปจนรกรุงรังจะทำให้ความสนใจของผู้ชมลดลง

สิ่งที่นำมาแสดงต้องมีความดีเด่น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

ความหมายเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2530: 13) จำแนกการพึ่งตนเองเป็น 2 ลักษณะ คือ ปึ่งเจกบุคคลและกลุ่ม ในเชิงปัจเจกบุคคล การพึ่งตนเองหมายถึงกิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือนเพื่อบรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา ส่วนในลักษณะกลุ่ม การพึ่งตนเองหมายถึงกลุ่มหรือสังคมที่มีการจัดระบบเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนอง

ความต้องการของตน (Self-fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองด้วยความร่วมมือกับผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงนั้นกลุ่มชนต้องมีอิสระในการกำหนดเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายโดยความพยายามและกำลังของตน

ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542: 21) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองของชุมชน โดยพิจารณาจากรูปแบบการผลิตว่าชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ มี 2 ระดับ คือ 1) ชุมชนที่มีการผลิตพอเลี้ยงชีพ (Sufficient) เป็นการผลิตทุกอย่างพอกินพอใช้ อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้เลี้ยงตนเองได้ แต่ไม่สามารถผลิตอะไรได้มากเพราะข้อจำกัดของการผลิต 2) ชุมชนที่ผลิตทุกอย่างได้เพียงพอแล้ว ยังมีผลผลิตเหลือและนำผลผลิตส่วนที่เหลือ (เป็นส่วนเกิน หรือ Surplus) ไปแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างอื่นมา ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองที่ดีที่สุดและไม่เป็นการปิดตัวเองจากการค้าการตลาด เพราะจะต้องมีความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยกันทำนองนี้ พึ่งเรือเสือพึ่งป่าในการแลกเปลี่ยนผลผลิตส่วนเกินของตนกับคนอื่น

การพึ่งตนเองอาจพิจารณาได้ 3 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ การพึ่งตนเองระดับปัจเจกบุคคล หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จากสิ่งที่เขาหามาได้ เป็นอิสระอย่างแท้จริงโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร การพึ่งตนเองระดับชุมชน หมายถึง ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรและทักษะซึ่งเป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อสวัสดิการของตนเองและเพื่อการพัฒนาตนเองโดยไม่หวังพึ่งพิงจากภายนอก ส่วนการพึ่งตนเองระดับประเทศ หมายถึง เมื่อทุกคนและชุมชนในประเทศพึ่งตนเองได้ ประเทศก็จะพึ่งตนเองได้ด้วย โดยพลเมืองของประเทศยอมรับร่วมกันว่าวิถีทางที่จะมุ่งไปข้างหน้าต้องเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกันและความพยายามร่วมกันจึงจะบรรลุอุดมการณ์พึ่งตนเองได้ในที่สุด

ในสังคมพัฒนา การพึ่งตนเองสะท้อนถึงการตระหนักในศักยภาพของคนในการที่จะต่อสู้กับระบบที่ครอบงำ การแสวงหาทางเลือกใหม่ด้านกระแสอันเป็นพันธุนาการและหมายรวมถึงพอใจในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ภาวภูมิใจในวัฒนธรรมแบบแผนประเพณีที่ดีงาม การพึ่งตนเองที่แท้จริงคือการพึ่งพากันและกันอย่างยุติธรรมและสันติ ส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

องค์ประกอบที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง ประกอบด้วย

ประชาชนมีความสามารถคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง (Self Determination)

ประชาชนทุกคนถือว่าเป็นผู้มีศักยภาพในตนเอง และสามารถนำศักยภาพนั้นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

มีพื้นฐานความคิด ความเชื่อว่า “มนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” (โถมสมร เหลือ โกลล, 2531: 5)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534: 25) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทว่า การพึ่งตนเองหมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคงสมบูรณ์โดยภาวะการพึ่งตนเองมีลักษณะพลวัตร (Dynamic) เปลี่ยนไปตามกาลเวลาเทียบได้กับความสมดุลเคลื่อนที่ (Moving Equilibrium) และการที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องมีการพึ่งตนเองได้ 5 ด้านด้วยกัน คือ

1. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Self Reliance) โดยชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มีการรักษาให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมเสียไป หากชุมชนปราศจากทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนก็ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

2. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic Self Reliance) หมายถึง ชุมชนสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้พอเพียงสามารถหาซื้อปัจจัยหลักเพื่อการดำรงชีพได้

3. พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (Technological Self Reliance) ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเครื่องมือเทคโนโลยีสำหรับการดำเนินกิจกรรมการผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงการติดต่อสื่อสารกับภายนอก

4. พึ่งตนเองได้ทางสังคม (Social-cultural Self Reliance) ชุมชนสามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น โดยมีปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม การศึกษา การสื่อสารระหว่างกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างกัน การมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง

5. พึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Psychological Self Reliance) หมายถึง ชุมชนมีบุคคลที่มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้พึ่งตนเองได้ สามารถต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ และสามารถหาเลี้ยงชีพและพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529: 21) ระบุถึงเงื่อนไขที่จะทำให้การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 6 ประการ คือ

การพัฒนาแบบกลุ่ม (Collective) หมายถึงจะต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมที่จะทำมาหากิน

มีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน ซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy)

เป็นการแสดงออกเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและการกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ มีการผลิตซ้ำ จิตสำนึกและมีการถ่ายทอดจิตสำนึกไปสู่คนรุ่นต่อไปในชุมชนต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์ คือการรวมกันในกลุ่มย่อยในระดับชาวบ้านและหมู่บ้านเหล่านี้สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ เพื่อสามารถต่อรองกับสถาบันภายนอก เช่น พ่อค้าและรัฐได้อย่างมีพลัง โดยที่แต่ละหน่วยย่อยคือหมู่บ้านจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเองหรือเอกลักษณ์และความเป็นอิสระในขณะที่มาร่วมอยู่ในสหพันธ์ด้วย

มีการประสานทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมด้วย เช่น ชนชั้นกลางบางส่วน กลุ่มคนที่เสียเปรียบในเมือง อันจะทำให้แนวคิดในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้านมีพลังมากขึ้น

จากแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองของชุมชนนั้น หมายถึงการที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มในลักษณะที่มีสหพันธ์และมีลักษณะพลวัตร มีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของชุมชน ใช้ศักยภาพของชุมชนอย่างเต็มที่ มีความช่วยเหลือเกื้อกูล สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทักษะความรู้ ให้เอื้อต่อการ ดำรง ชีวิตได้อย่างอิสระ มั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาและนำการพัฒนาชุมชนเพื่อบรรลุอุดมการณ์การพึ่งตนเองได้ โดยมีเงื่อนไขและปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญคือจิตสำนึกแห่งการพึ่งตนเอง มีกลไกประสานด้านสังคมวัฒนธรรมรวมถึงมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนในลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างสมบูรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Self Sufficient Economy) ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาที่สะท้อนถึงแนวคิดหลักซึ่งจะเป็นหนทางในการพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยได้ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรให้ปฏิบัติชีวิตเรียบง่ายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะสามารถอยู่รอดจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยทรงตรัสย้ำว่า “ถ้าเรารู้จักคำว่าพอ เราก็จะไม่ลำบากจากความโลภและจะไม่ไปทำลายทรัพยากร ไม่สร้างปัญหาให้ผู้อื่นเดือดร้อน” โดยความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่าให้พอเพียง เริ่มด้วยพอมีพอกิน ในหมู่บ้านในชุมชนและมีการพัฒนามีการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด และประเทศ

“..สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงแก่ตัวเอง” (พระราชดำรัส พระราชทานเมื่อ วันที่ 4 ธันวาคม 2540)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2542: 9) ได้พิจารณาความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส มองว่าความพอเพียงมิได้มีความหมายในแง่เศรษฐศาสตร์แต่เพียงด้านเดียว แต่มีความหมายเชิงปรัชญา จริยธรรม คุณค่าและปทัสถานทางพฤติกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตทุกๆ ด้านอีกด้วย เป็นปรัชญาการพัฒนาที่เน้นทางสายกลาง เป็นมัชฌิมพัฒนา เป็นความพอเพียงที่มีพลวัต (Dynamic) และมีแง่มุมทางด้านปรัชญาและด้านเศรษฐศาสตร์ คือ หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก ภายใน และสามารถพึ่งตนเองได้ (Self Reliance)

ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็น “a balanced middle path approach to development” และอาจเรียกปรัชญามัชฌิมพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (His Majesty the king’s Philosophy of Development)

ประเวศ วะสี (2540: 7) กล่าวถึง เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง มองว่าการพึ่งตนเองได้คือความเข้มแข็ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรม เพราะจุดแข็งที่สุดของเราคือวัฒนธรรมไทยโดยที่วัฒนธรรมหมายถึงวิถีทางการดำรงชีวิตทั้งหมด จึงรวมความเชื่อ ระบบคุณค่า อาชีพ การกิน การอยู่ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะแวลวิธแก้ไข้ปัญหา การดำรงรักษาสุขภาพหรือการแพทย์พื้นบ้าน การสร้างความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีเศรษฐกิจบูรณาการหรือเป็นองค์รวมคือเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองและความเข้มแข็ง มีความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกันไปในตัว เศรษฐกิจแบบนี้จะทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมา ครอบคร้วอบอุ้มชุมชนเข้มแข็ง มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพร้อมๆ กับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาจิตใจ

สังฆิต พิริยะรังสรรค์ (2541: 37) ให้ความสำคัญกับแนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยวิเคราะห์ถึงแนวทางปรัชญาเศรษฐศาสตร์สองกระแสในภาวะวิกฤติ กล่าวคือ กระแสทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีบทบาทครอบงำเศรษฐกิจสังคมไทยมาช้านาน แนวทางนี้กล่าวถึงลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่เน้นการค้า การลงทุนและการบริการระหว่างประเทศอย่างเสรี การให้ความสำคัญเรื่อง “เงิน” หรือ “ทุน” แต่ละเลยเรื่อง “คน” อีกแนวทางหนึ่งเป็น แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยมีทัศนะว่าภายใต้ภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน มีเพียงแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเท่านั้นที่กล้าให้คำมั่นสัญญาว่า เกษตรกรที่ดำรงการผลิตและดำรงชีพตามแนวทางนี้จะไม่เพียงแต่ “พออยู่ พอกิน” ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น แต่จะ “อยู่ดี มีสุข” ในระยะต่อไปด้วย

แนวทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ที่สำคัญได้แก่โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของบรรดาปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการและนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน แนวคิดเหล่านี้มุ่งให้เกษตรกรในฐานะผู้ผลิตมีการยกระดับไปสู่ชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อให้สังคมและประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองมีการกำกับโดยกรอบศีลธรรม (Moral Economy) ทั้งนี้ได้เสนอแนวทางสองยุทธศาสตร์ที่มีคุณภาพประกอบด้วยเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกและเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

ทฤษฎีฐานราก

ทฤษฎีฐานราก (Role Theory) เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ กลุ่ม หรือชุมชนภายในบริบทของสังคมและวัฒนธรรม บทบาทเป็นแนวคิดด้านสังคมวิทยา จิตวิทยาและมานุษยวิทยา สำหรับนำมาใช้ในการวิเคราะห์บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ กลุ่มหรือชุมชน เนื่องจากมนุษย์ในสังคมมีการปฏิสัมพันธ์กัน การกำหนดบทบาทจึงเปรียบเสมือนการจัดระเบียบของบุคคลในสังคมที่จะปฏิบัติต่อกัน

ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory)

Grounded Theory มีคำที่ใช้เรียกในภาษาไทย เช่น ทฤษฎีฐานราก ทฤษฎีจากข้อมูล ทฤษฎีติดดิน ทฤษฎีติดพื้น แต่ในที่นี้ใช้คำว่าทฤษฎีฐานรากซึ่งคำว่าฐานรากมาจากความคิดที่ว่า ทฤษฎีจะปรากฏจากการศึกษาและมีรากฐานมาจากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนาม มากกว่าจากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

Glaser (1967: 271) ได้ให้ความหมายของทฤษฎีฐานรากเอาไว้ว่า เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากมุมมองและการให้ความหมายของคนจากปรากฏการณ์นำข้อมูลที่ได้มาสร้างมโนทัศน์ (Concept) และหาความเชื่อมโยงจากมโนทัศน์ต่างๆ ให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

Strauss and Corbin (1998: 97) กล่าวเอาไว้ว่า ทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็น ระหว่างมโนทัศน์หรือชุดของมโนทัศน์ ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง (Middle Range Theory) ซึ่งใช้อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด

Leedy and Ormrod (2001: 236) เสนอแนวคิดว่า ทฤษฎีฐานราก คือทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ถูกค้นพบ พัฒนาและได้รับการตรวจสอบ (Verify) จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีจะประกอบไปด้วยชุดของมโนทัศน์ (Concept) ของปรากฏการณ์จริง มโนทัศน์จะถูกเชื่อมโยงกันในรูปของข้อเสนอที่แสดงถึงความเกี่ยวพันกันในรูปแบบต่างๆ คำว่าทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ค่อนข้างจะกินความกว้างคือ หมายรวมถึงมโนทัศน์ หรือกรอบแนวความคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษา

นภภรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2543: 56) อธิบายว่า ทฤษฎีฐานราก คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (Construct) และได้รับการตรวจสอบ (Verify) โดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคม อย่างเป็นระบบ

พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2547: 14) อธิบายทฤษฎีฐานรากไว้ว่า เป็นวิธีวิทยารูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแนวความคิดหลักว่า การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ และทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นที่ต้องเข้าใจในกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายในสิ่งต่างๆ ตามโลกทัศน์ของตนเอง

กัญญา โพธิ์วัฒน์ และคณะ (2548: 27) กล่าวว่า การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่นๆ ที่เริ่มต้นจากข้อมูลแล้วไปสู่สมมติฐานและจบลงด้วยทฤษฎีที่เป็นคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์ที่ศึกษา นักวิจัยจะต้องสร้างมโนทัศน์สมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษากระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อมๆ กัน ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจะต้องเป็นข้อมูลที่ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้านทฤษฎีที่สร้างขึ้นมาสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายของค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว

หลักการสำคัญของการสร้างทฤษฎีฐานราก

ผู้วิจัยจะต้องมีความไวเชิงทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) ต่อการที่จะคิดและศึกษาข้อมูลในลักษณะที่จะนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์และทฤษฎี ซึ่งความไวต่อทฤษฎีนี้ต้องมีอยู่ทุกขั้นตอนของการวิจัยไม่ว่าจะเป็นการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) การสร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (Theoretical Coding) รวมทั้งการหาข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical Generating) ซึ่งต้องอาศัยความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับมโนทัศน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง การทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาอาจกระทำในรูปของการศึกษากรอบความคิดในการวิจัย (Conceptualize Framework) ในเรื่องนั้นๆ อย่างกว้างๆ ว่ามโนทัศน์และความเกี่ยวพันของมโนทัศน์ตามที่ทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ได้นำเสนอไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีอะไรบ้าง ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำความเข้าใจกับองค์ความรู้ที่มีมาแต่เดิม

ผู้วิจัยจะต้องทำงานใกล้ชิดกับกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนเพราะในกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจะไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่าจะเก็บข้อมูลจากใครหรือมีข้อมูลใดบ้างที่จำเป็นสำหรับการสร้างทฤษฎีหรือต้องการข้อมูลจำนวนมากเท่าไร

กระบวนการสร้างทฤษฎีฐานรากเน้นการเข้าถึงข้อมูล การเก็บข้อมูล การตีความข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่เหมาะสมและต้องตรงกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างแท้จริงซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วย

การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากถือว่ามนทัศน์ สมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาจะต้องมาจากข้อมูลโดยตรงไม่ใช่สิ่งที่นักวิจัยจะหยิบยืมมาจากแหล่งอื่น เช่น จากการทบทวนวรรณกรรม แล้วมาทำการทดสอบกับข้อมูลซึ่งจะรวบรวมมาในภายหลัง

ทฤษฎีที่ได้มาด้วยวิธีวิจัยแบบทฤษฎีฐานรากถือว่าเป็นทฤษฎีที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาจากข้อมูลโดยตรง และเป็นทฤษฎีที่มุ่งหาคำอธิบายให้แก่ปรากฏการณ์ที่นักวิจัยเลือกมาศึกษาเป็นหลัก แม้ว่าอาจจะใช้ได้กับปรากฏการณ์อื่นแต่การนำไปใช้นอกบริบทของสิ่งที่ศึกษาก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า ปรากฏการณ์นั้นๆ จะต้องมีลักษณะคล้ายกับปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษาเท่านั้น

ขั้นตอนสำคัญของการวิจัย

การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากมีลักษณะทั่วไปคล้ายกับวิธีการเชิงคุณภาพอื่นๆ โดยเฉพาะในเรื่องการออกแบบการวิจัย ข้อมูลที่ใช้เป็นได้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ และเทคนิคในการรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนสำคัญๆ สรุปได้ดังนี้

ในทางปฏิบัติ นักวิจัยต้องมีคำถามสำหรับการวิจัยที่ชัดเจนก่อนว่าอยากรู้อะไร คำถามวิจัยที่ชัดเจนจะเป็นแนวทางในการออกแบบกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาได้เหมาะสม คำถามและการออกแบบกลุ่มตัวอย่างนี้สามารถยืดหยุ่นได้ตามสมควร

นักวิจัยอาจใช้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ และอาจใช้เทคนิคทุกอย่างที่เหมาะสมและเข้าข่ายเพื่อการรวบรวมข้อมูล เช่นเดียวกันกับการวิจัยเชิงคุณภาพทุกๆ ไป จึงต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดกลุ่มสนทนา การวิเคราะห์เอกสาร เป็นต้น

กระบวนการเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลชุดแรก ซึ่งอาจได้มากจากการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยจะต้องเริ่มศึกษาข้อมูลที่ได้มา สร้างมนทัศน์จากข้อมูล และเชื่อมโยงมนทัศน์ต่างๆ ตามที่ปรากฏในข้อมูล แล้วสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราว แล้วจึงตัดสินใจว่าจะนำสมมติฐานนี้ไปใช้กับข้อมูลใด การเลือกเก็บข้อมูลต่อไปจะเกิดจากข้อคำถามที่ผู้วิจัยมีต่อข้อสรุปเชิงทฤษฎีชั่วคราวที่ได้มาในตอนแรก อาศัยความไวเชิงทฤษฎีของผู้วิจัยจะช่วยให้ผู้วิจัยตัดสินใจได้ว่าควรจะเก็บข้อมูลใดต่อไป จากใคร ที่จะให้ข้อมูลและมนทัศน์ที่แตกต่างไปจากที่ได้มาแล้ว (Negative Case)

การสร้างสมมติฐานชั่วคราวเป็นขั้นตอนสำคัญของการวิจัยแบบนี้เป็นความพยายามที่จะตรวจสอบกรอบของทฤษฎีที่ได้มาว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดที่ได้ในขั้นนี้จะต้องถูกตรวจสอบกับข้อมูลชุดใหม่ ซึ่งนักวิจัยจะรวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่างที่จะเลือกมาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงสมมติฐานที่ได้ในเบื้องต้นนั้น โดยเฉพาะข้อมูลที่รวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่างที่จะเลือกมาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงสมมติฐานที่ได้ในเบื้องต้นนั้น โดยเฉพาะข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่อาจให้มโนทัศน์ใหม่ซึ่งอาจจะส่งผลให้ต้องปรับสมมติฐานและกรอบแนวคิดตามไปด้วย มโนทัศน์สมมติฐานและกรอบแนวคิดที่ปรับใหม่นี้จะต้องถูกนำไปตรวจสอบกับข้อมูลซึ่งจะต้องรวบรวมมาใหม่อีก ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนไม่มีความจำเป็นที่จะปรับปรุงสมมติฐานและกรอบแนวคิดอีกต่อไป เรียกว่าถึงจุดอิ่มตัว (Saturation)

เมื่อถึงจุดอิ่มตัวแล้วหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสมมติฐานไม่ได้ถูกท้าทายจากข้อมูลใหม่และไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับอีกต่อไป นักวิจัยจึงจะหยุดการเก็บข้อมูลและเริ่มขั้นตอนต่อไปในกระบวนการวิจัยคือการหาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีของสิ่งที่ศึกษา (Creswell, 1998) ซึ่งอาจจะเป็นคำอธิบายหรือกรอบความคิดทางทฤษฎีและนั่นคือจุดจบของการวิจัยแบบนี้จะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญของวิธีดำเนินการวิจัยนี้เรียกว่า วิธีอุปนัย (Inductive Approach) คือเริ่มจากข้อมูลจากตัวอย่างที่เจาะจงเลือกมาจำนวนหนึ่งแล้วจึงวิเคราะห์หาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีที่มีลักษณะทั่วไปจากข้อมูลนั้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม

ความหมายของกลุ่ม

ในการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนั้น ได้มีนักวิชาการ ให้ความหมายของกลุ่มไว้หลายท่าน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 13) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่มคือคนสัตว์หรือสิ่งต่างๆ ที่รวมกันเป็นหมู่หรือเป็นกลุ่มก้อน เช่น กลุ่มคน กลุ่มนก กลุ่มมด และกลุ่มดวงดาว

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528: 33) กล่าวว่ากลุ่มควรมีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นการรวมกันของกลุ่มบุคคลหรือของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป 2) การมีปฏิสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 3) มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน 4) สนใจในผลประโยชน์เดียวกัน ส่วนของพัฒนา บุญยรัตนพันธ์ (2527: 3) กล่าวว่า กลุ่มคือบุคคลมารวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยมีแบบแผน

ของความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกกลุ่มเดียวกัน และรวมทั้งกลุ่มอื่นด้วย ทั้งนี้เพราะแต่ละกลุ่มจะมีแบบอย่างของข้อกติกาและพฤติกรรมร่วมกัน

จุมพล หนิมพานิช (2526: 37) ได้ให้ความหมายและมองลักษณะของกลุ่ม ดังนี้ 1) จะต้องบอกหรือพิสูจน์ได้ (Identification) โดยสมาชิกของกลุ่มเองและโดยบุคคลอื่นหรือผู้สังเกตการณ์ที่อยู่นอกกลุ่มแต่ไม่ได้ความหมายว่าสมาชิกของกลุ่มทุกๆ คนจะต้องมีความคุ้นเคยกัน รู้จักกันเป็นอย่างดี แต่หมายความว่าเขาน่าจะรู้จักกันและบอกได้ว่าคนนี้นั้น อยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือไม่อยู่ในกลุ่ม 2) ทุกกลุ่มต้องมีปทัสถานของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งปทัสถานดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ต้องเป็นที่เข้าใจและได้รับการปฏิบัติจากสมาชิก 3) กลุ่มจะต้องมีกิจกรรมกลุ่มเป็นกิจกรรมเพื่อที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เช่น กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางสังคม ซึ่งจะทำให้กลุ่มเกิดความเป็นระเบียบ และมีความสงบภายในกลุ่ม 4) กลุ่มจะต้องมีโครงสร้างทางสังคม คือมีการจัดตำแหน่งหรือสถานภาพในกลุ่ม เช่น สถานะผู้นำ กรรมการหรือสมาชิกกลุ่ม 5) มีความสัมพันธ์ตอบโต้ซึ่งกันและกันหรืออาจกล่าวว่า จะต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างต่อกันในกลุ่มสมาชิก 6) สมาชิกต้องมีความสนใจและมีค่านิยมบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น กลุ่มนักธุรกิจลงทุนเหมือนกัน กลุ่มคนจีนที่มีค่านิยมอดทนขยันในการประกอบอาชีพ 7) กลุ่มต้องมีระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันระยะหนึ่งคือมีความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม

จากแนวความคิด ในการให้ความหมายของกลุ่ม จากนักวิชาการหลายๆ ท่านพอสรุปได้ว่า “กลุ่ม” คือการที่บุคคลสองคนหรือมากกว่ามารวมกัน มีความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ ได้ตอบซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความผูกพัน ความประทับใจความพอใจและความสนใจในผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการสร้างกฎระเบียบที่ต้องยึดปฏิบัติร่วมกัน และร่วมกันดำเนินกิจกรรมของกลุ่มไปสู่จุดประสงค์เดียวกัน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (A Theory of Interpersonal Relation)

อาภรณ์ จันทรสว่าง (2525: 10) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ไว้ว่า เป็นพฤติกรรมต่างๆ ระหว่างบุคคลในความหมายของทิศทางที่มีต่อผู้อื่น ทฤษฎีนี้ ถือว่าบุคคลนำตนไปสู่ผู้อื่นโดยมีแบบอย่างที่มีลักษณะเฉพาะอย่างซึ่งเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมระหว่างบุคคล ลักษณะเฉพาะของความต้องการระหว่างบุคคลมี 3 ประการดังนี้ คือ 1) การเป็นส่วนอยู่ด้วย 2) การควบคุมและ 3) อารมณ์

การเป็นส่วนอยู่ด้วย หมายถึง ความต้องการอยู่ด้วยกัน การมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ความต้องการนี้แสดงออกถึงพฤติกรรมการดึงดูดความใส่ใจและความสนใจต่อผู้อื่น บุคคลที่มีความต้องการนี้สูงอาจแสดงความเป็นมิตร ความน่าคบค้าสมาคมด้วย และคล้อยตามอย่างออกหน้าออกตา ในอีกแง่หนึ่งบุคคลอาจแสดงความหวงแหน ความเป็นเจ้าของและพยายามที่จะลงโทษเพื่อนที่สร้างมิตรภาพกับผู้อื่น

การควบคุม หมายถึง กระบวนการตัดสินใจระหว่างบุคคล ความต้องการที่จะควบคุมผู้อื่น เป็นความผันแปรเนื่องจาก ความต้องการเป็นผู้นำ

อารมณ์ หมายถึง ความรู้สึกด้านอารมณ์ที่บุคคลมีต่อผู้อื่น อารมณ์เป็นทั้งความรักและความเกลียด คนที่ต้องการด้านนี้สูงจะมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์อย่างใกล้ชิดกับผู้อื่นเสมอ

นอกจากนี้ ได้ระบุแบบของการเข้ากันได้เข้ากันไม่ได้ของบุคคลไว้ 3 แบบ คือ

1. การแลกเปลี่ยนระหว่างกันที่เข้ากันได้ เขาหมายถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างกันที่เข้ากันได้จะมีอยู่ เมื่อบุคคล 2 คน ที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีความคล้ายกันในเรื่องของการแลกเปลี่ยนที่ปรารถนา เช่น ถ้าบุคคลทั้งสองต้องการความใกล้ชิดสูงด้วยกันทั้งคู่เขาก็เข้ากันได้

2. ผู้ริเริ่มที่เข้ากันได้ เขาได้กล่าวในประเด็นนี้ว่า ได้มาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตัวอย่างเช่น ถ้าบุคคลหนึ่งต้องการชมเป็นผู้นำและควบคุม ส่วนอีกผู้หนึ่งเป็นผู้ตาม การเข้ากันได้ก็เกิดขึ้น

3. การตอบสนองต่อกันที่เข้ากันได้ เขาได้ยกตัวอย่างถึง บุคคลสองคนตอบสนองต่อพฤติกรรมที่ชอบมากกว่า ถ้าอีกฝ่ายได้รับการตอบสนอง ก็จะเกิดความพอใจและสามารถเข้ากับอีกฝ่ายหนึ่งได้ ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับการตอบสนอง ก็ไม่สามารถที่จะแสดงออกถึงการเข้ากันได้กับอีกฝ่ายหนึ่ง

แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม (Group Formation)

พัฒนา บุญยรัตนพันธ์ (2527: 19) ได้กล่าวถึงหลักการรวมกลุ่มของประชาชนในการพัฒนาชุมชนว่าควรจะเป็นการรวมกลุ่มแบบ 3 ขั้น 8 ตอน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถืออยู่ 8 ขั้นตอน คือ 1) ผู้นำกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีความถนัดในเรื่องนั้น โดยเฉพาะ 2) การรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกกลุ่มมีความต้องการร่วมกันหรือมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน อาจต้องแก้ปัญหาาร่วมกันก็ได้ ดังนั้นต้องสำรวจความต้องการของแต่ละบุคคลก่อนรวมกลุ่ม 3) ความสมัครใจ 4) สิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกัน 5) วัยที่ใกล้เคียงกัน 6) เพศเดียวกัน 7) ความสัมพันธ์ต่อไม่ขัดแย้ง 8) สถานการณ์บังคับ

ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือ 8 ตอน คือ 1) การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม 2) การส่งเสริมแนวความคิด กระตุ้นจิตใจ 3) การมีระเบียบวินัย 4) สัมพันธภาพบุคคลทั้งสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในกลุ่ม 5) กิจกรรมที่ต่อเนื่อง 6) ความรู้วิชาการ 7) ผลประโยชน์ร่วม 8) บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในกลุ่มและความรับผิดชอบร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ว่าด้วยความเจริญเติบโตของกลุ่ม มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือ 8 ตอน คือ 1) การเจริญเติบโตในสหพันธ์รวมกลุ่มหรือการรวมกลุ่มเล็กๆ เป็นกลุ่มใหญ่ 2) การสร้างหน่วยนำร่วม โดยนำเอาผู้นำของแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็น “หน่วยงาน” 3) การสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การสร้างกิจกรรมพึ่งพากัน 5) การเสริมสร้างความสามารถและประสิทธิภาพกลุ่ม 6) การสร้างพลังร่วม และดำเนินงานร่วม 7) ลดความสิ้นเปลืองร่วม 8) สร้างพลังต่อรองร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทีม (Step of Group Development)

Tuckman (1965 อ้างใน จำเริญ ช่างโชค, 2523: 63) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาทีมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง ขั้นตอนการสร้างทีม

เป็นขั้นแรกของการเริ่มต้น เมื่อบุคคลมารวมกันเป็นทีม และมีการกำหนดขอบเขต แนวทางในการปฏิบัติงาน การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับและพฤติกรรมให้สมาชิกของทีม ขั้นนี้จะพบว่า สมาชิกของทีมทุกคนตั้งใจปฏิบัติงานตามกฎระเบียบข้อบังคับของทีมอย่างเคร่งครัดทั้งยังเชื่อฟังและนับถือผู้นำของทีมด้วย ไม่รู้ว่าผู้นำจะมีความคิดเห็นอย่างไรสมาชิกจะคล้อยตามโดยยึดถือผู้นำเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติตน ผู้นำจึงเป็นเสมือนผู้ชี้แนวทางผู้แนะนำและควบคุมการทำงานของสมาชิกและลักษณะที่พบอีกในขั้นแรกนี้คือการที่สมาชิกตั้งใจปฏิบัติงานโดยถือว่าวัตถุประสงค์ของทีมเป็นเสมือนวัตถุประสงค์ของตนเองและตนเป็นส่วนหนึ่งของทีม ดังนั้น การที่ตนได้ร่วมการกระทำเพื่อให้ทีมประสบผลสำเร็จเขาถือว่าตนประสบความสำเร็จด้วย

ขั้นที่สอง ขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ

เมื่อกลุ่มประสบผลสำเร็จในการทำงานด้วยดี ในขั้นของการสร้างกลุ่มขั้นแรกแล้ว กลุ่มจะพัฒนาตนมาถึงขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อซึ่งเป็นธรรมชาติของกลุ่มทุกกลุ่มที่จะต้องผ่านขั้นนี้ เป็นขั้นที่กลุ่มเริ่มจะมีปัญหา มีอุปสรรคและมีข้อขัดแย้งต่างๆ เกิดในกลุ่มมากมาย อาจกล่าวได้ว่า ในขั้นนี้เป็นระยะที่กลุ่มจะเกิดการขัดแย้งกันภายในกลุ่มมากที่สุด พบว่า กลุ่มที่อยู่ในขั้นนี้จะอยู่ในลักษณะที่สมาชิกแต่ละคน มีความเห็นไม่ตรงกัน สมาชิกเริ่มคิดว่า ตนทำงานให้กลุ่มเพื่ออะไร และกลุ่มให้อะไรแก่ตนบ้าง เกิดความแตกแยกกันในหมู่สมาชิก สมาชิกจะมีความคิดเห็นไม่ตรงกับกลุ่ม สภาพการณ์เช่นนี้ สมาชิกบางคนอาจจะเป็นศัตรูกับกลุ่มและต่อต้านกลุ่ม โดยที่สมาชิกจะต่อต้านการที่กลุ่มมาบังคับหรือควบคุมการทำงานของตนและต่อต้านงานที่กลุ่มให้ตนทำงานมากเกินไป ขั้นนี้จึงเกิดความแตกแยกภายในกลุ่มมากที่สุด

ขั้นที่สาม ขั้นของการสร้างบรรทัดฐานของกลุ่ม

เมื่อกลุ่มเกิดปัญหา และกลุ่มเกิดการแบ่งแยกมาจากขั้นที่ 2 แล้ว กลุ่มจะพัฒนาตนถึงการพัฒนาการของกลุ่มขั้นที่ 3 แต่ถ้าพัฒนาการกลุ่มหยุดอยู่ในขั้นที่ 2 และไม่พัฒนาต่อ กลุ่มอาจจะต้องสลายตัวไปเนื่องจากตกลงกันไม่ได้ แต่ถ้ากลุ่มพัฒนาตนมาสู่ขั้นที่ 3 ก็ต้องมีการตกลงกันระหว่างกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยจะแสดงออกซึ่งความความคิดเห็นและความรู้สึกของสมาชิกแต่ละคนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับกลุ่ม เช่น วัตถุประสงค์ของกลุ่ม การดำเนินงาน การควบคุมผู้นำ ความพึงพอใจในสภาพการทำงานและผลตอบแทนที่กลุ่มให้กับสมาชิกโดยสมาชิกจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน (การที่สมาชิกมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มและเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเหล่าสมาชิกด้วยกัน จะเป็นการสร้างความเข้าใจต่อกันได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคคลได้รับฟังเหตุผลของการกระทำของแต่ละคน จะทำให้เกิดการยอมรับในการกระทำนั้นๆ และเป็นแนวทางในการตกลงที่จะร่วมกันทำงาน ทั้งยังเป็นการยอมรับในผลสรุปความคิดเห็นที่แต่ละคนได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็น) โดยมีการให้เหตุผล ในการโต้ตอบความเห็น หรือข้อขัดแย้งในแนวความคิดนั้น การขัดแย้งกันนี้จะไม่มีการใช้กำลังเข้าตัดสินปัญหา แต่จะต่อสู้กันด้วยเหตุผลซึ่งจะทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการยอมรับซึ่งกันและกัน และช่วยกันหาข้อสรุปของความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ แล้วยอมรับในข้อสรุปนั้นๆ และนำข้อสรุปที่ได้มาตั้งเป็นปทัสถานของกลุ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นปทัสถานที่ทุกคนยอมรับเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกลุ่มต่อไป

ขั้นที่สี่ ขั้นของการร่วมมือกันปฏิบัติงาน

ปัญหาของกลุ่มในเรื่องต่างๆ ได้รับการแก้ไขสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีสมาชิกจะมีความสามัคคีอีกครั้งหนึ่งและยอมรับที่จะปฏิบัติตามปทัสถานของกลุ่ม การรวมตัวกันของสมาชิกในขั้นนี้เป็นเสมือนการรวมพลังเพื่อปฏิบัติงานตามบทบาทที่ตนพึงพอใจตามที่ตกลงกันไว้และแสดงบทบาทตามที่รับมอบหมายจากกลุ่มได้เป็นอย่างดีเพื่อนำมาซึ่งความสำเร็จของกลุ่มนั่นเอง

McGregor (1960 อ้างใน จำเนียร ช่วงโชติ, 2523: 64) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มที่มีการพัฒนาและดำเนินงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพจะมีลักษณะดังนี้

1. บรรรยากาศมักจะเป็นกันเองไม่ใช่เป็นทางการหรือระเบียบจัดนัก
2. สมาชิกทุกคนควรมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมทุกอย่างของกลุ่มแต่ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับว่าลักษณะของกิจกรรมแต่ละอย่างด้วย
3. จุดมุ่งหมายของกลุ่มต้องชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันของสมาชิกในกลุ่มควรจะทำให้สมาชิกมีส่วนออกคำติชมหรือความคิดเห็นจนทุกคนมีการยอมรับถึงจุดประสงค์ร่วมของกลุ่ม
4. สมาชิกจำเป็นต้องฟังความเห็นซึ่งกันและกันทุกคนมีสิทธิออกความคิดเห็นได้และควรได้รับการรับฟังเท่าเทียมกันอย่าดูถูกความคิดของสมาชิกผู้ใดจนไม่มีใครกล้าออกความคิดเห็น
5. ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นในกลุ่มกลุ่มควรรับรู้ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นพยายามหาถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไข แทนที่จะปกปิดซ่อนเร้นหรือทำท่าว่าจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น
6. การตัดสินใจทุกอย่างควรเป็นมติเอกฉันท์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคน ให้ปฏิบัติไม่ควรใช้วิธีการลงมติขอความเห็นจากสมาชิกส่วนใหญ่ เพราะแสดงว่าสมาชิกบางคน (ส่วนน้อย) ที่ไม่เห็นด้วยกับการทำของกลุ่ม
7. การวิพากษ์วิจารณ์ควรกระทำบ่อยครั้งตรงไปตรงมา แต่เป็นลักษณะที่ไม่รุนแรง
8. ทุกคนควรมีสิทธิที่จะแสดงความรู้สึกได้อย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติงานของกลุ่ม
9. เมื่อกลุ่มตกลงทำกิจกรรมใดสมาชิกจะรู้หน้าที่และยอมปฏิบัติให้ถึงจุดประสงค์กลุ่ม
10. ประธานจะต้องไม่เผด็จการหรืออ่อนแอยอมทุกอย่าง ผู้นำอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ สิ่งสำคัญสำหรับกลุ่มควรจะอยู่ที่ความพยายามทำงานสำเร็จให้ได้ตามจุดประสงค์ไม่ใช่อยู่ที่ใครจะมาเป็นผู้นำ

11. กลุ่มจะต้องเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน และรับรู้การปฏิบัติงานของกลุ่ม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ความหมายการมีส่วนร่วม

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีความรู้ ความสามารถและทำวิจัย แต่งตำรา เกี่ยวกับเรื่องนี้มานาน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดดังนี้

Armstien (1969: 216) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลยย่อมไม่ได้ผลการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Erwin (1976: 124) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

Cohen and Uphoff (1981: 5) การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

United Nations (1981: 319) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความเต็มใจ

Putti (1987: 275) การมีส่วนร่วม หมายถึง พื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร

นิคม ผัดแสน (2540: 7) การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำให้ประชาชนได้คิดค้นแนวทางขึ้นเอง เป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ

อุทัย บุญประเสริฐ (2542: 114) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมใดๆ ให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

พระพรหม (2544: 24) การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาความต้องการร่วมกันในการตัดสินใจร่วมกัน วางแผนดำเนินงานหรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดีเสีย จนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน

สมยศ นาวิการ (2545: 182) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการของการให้ผู้บังคับบัญชาได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ (Participative Management) เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล (P.M) ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหาร

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น

จิราภรณ์ ศรีคำ (2547: 8) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลที่มีความสนใจหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันเข้ามาร่วมกันเพื่อปฏิบัติการกิจ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การรับทราบผลการดำเนินงาน การติดตามประเมินผล หรือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตกลงกันไว้

จินตนา สุจิตานนท์ (2549: 50) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนโดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผนปฏิบัติและประเมินงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550: 15) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิกไม่ว่าจะเป็นตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบและการประเมินผลร่วมกันนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สัญญา เคนาภูมิ (2551: 85) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึงพอใจและได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553: 49) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

โดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วม

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว จะต้องนึกถึงกระบวนการที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพราะอย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องได้รับรู้ขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนในการประเมินผลงาน เพื่อให้รับรู้ถึงความเป็นไปในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการที่ได้ทำการวิจัย ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตามประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น

ถวิลวดี บุรีกุล (2543: 19) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อย่างน่าสนใจ โดยถวิลวดี ได้ทำวิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้ข้อสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ควรจะมีลำดับขั้นประกอบไปด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผนและเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้วจึงเป็นการร่วมทำและในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุมซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544: 14) ได้นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์วิธีการแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุ

วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือ ประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547: 133) เสนอว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การค้นหาปัญหาและสาเหตุ 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน 4) การติดตามและประเมินผล ในขณะเดียวกัน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความลึกลงไปอีก ได้แก่ 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

งานวิจัยของ ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์ (2550: 79) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้ใช้หลักการที่อิงไปในแนวทางของนโยบายและได้พบว่า แท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่คล้ายกับการกำหนดนโยบายเพราะท้ายที่สุดของการกำหนดนโยบาย คือ การตัดสินใจและการตัดสินใจนี้เอง จึงเป็นเหตุเบื้องต้นของการกำหนดนโยบายและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นเสมือนหนึ่งเป็นการขัดเกลา นโยบายให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน ตามแนวคิดของ ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์ กระบวนการการมีส่วนร่วม น่าจะเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการประเมินผล ในขณะที่ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553: 51) ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่มีความสอดคล้องกับ ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์ แต่ได้เพิ่มบางประเด็นที่เห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องและอาจจะเสริมประเด็นดังกล่าวให้มีความชัดเจนขึ้น โดยเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุและความต้องการ 2) มีส่วนร่วมในการวางแผน 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 4) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 5) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 6) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์ และเมตต์ เมตต์การุณจิต ยังคงมีลักษณะในเชิงแคบหากแต่ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (ม.ป.ป. อ่างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547: 12) ได้ให้ความเห็นในกระบวนการมีส่วนร่วมที่ลึกหรือเป็นการต่อเติมประเด็นสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมมากกว่า ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมไปในทางของการพัฒนาชุมชนโดยการบูรณาการแนวทางที่เป็นนโยบายเข้ากับการพัฒนาจึงสะท้อนแนวคิดในเชิงสังคมมากกว่าตามแนวคิดของเขาแล้ว กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องเริ่มจาก 1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2) การมีส่วนร่วมในการคิด 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 4) การมีส่วนร่วมในการ

วางแผนและดำเนินการ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 6) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ทรรศนะไว้ในเบื้องต้นที่กล่าวมา มีความหลากหลายในประเด็นมากพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม หากนำมาประมวลให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1981: 128) จะเห็นว่ามีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญโดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลักและได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

โดยสรุป กระบวนการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งให้ความสนใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในประเด็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล

ประเภทการมีส่วนร่วม

เจเลียว บุรีภักดี และคณะ (2545: 34) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่ามีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐโดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชนเมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จินตนา สุจิตานนท์ (2549: 4) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1. การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) คือเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการเริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางแผนนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการ

2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสวนาสถาบัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553: 50) ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มี

ประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการโดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารแต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นจะพิจารณาได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่าจะสนใจศึกษาในประเด็นบ้างประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน และร่วมตรวจสอบในลักษณะองค์กรชุมชน ฯลฯ และการเน้นการศึกษาในลักษณะของการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานในทางนโยบายและในทางปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชุมชน ดังมีนักวิชาการได้ให้ความเห็น เช่น Ornstein ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม 2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีหรือร่วมเพียงบางส่วน 3) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงคือมีอำนาจและบทบาทมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Campbell and Ramseyer (no date อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547: 19) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะที่ไม่มีส่วนร่วมเลย 2) ลักษณะที่มีส่วนร่วมน้อย 3) ลักษณะที่มีส่วนร่วมปานกลาง 4) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมาก 5) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมากที่สุด

Huntington and Nelson (1975 อ้างใน สิทธิพันธ์ พุทธหุณ, 2531: 157) มองเห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจาก กิจกรรม และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไป ในระดับกิจกรรมนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดส่วนในด้านการบริหารนั้นจะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรมโดย Huntington and Nelson ได้มีหลักในการพิจารณาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรม ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากกิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วงกรณีที่มีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นต้นว่า สามารถกระทำได้เพียงใด

2. ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้จาก

ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปได้ง่าย ไม่จริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีสถานะหรือตำแหน่งเท่ากัน

ในแนวดิ่ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา เช่น มีหัวหน้าลูกน้อง มีฝ่าย แผนกต่างๆ ลดหลั่นกันไปเป็นต้น การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้นการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

การมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวดิ่งนั้นในบางครั้งจะต้องทำงานร่วมกัน ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น จึงต้องแสดงบทบาทตาสถานภาพของแนวราบและแนวดิ่ง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551: 71) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4. การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบและมีความชัดเจนมากขึ้นเป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจนและมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6. การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไขแต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่มองค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

โดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมในระดับกิจกรรม ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร การปรึกษาหารือ การประชุมรับฟังความคิดเห็น การประชาพิจารณ์ การลงประชามติ และการมีส่วนร่วมในระดับการบริหาร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การใช้กลไกทางกฎหมาย ในประเด็นการมีส่วนร่วมในระดับการบริหารนี้ ยังจะต้องพิจารณาจาก ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง และ ในแนวตั้งเป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดดังนี้

Koufman (1949: 50) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขณะที่ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542: 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการ

เป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล Leader (no date อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547: 10) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติและค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อเรื่องนั้นๆ มาแล้ว และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี ขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะอำนวยความสะดวกขึ้นอยู่กับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่ นอกจากนี้บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้นช่วยเหลือและจูงใจให้เกิดขึ้น

โดยสรุป ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ 2) ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเลือกให้เป็นตัวแทนชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่างๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่ บรรยากาศองค์กร การติดต่อสื่อสาร กฎระเบียบ การเอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาพิจารณาประชาคม 4) ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ เจตคติต่อการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการทำงาน

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

นักจิตวิทยามีทัศนะเรื่องการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ (สงัด อุทรานันท์, 2527: 38) คือ

1. กลุ่มทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theories)
2. กลุ่มทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories)

ในแต่ละกลุ่มมีทฤษฎีการเรียนรู้หลายทฤษฎีสำหรับทฤษฎีที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้และสามารถนำหลักการแนวความคิดมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการบริหารการพัฒนาของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

Bandura (no date 1973 อ้างใน อรุณ รักธรรม, 2537: 14) อธิบายว่า บุคคลจะเกิดเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น (Observational Learning) ใน 2 ลักษณะคือ

1. การเลียนแบบพฤติกรรม (Imitation) คือบุคคลมีการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ โดยการสังเกตพฤติกรรมผู้อื่นแล้วกระทำตาม
2. การเรียนรู้ผลพฤติกรรม (Vicarious Learning) คือการที่บุคคลเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและเข้าใจในผลที่บุคคลนั้นได้รับจากพฤติกรรมของเขา

นอกจากนี้ Bandura อธิบายว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. ความสนใจ (Attention) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ผู้เรียนต้องมีความสนใจสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ (Model) เสียก่อน
2. ความใส่ใจในการสังเกตจดจำ (Retention) การเลียนแบบพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนสามารถสังเกตจดจำรายละเอียดพฤติกรรมของตัวแบบได้
3. ผลของการฝึกหัด (Production) เมื่อผู้เรียนจดจำพฤติกรรมได้ก็จะมีการฝึกหัดทำจนกว่าจะได้ดีเหมือนตัวแบบในระหว่างการฝึกหัดผู้เรียนควรได้รับทราบผลของการกระทำและมีการทำให้กำลังใจจนกว่าเขาจะทำได้ดี
4. การจูงใจ (Motivation) เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะมีพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจึงต้องมีการเสริมแรง เช่น การชมเชยผู้เรียนเพื่อจูงใจให้เขาทำดียิ่งขึ้นและเป็นการจูงใจผู้อื่นให้ตั้งใจเรียนมากขึ้นด้วย

ความหมายของการเรียนรู้

ประเวศ วะสี (2546: 16) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้คือเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สมองคิดเพื่อความอยู่รอดในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและของโลกโดยผ่านสถาบันการศึกษาและการต่อสู้กับวิกฤติการอยู่ร่วมกันทั้งด้านจิตใจและวัฒนธรรม มนุษย์ได้สร้าง “วิถีคิด” เพื่อการเรียนรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอตามกาลเวลาและพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และธรรมชาติเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้ คือ ความเป็นสุขของชุมชนที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนที่สามารถดูแลกันได้ พัฒนาอย่างบูรณาการและสมดุลในเรื่องต่างๆ

สาเหตุและระดับของการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากสาเหตุที่สำคัญสรุปได้ 6 อย่าง (สนทยา พลศรี, 2550: 29) ได้แก่

1. คุณภาพของสมองของมนุษย์ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับความจำและความริเริ่มสร้างสรรค์มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความสามารถเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจึงทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และตลอดเวลา

2. คุณภาพของอวัยวะในการเรียนรู้ที่อวัยวะที่สำคัญได้แก่ระบบประสาทสัมผัสและอวัยวะสัมผัสที่รับรู้ความรู้สึก และแปลความหมายจากสมอง คือ หู ตา จมูก ลิ้น ร่ายกายและจิตใจทำให้มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

3. แรงจูงใจของมนุษย์มีความต้องการทางกายและจิตใจที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่และตนเองและสังคมให้ดีขึ้นเมื่อมีสมองและอวัยวะในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพด้วยแล้วจึงทำให้เกิดการผลักดันให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

4. ปรัชญาการณทางธรรมชาติเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้หรือปรัชญาการณทางธรรมชาติเป็นผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้

5. สิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์มีลักษณะเป็นสัตว์สังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลาทำให้เกิดการเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มคน สื่อสารมวลชนและการสื่อสารประเภทอื่นๆ ตลอดจนปรัชญาการณต่างๆ ทั้งปรัชญาการณทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง

6. การจัดการเรียนการสอน เป็นการเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยบุคคลและองค์กรที่รับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยมีรูปแบบวิธีการผู้รับผิดชอบ หลักสูตร เนื้อหาสาระ การวัดผลและประเมินผลที่แน่นอนซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญของมนุษย์ในปัจจุบัน

กระบวนการเรียนรู้

การพัฒนาวิธีคิดไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในเชิงสังเคราะห์และยกระดับไปสู่ชุดความรู้ ที่จะช่วยให้บุคคลและองค์กรให้เห็นภาพรวมของการเรียนรู้และค้นหาวิธีการใหม่กว่าอยู่เสมอผลลัพธ์ของการใช้ความรู้ ประสบการณ์และวิธีคิดดีๆ ก็คือ การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ (Innovation) กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากความไม่รู้สู่การรู้อย่างเข้าใจจากสภาพมีปัญหาลงสู่สถานะไร้ปัญหาหรือจากทุกข์ไปสู่สุข (พระมหาสุทนต์ อภาโร (อบอูน), 2548: 26)

สีลาภรณ์ นาคทรพร (2543: 35) ได้กำหนดลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ไว้ 4 ประการดังนี้

1. เป็นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) โดยคนในชุมชนแต่ละคนได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นวิจารณ์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
 2. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) เป็นการแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนการเรียนรู้จึงมีการเกิดขึ้นเป็นพลวัตเกิดจากการร่วมกันแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหาแล้วนำไปปฏิบัติจริงแล้วนำเสนอเพื่อทบทวนหาวิธีการที่เหมาะสมหรือดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป
 3. เป็นการเรียนรู้ปัญหาในชีวิตจริง (Problem Oriented) เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเมื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนแล้วจะทำแล้วจะทำให้เพิ่มความมั่นใจในศักยภาพของคนในชุมชนเพราะคนในชุมชนจะเป็นผู้รู้ปัญหาเป็นอย่างดีและมีประสบการณ์จากปัญหาในชีวิตจริงเป็นการเรียนรู้ที่ใกล้ชิดตัวอยู่แล้วจึงเรียนรู้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ
 4. เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่ายโดยมีลักษณะความสัมพันธ์ของคนเป็นแนวราบมากกว่าเป็นแนวดิ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรหรือชุมชนต่อชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และติดต่อสื่อสารถึงกันเป็นระยะ
- จะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเกิดผลของการรู้ คือ เกิดความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเกิดผลของการรู้ คือ เกิดความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ รวมถึงการพัฒนาวิธีคิดไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในเชิงสังเคราะห์และยกระดับไปสู่ชุดความรู้ที่จะช่วยให้บุคคลและองค์กรให้เห็นภาพรวมของการเรียนรู้และค้นหาวิธีการใหม่กว่าอยู่เสมอ

ขั้นตอนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นกระบวนการจากการสังสมและประมวลพัฒนาข้อมูลหรือชุดประสบการณ์ขึ้นเป็นการเรียนรู้ ในการสร้างสรรค์ใหม่ โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ไว้ 3 ขั้นตอน (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549: 11) คือ

1. การรับรู้ (Reception) เป็นขั้นตอนพื้นฐาน ที่บุคคลรับเอาข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายซึ่งตนเองพบผ่านประสาทสัมผัสเข้ามาสังสมไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง

2. การเข้าใจ (Comprehension) เป็นการที่บุคคลสามารถมองเห็นความหมายและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูลหรือความรู้ต่างๆ ที่ตนเองรับรู้หรือมีประสบการณ์มาในระดับที่สามารถอธิบายเชิงเห็นผลได้

3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และมีความเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี

สนธยา พลศรี (2550: 5) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ได้ 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การจูงใจด้วยสิ่งเร้า (Stimulus) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นเร้าเร้าใจให้รับการสัมผัส (Sensation) ทำให้เกิดความสนใจและต้องการที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดหมาย เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนกำหนดได้ว่า ผลของการเรียนรู้ในขั้นสุดท้ายของตนคืออะไร มีขอบเขตเพียงใดซึ่งจะมีผลอย่างสำคัญต่อเนื้อหาสาระที่จะเรียนรู้ และระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การรับรู้เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนแปลความหมายและการรับรู้ในสิ่งที่เรียนผ่านประสบการณ์สัมผัสด้วยการพยายามทำความเข้าใจ การให้กระบวนการความคิด การจัดระบบความคิด การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การรับรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์ในเรื่องที่จะเรียนรู้มาแล้ว มีความสามารถทางสมองและมีสถานการณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 การทดลองนำไปใช้ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้ทดลองหรือการกระทำซ้ำๆ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่รับรู้ในขั้นตอนที่ 3 ว่าสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมหรือไม่

ขั้นที่ 5 การเกิดความคิดรวบยอด (Conception) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำผลจากการทดลองในขั้นตอนที่ 4 มาประเมินเปรียบเทียบ สิ่งใดที่แก้ปัญหาได้ดีที่สุด ทำให้บรรลุจุดหมายได้มากที่สุดก็จะยอมรับมาใช้ สิ่งใดที่ยังไม่เหมาะสมก็นำไปปรับปรุงแก้ไข สิ่งใดที่เห็นว่าไม่เหมาะสมก็จะล้มเลิกไปนำใช้อีก

ขั้นที่ 6 การเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนสรุปว่าเป็นสิ่งที่เรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมและนำไปใช้จริงในชีวิต ซึ่งเป็นการบรรลุจุดหมายและประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการทำงานของสมองในการรับรู้สิ่งเร้าต่างๆ และเป็นกระบวนการที่บุคคลพยายามสร้างความหมายของสิ่งเร้าหรือประสบการณ์ที่ตนได้รับเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์นั้น ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นนำความรู้ไปใช้ได้ การเรียนรู้จึงมีลักษณะดังต่อไปนี้ (ทิสนา เขมมณี, 2544: 28)

1. การบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาหรือกระบวนการทางสมอง ซึ่งบุคคลใช้ในการสร้างความเข้าใจหรือการสร้างความหมายของสิ่งต่างๆ ให้กับตนเอง
2. การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะตนหรือเป็นประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่มีผู้ใดเรียนรู้หรือทำแทนกันได้
3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมเนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจึงสามารถกระตุ้นการเรียนรู้และขยายขอบเขตของความรู้ด้วย
4. กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากการคิดและการกระทำ การปฏิบัติการแก้ปัญหาการศึกษาวิจัยต่างๆ
5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ตื่นตัว สนุก ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกผูกพันและเกิดความใฝ่รู้
6. การเรียนรู้อาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สามารถเอื้ออำนวยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้
7. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทั้งในโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน
8. การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การเรียนรู้จะส่งผลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งทางด้านเจตคติ ความรู้สึก ความคิดและการกระทำ เพื่อดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
9. การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตบุคคลต้องเรียนรู้อยู่เสมอเพื่อการพัฒนาชีวิตจิตใจของตนเองการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นกระบวนการที่ยั่งยืนช่วยให้บุคคลและสังคมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้จะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการจากการสังสมชุดประสบการณ์แล้วสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ คือ จูงใจด้วยสิ่งเร้า กำหนดจุดมุ่งหมาย การรับรู้ ความเข้าใจ ทดลองนำไปใช้ สรุปบทเรียนและการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายซึ่งทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญต่อการวางแผนและการออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

ทฤษฎีความเข้มแข็ง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544: 135) กล่าวถึงหลักคิดลัทธิอนาธิปไตยชุมชน โดยมองว่ามีความสอดคล้องกับหลักวัฒนธรรมชุมชนหรือเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม ทฤษฎีอนาธิปไตยนิยม (Anarchism) เสนอว่า สังคมในอุดมคติคือสังคมที่ปราศจากรัฐและจากการศึกษาวิจัยชุมชนหมู่บ้านไทในอดีตพบว่าชุมชนหมู่บ้านไทมีลักษณะตรงกับสังคมอุดมคติของลัทธิอนาธิปไตยนิยม มีคุณลักษณะของวัฒนธรรมไทยเดิม คือ การรักความอิสระและมีความมีน้ำใจคนไทยชอบทำอะไรตามใจ ไม่ชอบการบังคับกดขี่ ไม่ชอบการใช้อำนาจไม่ชอบรัฐ ขณะเดียวกันคนไทยมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ถือเป็นพี่เป็นน้องแบ่งกันอยู่แบ่งกันกินอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนขนาดเล็กเรียกว่าบ้าน

นักคิดอนาธิปไตยนิยมที่โดดเด่นท่านหนึ่งคือ มหาตมะ คานธี โดยคานธีได้เสนอแนวคิดสวราช (Swaraj) และสวเทชี (Swadeshi) เป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในแนวคิดสวราช ซึ่งหมายถึงการปกครองตนเอง มหาตมะคานธี ย้ำว่าหมู่บ้านเป็นสาธารณรัฐในตัวเองสามารถพึ่งตนเองได้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้เป็นอิสระได้ปกครองตนเองหน่วยเศรษฐกิจท้องถิ่นทุกหน่วยตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบลและเหนือขึ้นไปทุกระดับจะต้องพยายามพึ่งตนเองอยู่ด้วยตัวเองให้ได้เป็นเป้าหมายลำดับแรก การแลกเปลี่ยนติดต่อกับหน่วยภายนอกนั้นเพื่อให้พอเพียงมากยิ่งขึ้น

ส่วนสวเทชี คือ จิตวิญญาณของการรับใช้และให้บริการจากหน่วยที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดก่อนเพราะความสามารถของเรามีจำกัดจึงต้องเริ่มจากส่วนที่ใกล้ตัวที่สุดก่อน คือ ครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน หมู่บ้านของเรา หลักสวเทชีนี้เมื่อคิดเป็นลูกโซ่ คือจากครอบครัวไปถึงชุมชน ถึงประเทศชาติและโลก ช่วยทำให้เราเห็นความสำคัญและความเชื่อมโยงของชุมชนกับเศรษฐกิจท้องถิ่นและเศรษฐกิจชาติ

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ และคณะ (2541: 102) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนมีปัญหาพื้นฐานร่วมกันที่สำคัญคือ 1) ปัญหาความอ่อนแอทางเศรษฐกิจความไม่มั่นคงและความขัดสนทวีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย 2) การสูญเสียความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาการผลิตที่เป็นการเร่งใช้ทรัพยากร 3) ชุมชนได้รับผลกระทบจากค่านิยมและวัฒนธรรมการบริโภคซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการปรับบทบาทเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวและชุมชน 4) องค์กรชุมชนยังไม่เข้มแข็งพอที่จะดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของตน ภายใต้ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

จากการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มการพัฒนาชุมชนชนบทในอนาคตบ่งบอกว่า ชุมชนต้องการการสนับสนุนทางวิชาการ ทรัพยากรและกำลังใจจากบุคคล องค์กร/หน่วยงานภายนอกในการร่วมคิดร่วมปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความสามารถของคนและครอบครัวในการปรับทักษะ ทักษะและพฤติกรรมให้เท่าทันกับกระแสโลกาภิวัตน์และเงื่อนไขการดำรงชีวิตภายในชุมชนและเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนควรมีวิสัยทัศน์ที่สำคัญคือ

พัฒนาคนให้มีความสามารถมีศักยภาพที่จะคิดทำและเรียนรู้ด้วยตัวเองและร่วมกับผู้อื่นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น เศรษฐกิจพอเพียง สังคมสันติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของคนและชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เป็นรากฐานที่เข้มแข็งสามารถรับมือได้กับวิกฤติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่ประเทศกำลังประสบ

ปรับแนวคิดจากที่รัฐเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาไปสู่แนวคิดที่เป็นประชาธิปไตยและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

ส่งเสริมกระบวนการชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

สร้างการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการตลอดจนประสานความร่วมมือของพหุภาคีการพัฒนาทั้งในและนอกชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ มองเห็นถึงความสำคัญของแนวทางชุมชนเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ในบทความ “พลิกฟื้นเศรษฐกิจ: สร้างชุมชนยามวิกฤติ” ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน (2541: 10) โดยเห็นว่าความพยายามในการแก้ไขฟื้นฟูปัญหาเศรษฐกิจของชาติที่ผ่านมา โดยเฉพาะในส่วนของภาครัฐและธุรกิจนั้นยังคงวนเวียนอยู่กับวิธีคิดแบบเก่า คือการสร้าง ความทันสมัย สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการเงินและการพัฒนาอุตสาหกรรมบนรากฐานของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ผ่านมาได้ละเลย “ทุนของสังคม” (Social Capital) ซึ่งหมายถึงการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงทำอย่างไรที่จะให้กลุ่มคนที่หลากหลายของสังคมมาร่วมกันคิดร่วมกันสร้างเส้นทางเดินใหม่เพื่อเปลี่ยนแปลงคุณภาพของประชาชนจากที่รอคอยการถูกพัฒนามาเป็นประชาชนพลเมืองที่มีขีดความสามารถในการคิดและร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตัวเองภายใต้กระบวนการประชาสังคม (Civil Society) ทั้งนี้แนวทางสร้างประชาคม/ประชาสังคมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่จะเป็น ได้แก่

1. ความเป็นชุมชนที่แท้จริงซึ่งอาจจะเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ (Community by Crisis) หรือชุมชนที่เป็นผลจากความปรารถนาร่วมกันของสังคม (Community by Design)

2. มีจิตวิญญาณและความรับผิดชอบ

3. มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาโดยเฉพาะบนรากฐานของภูมิปัญญาตะวันออกหรือภูมิปัญญาแบบไทยๆ ที่มีพุทธปรัชญาเป็นแก่นซึ่งเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

4. มีพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เพื่อการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรม

5. มีสื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารขยายความคิดความรับรู้และยกระดับจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) ให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงภาระหน้าที่และ

6. ต้องสร้างความรู้คู่การปฏิบัติโดยนำองค์ความรู้มาปรับใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลธิ์ เจริญรัฐ (2547: 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า 1) ด้านการจัดการชุมชนพบว่าการจัดตั้งกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการวางแผน การดำเนินงานและการแก้ไขอุปสรรคปัญหาของชุมชนคือการขาดงบประมาณ ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ การขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินและการขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน 2) ด้านการวางแผนชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลและสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการวางแผนงานชุมชนระยะ 5 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชน แผนพัฒนาเส้นทางคมนาคม แผนพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร การตรวจสอบกิจกรรมของแผนต่างๆ 3) ด้านการพัฒนาชุมชนพบว่าการปรับปรุงถนนในเขตหมู่บ้านให้เป็นถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง การปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงระบบประปาประจำหมู่บ้านเพื่อการบริโภคและการเกษตร การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน การแก้ไขปัญหาขยะและความสะอาดของชุมชน การเสริมสร้างการรวมกลุ่มและความสามัคคี ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากพบว่าจุดแข็งคือเป็นแหล่งผลิตดอกไม้ประดับ กลุ่มเกษตรกรมีความรู้ มีแหล่งน้ำในการผลิต จุดอ่อนคืออุปกรณ์ล้าสมัย ไม่มีแบบ

แผนการผลิต ขาดทักษะในการจัดมาตรฐานและแปรรูป โอกาสคือมีหน่วยงานรัฐสนับสนุนทางวิชาการและเงิน มีการเรียนรู้ระหว่างชุมชนผลิตแหล่งอื่น อุปสรรคคือมีโรคพืชหลายชนิด สภาพอากาศไม่อำนวยตลอดปี

สุชาดา แสงดวงดี และคณะ (2556: 1) สภาพการณ์และระดับความสามารถของกรรมการบริหารในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในเขตจังหวัดนครปฐมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาที่สำคัญ พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างประเมินระดับความคิดเห็นต่อเป้าหมายการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สภาพการณ์การดำเนินงาน และระดับความสามารถของกรรมการบริหารในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์มาก ($\bar{X} = 3.57, \bar{X} = 3.60$ และ $\bar{X} = 3.57$) 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อสภาพการณ์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครปฐมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามตัวแปรสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าตัวแปรสถานภาพส่วนบุคคลทุกตัวมีผลต่อการประเมินความคิดเห็นต่อสภาพการณ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่สังกัดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 งานวิจัยเสนอให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาประธานและกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนให้มีความรู้และความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

สมิทธิ์ บรรณกร และคณะ (2552: 1) ความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแก้วเจ้าจอม ตำบลด่านช้าง ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยอันได้แก่ 1) คุณภาพของสินค้าที่มีมาตรฐาน อันเกิดจากการมีการตรวจสอบคุณภาพของงานอย่างสม่ำเสมอ 2) การบริหารจัดการที่มีการวางระบบการบริหาร มีการแบ่งโครงสร้างการทำงานแต่ละกระบวนการที่แยกกันทำตามความถนัด มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งสี สัน รูปแบบและการบรรจุภัณฑ์ 3) การตลาดเป็นสิ่งสำคัญ ตลาดของผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นต่างประเทศเป็นหลักและตลาดรองลงมาเป็นตลาดในประเทศไทย วางขายตามร้านหรือศูนย์แสดงสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยวและยังมีการออกร้านตามงานแสดงสินค้า 4) ศักยภาพของผู้นำกลุ่มในการประสานทั้งเรื่องการผลิต การตลาด การประสานความสามัคคีในกลุ่มการประสานกับลูกค้าและมีมนุษยสัมพันธ์ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และประสานผลประโยชน์ได้ดี 5) การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแก้วเจ้าจอม ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐอย่างต่อเนื่องศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการเพิ่มรายได้ด้านความพึงพอใจของผู้บริโภคด้านการตรวจสอบคุณภาพของสินค้าทักษะและความสามารถของพนักงานและสุดท้ายในด้านการวางแผนพัฒนาสินค้าใหม่และวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายคือเพื่อศึกษาถึงระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคในการจัดการบริหารงานรวมทั้งเปรียบเทียบ

ระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคในการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนจากการศึกษาด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแบบจำลองที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินงานทางการเงินขึ้นอยู่กับจัดการทางการเงินโดยตรง ในขณะที่ผลด้านกระบวนการภายในองค์กรและการดำเนินงานด้านการพัฒนามนุษย์นั้นส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงานด้านการตลาดจากการศึกษาแบบจำลองที่ 2 ในการเคราะห์ถึงผลการดำเนินงานโดยรวมโดยสภาวะการมุ่งเน้นทางการตลาดนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากสถานการณ์การแข่งขันที่เป็นไปอย่างรุนแรงผู้ประกอบการจึงเน้นการใช้กิจกรรมทางการตลาดเป็นกลยุทธ์หลักในการสร้างผลการดำเนินงานให้กับกิจการนอกจากนี้การแข่งขันที่เกิดขึ้นยังช่วยทำให้เป็นแรงผลักดันให้กิจการพยายามสร้างแรงจูงใจให้กับลูกค้าในการบริโภคสินค้าจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนโดยพิจารณาอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขายและอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อทุนพบว่าแบบจำลองลดรูปเหลือตัวแปรแฝงที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนสองตัวคือตัวแปรแฝงภายนอกด้านการเงินและตัวแปรแฝงภายนอกด้านความพึงพอใจของสมาชิกซึ่งความพึงพอใจของสมาชิกมีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมากกว่าปัจจัยด้านการเงินในขณะที่ความพึงพอใจของสมาชิกอธิบายได้ดีที่สุดคือจากจำนวนสมาชิกที่เข้าใหม่ระหว่างปี รองลงมาคือ จำนวนสมาชิกที่ออกระหว่างปี มูลค่าเงินปันผลตามหุ้น มูลค่าธุรกิจสินเชื่อและความสามารถในการก่อหนี้ สำหรับความสามารถด้านการเงินนั้นอธิบายได้จากจำนวนสมาชิกที่เข้าใหม่ระหว่างปีเช่นกัน รองลงมาคือจำนวนสมาชิกที่ออกระหว่างปี สามารถสรุปได้ว่า ความสำเร็จเกิดจากความพึงพอใจของสมาชิกในกลุ่มและปัจจัยด้านการเงินโดยความพึงพอใจของสมาชิกมีอิทธิพลต่อความสำเร็จมากกว่าด้านการเงิน ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จควรเน้นการสร้าง ความพึงพอใจให้กับสมาชิกภายในกลุ่มก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงมาสร้างความเข้มแข็งด้านการเงิน การศึกษาของหัวหน้ากลุ่มหรือผู้จัดการที่มีอิทธิพลโดยตรงต่ออัตราส่วนการทำกำไรต่อยอดขาย ดังนั้น จึงควรได้รับความสนใจในเชิงนโยบายควบคู่ไปกับความสำเร็จด้านการเงิน เช่น กันด้านการเปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิภาพ (Efficiency) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งและบริหารจัดการกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่บุคคลหรือนายทุนจัดตั้งและบริหารจัดการผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการผลิตของวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบแยกเป็นวิสาหกิจชุมชนแต่ละประเภทพบว่าวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งและบริหารจัดการโดยบุคคลหรือนายทุนมีประสิทธิภาพการผลิตดีกว่าวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งและบริหารจัดการโดยชาวบ้านจากการประมาณค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคของวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งและบริหารจัดการ โดยบุคคล

พิรพงษ์ ปราบริปู (2547: 1) ได้ศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มมีจุดเด่นในด้านการจัดการองค์กร ฝีมือการผลิตที่ได้มาตรฐาน ตลอดจนผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าระดับล่าง เป็นที่ต้องการของตลาด อีกทั้งกลุ่มยังเป็นผู้ผลิตรายใหญ่เพียง รายเดียวในพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่เกือบทั้งหมดใช้ผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผลิต แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ถ่านซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญ เริ่มขาดแคลนอาจทำให้ต้นทุนการผลิตปรับตัวสูงขึ้นในอนาคต สำหรับด้านศักยภาพการพัฒนา กลุ่มสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนไปสู่รูปแบบอื่นๆ ที่ต้องการได้ เนื่องจากมีทักษะฝีมือด้านการตีเหล็กที่ได้สั่งสมกันมาเป็นทุนเดิม อีกทั้งจุดเด่นในเรื่องของเชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงอุปนิสัยที่มีความสามัคคีในหมู่คณะ และความภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เป็นตัวส่งเสริมให้กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นจากความตั้งใจของสมาชิก มีความยั่งยืนต่อไป

พรศรี ยงคฤประพันธ์ (2547: 1) ได้ศึกษาเรื่องวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาล ชุมชนบ้านเหล่าขวัญ ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ภูมิปัญญาและพลวัตของภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลเกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์จากการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายในและภายนอกตลอดระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่มีการก่อตั้งชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยได้มีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาเพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีพและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานพลวัตของภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือ แบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 (ก่อนปี พ.ศ. 2532) เป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและคนในชุมชนรวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนการแลกเปลี่ยนและการตอบแทนซึ่งกันและกันและเมื่อเหลือจากการบริโภคก็มีจำหน่ายบ้างแต่ยังไม่มีการพัฒนา รูปแบบและกระบวนการผลิตมากนัก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2532- 2537) เป็นระยะที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ผสมผสานกับการเรียนรู้จากภายนอกโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ มีการพัฒนารูปแบบผลผลิตและกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมมาใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในเรื่องการถนอมอาหาร เกิดการรวมกลุ่มผลิตเพื่อการค้าซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งแนวความคิดและรูปแบบการดำเนินวิสาหกิจชุมชนที่วางอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพิงและผลกำไรส่วนตัวของผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน) เป็นระยะที่มีการก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการและได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน มีการพัฒนาทางด้านการผลิต การบรรจุ การตลาดและการบริหารจัดการตามแบบระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าซึ่งพบว่าในระยะนี้เป็นระยะที่กลุ่มเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและเกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของกลุ่มและรูปแบบการดำเนินวิสาหกิจชุมชน และระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มกับโครงสร้างสถาบันทางสังคม นอกจากนี้ยังหา

ความสัมพันธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ในระดับบุคคล การเกิดวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อเกษตรกรผู้ที่มีอาชีพขาด โดยทำให้เกิดมีรายได้เพิ่มขึ้น และเกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว กล่าวคือ ทำให้ชาวชุมชนมีงานทำทั้งปี โดยไม่ต้องไปหางานทำที่อื่น ในระดับกลุ่ม ก่อให้เกิดการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์แบบไว้วางใจซึ่งกันและกัน และภายใต้ระบบเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ในระดับชุมชน พบว่าวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชนตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับภาครัฐและเอกชนแต่อยู่ในลักษณะการอุปถัมภ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

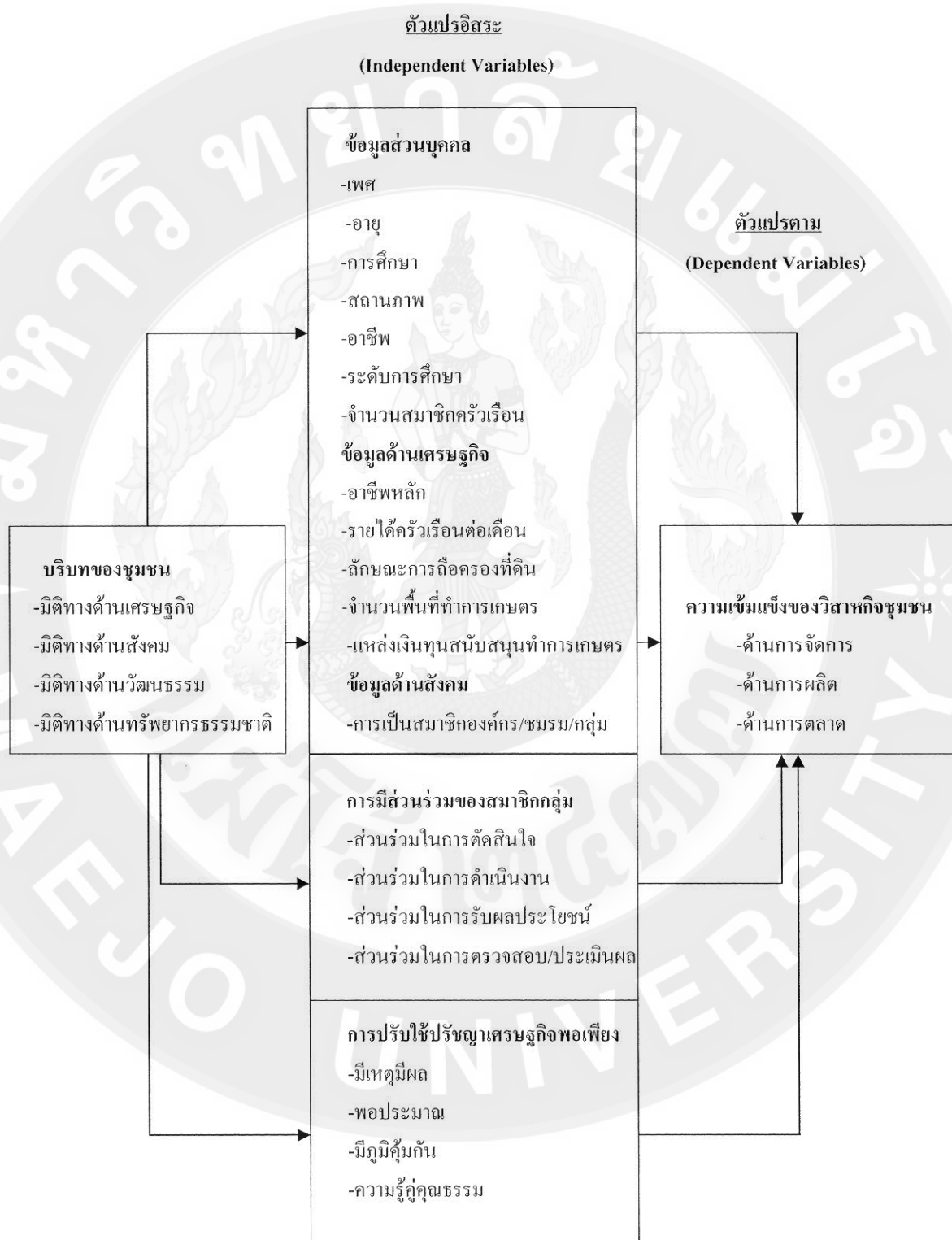
ภาคสรุป

จากการตรวจเอกสารพบว่า วิสาหกิจชุมชนจะเข้มแข็งนั้นเกิดมาจากสาเหตุและปัจจัยหลายประการ ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยก็ได้คัดสรรตัวแปรและปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลอย่างมากต่อการทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งมาเป็นตัวแปรในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถวัดและตอบโจทย์สมมติฐานงานวิจัยครั้งนี้ได้ โดยตัวแปรดังกล่าวมาข้างต้นนี้ คือบริบทของชุมชนมีมโนทัศน์ที่ซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องกับหลายมิติ อาทิ มิติทางด้านเศรษฐกิจ คือ การตลาดและการเงิน มิติทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ ในมิตินี้อาจจะมองที่การจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรทางธรรมชาติให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง มิติทางด้านสังคม จะเน้นการจัดระเบียบทางสังคม สร้างกลไก และ สวัสดิการทางสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรม ฯลฯ ตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อความเข้มแข็งรองลงมา คือ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกครัวเรือน ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ คือ รายได้ ครัวเรือนต่อเดือน ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนสนับสนุนทำการเกษตรและสังคม คือ การเป็นสมาชิกองค์กร/ชมรม/กลุ่ม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตัวแปรอื่นๆ ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ/ประเมินผล ตัวแปรสุดท้ายที่คาดว่าจะมีผลต่อความเข้มแข็งอย่างมากอีกเช่นกันนั้นก็คือการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุมีผล ความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้/คุณธรรม ตัวแปรหลากหลายที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนที่สำคัญในการที่จะไปมีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ คือ ด้านแหล่งเงินทุน ด้านการจัดการ

ด้านการผลิต ด้านการการตลาด ของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง ด้วยเหตุและผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้
จึงเป็นที่มาของกรอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

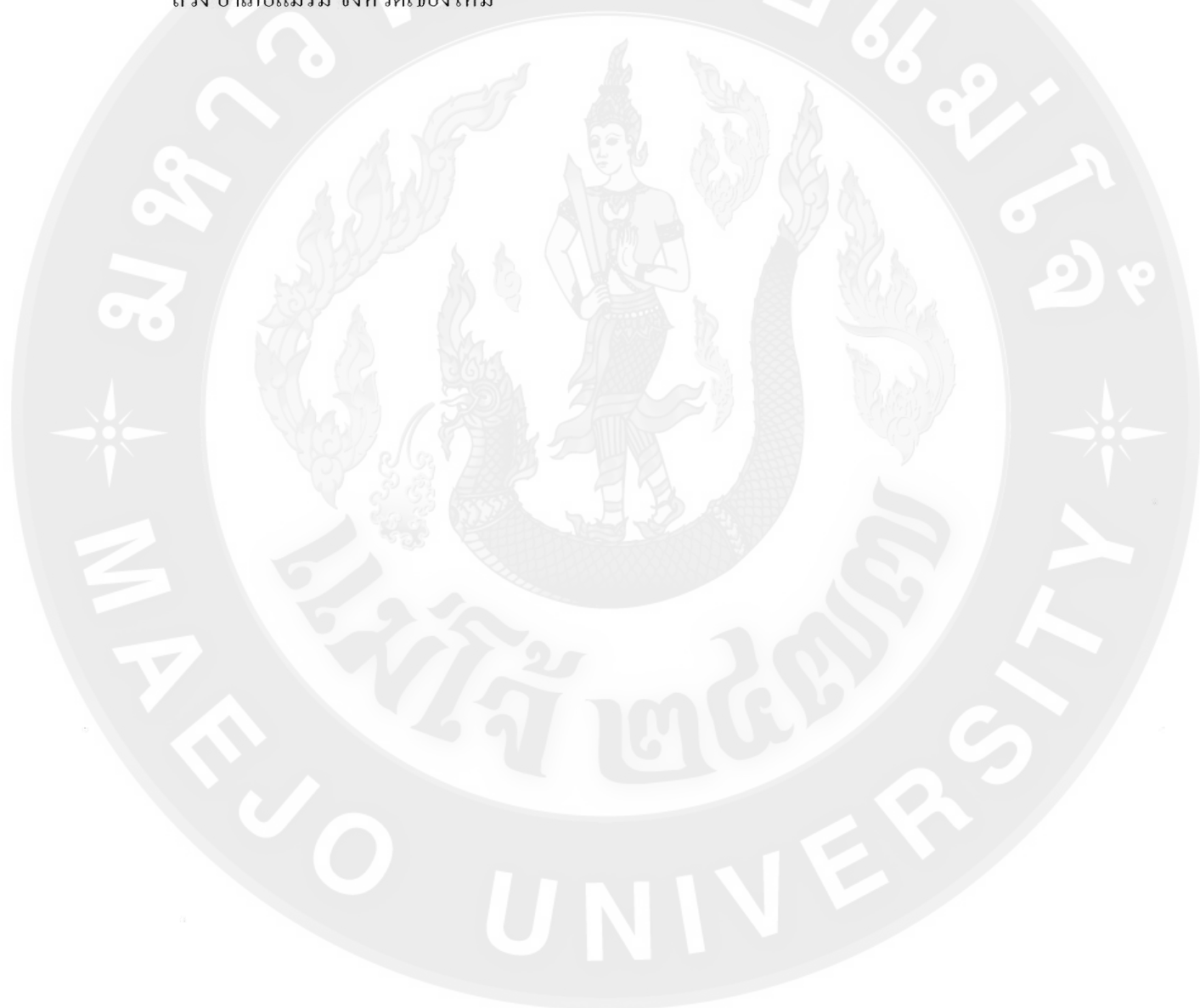
กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แนวคิดในการตั้งสมมติฐานจากการทบทวนวรรณกรรม ตรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะทวง อำเภอมะเริ่ญ จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยที่ผสมผสานองค์ความรู้ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ศึกษาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง และวิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยนี้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเฉพาะสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากทางตำบลสะลงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนหนึ่งมาจากการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน มูลนิธิพัฒนาชนบทวัดป่าดาราภิรมย์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) โดยกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาและดำเนินงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์มีการรวมกลุ่มชวนคิด ชวนคุยปรับทัศนคติให้ตรงกันระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน จนก่อเกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนผลักดันให้เกิดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนโดยตัวชี้วัดนี้คือได้รับรางวัลชนะเลิศเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่น หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน ปี 2552 และได้คัดเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ ปี 2549 ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนต้นแบบและเป็นชุมชนที่ให้การศึกษาดูงานแก่ภาครัฐ เอกชนองค์กร และเครือข่ายองค์กรทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 208 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง สาเหตุที่ต้องรวบรวมข้อมูลประชากรที่ได้มาทั้งหมด เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวงมีจำนวนที่อยู่ในวิสัยที่ผู้ทำวิจัยพึงกระทำการเก็บข้อมูลได้ ซึ่งได้ระบุไว้ว่าถ้างานวิจัยที่จะศึกษาได้ทุกหน่วยก็ควรที่จะศึกษาประชากรทั้งหมด เพื่อความแม่นยำและไม่จำเป็นต้องใช้สถิติมาประมาณหรือทดสอบสมมติฐาน (กนกพรรณ จำปาศรี, 2555: 24)

ตาราง 1 จำนวนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	จำนวนสมาชิกกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผักปลอดสารพิษสะลวง	16
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลผลิตเกษตรห้วยส้มสุก	14
วิสาหกิจชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สายหมอก	14
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลผลิตเกษตรแม่บ้านบ้านนาห็ก	18
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านพระบาทสี่รอย	10
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมบ้านแม่กะเปียง	36
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มไร่นาสวนผสมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่	27
วิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวเกษตรอินทรีย์บ้านนาห็ก	16
วิสาหกิจชุมชนผลิตพืชอินทรีย์สะลวงพัฒนา	15
วิสาหกิจชุมชนมัคคุเทศก์เพื่อการท่องเที่ยวสะลวง	11
วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวสะลวง	15
วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจเรื่องทองเกษตรอินทรีย์	8
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปปล้นจี่บ้านแม่กะเปียง-ห้วยเต่า	8
รวม	208

ที่มา: สรุปข้อมูลพื้นฐานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2557

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิเพื่อตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ประกอบด้วย 2 เครื่องมือ ดังนี้

1. ชุดคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนตำบลสะถะวงในมิติต่างๆ คือ มิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านวัฒนธรรม และมิติด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ

2. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด (Close-Ended Questions) และปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยทำการแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ครัวเรือนต่อเดือน ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนสนับสนุนในการทำเกษตรข้อมูลด้านสังคม อาทิ การเป็นสมาชิกชมรม กลุ่ม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนใน 4 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลโดยลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 หัวข้อ 2 เงื่อนไข ได้แก่ มีเหตุมีผล พอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน และด้านคุณธรรมโดยลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ เพื่อวัดระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนในด้านความรู้เป็นแบบทดสอบเพื่อวัดระดับความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะถะวง โดยแบบทดสอบชุดนี้ผ่านการทดสอบการจำแนกอำนาจความอยากรงานแล้ว (อรอาภา เมืองสุวรรณ, 2555: 84)

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนเป็นชุดคำถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการวัดความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการจัดการ ด้านการผลิต และด้านการตลาด โดยลักษณะของคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-Ended Questions) และปลายเปิด (Open-Ended Questions)
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือบทความทางวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านอินเทอร์เน็ตศูนย์ราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าและจากแนวทางในการตรวจเอกสาร จากนั้นนำไปทดสอบในด้านความตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาและนักวิชาการ เพื่อพิจารณาตรวจสอบตรงของเนื้อหา เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัด (Content validity) มากขึ้นและนำไปทดสอบแบบสอบถามในด้านความเชื่อมั่น

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามที่ผ่านตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว นำไปทดสอบกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 ราย หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of Alpha) ตามแบบของ Cronbach (1970 อ้างใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538) ซึ่งมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

เมื่อ α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
 n = จำนวนข้อของแบบสัมภาษณ์ทั้งฉบับ
 $\sum s_i^2$ = คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
 s_x^2 = ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

การวิจัยโดยทั่วไปกำหนดให้ค่าความเชื่อมั่นที่ได้ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.7 (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2536: 141) ผลการทดสอบความเชื่อมั่นแบบสอบถามความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยทำการทดสอบสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีขนาดตัวอย่างใกล้เคียงกันกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผลพบว่า ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ดังนี้

ตาราง 2 ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
1. ด้านการตัดสินใจ	0.969
2. ด้านการดำเนินงาน	0.918
3. ด้านการรับผลประโยชน์	0.904
4. ด้านการตรวจสอบและประเมิน	0.973
5. มีความพอเพียง	0.935
6. ความมีเหตุผล	0.908
7. มีภูมิคุ้มกัน	0.948
8. มีความรู้	0.878
9. มีคุณธรรม	0.874
10. ด้านการจัดการ	0.910
11. ด้านการผลิต	0.881
12. ด้านการตลาด	0.945
รวม	0.920

ผลการทดสอบความเชื่อมั่นแบบสอบถามความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.920 ซึ่งมากกว่า 0.7 แสดงว่าแบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อมั่นสูงและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยต่อไปได้

การตรวจสอบอำนาจการจำแนก (Discrimination) โดยใช้สูตรในการคำนวณดังนี้
(พิสนุ ฟองศรี, 2552: 171)

สูตร

$$r = \frac{H-L}{n_1}$$

โดยที่ r = ค่าอำนาจการจำแนก
 H = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบข้อนั้นถูกในกลุ่มคนเก่ง
 L = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบข้อนั้นถูกในกลุ่มคนไม่เก่ง
 n_1 = จำนวนคนในกลุ่มคนเก่งหรือในกลุ่มคนไม่เก่ง

ค่าอำนาจจำแนกเป็นได้ทั้งค่าที่เป็นบวกและติดลบ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายดังต่อไปนี้

0.60 - 1.00	หมายถึง	ดีมาก
0.40 - 0.59	หมายถึง	ดี
0.20 - 0.39	หมายถึง	พอใช้
0.10 - 0.19	หมายถึง	ต่ำ ต้องปรับปรุง
0.00 - 0.09	หมายถึง	ต่ำมาก ต้องปรับปรุง
น้อยกว่า 0.00	หมายถึง	ติดลบ

ผลการตรวจสอบอำนาจการจำแนกในแบบทดสอบความรู้มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4- 0.6 หมายความว่า เป็นแบบทดสอบที่สามารถจำแนกได้

4. การวิเคราะห์ความยากง่าย (Difficulty index) คือ อัตราส่วนระหว่างจำนวนคนที่ตอบข้อสอบข้อนั้นถูกกับจำนวนคนที่ตอบข้อนั้นทั้งหมด ถ้าข้อสอบมีคนทำถูกมากข้อสอบข้อนั้นง่าย แต่ถ้าข้อสอบข้อใดคนทำถูกน้อยข้อสอบนั้นยาก

$$P = \frac{R}{N}$$

P คือ ค่าดัชนีความยากง่าย

R คือ จำนวนนักเรียนที่ทำข้อนั้นถูก

N คือ จำนวนนักเรียนทั้งหมดที่ทำข้อสอบข้อนั้น

ดัชนีความยากง่าย	ความหมาย
มากกว่า 0.8	ง่ายมาก (ปรับปรุงหรือทิ้ง)
0.60 - 0.08	ค่อนข้างง่าย
0.40 - 0.06	ปานกลาง
0.20 - 0.40	ค่อนข้างยาก
น้อยกว่า 0.20	ยากมาก (ปรับปรุงหรือตัดทิ้ง)

ผลจากการตรวจสอบความยากง่ายในแบบทดสอบความรู้ระหว่าง 0.4 - 0.8 หมายความว่า เป็นแบบทดสอบที่มีความยากง่ายปานกลาง (สมนึก ภัททิยธนี และคณะ, 2548)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามดำเนินการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความถูกต้องและจัดลำดับข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และแจกแจงความถี่ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for The Social Science: SPSS) เพื่อทำการแจกแจงข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์บริบทของชุมชนใน มิติทางด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบตามหลักเหตุผล และจัดเชื่อมโยงขั้นตอนและลำดับเวลาทั้งทางด้านความรู้ความเข้าใจ การนำความรู้ไปปฏิบัติ พฤติกรรมพัฒนาชุมชนที่เปลี่ยนแปลง วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิก วิชากิจชุมชนตำบลสะลง โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) อธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เพื่ออธิบายข้อมูลซึ่งประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่ และจัดลำดับของข้อมูลโดยลักษณะการวัดเป็นมาตรส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ คือ

มีส่วนร่วมมากที่สุด	=	5 คะแนน
มีส่วนร่วมมาก	=	4 คะแนน
มีส่วนร่วมปานกลาง	=	3 คะแนน
มีส่วนร่วมน้อย	=	2 คะแนน
มีส่วนร่วมน้อยที่สุด	=	1 คะแนน

ส่วนการแปลผลค่าเฉลี่ยเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิชากิจชุมชนต่อความเข้มแข็งวิชากิจชุมชนตำบลสะลง ผู้วิจัยได้คำนวณระดับของค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิชากิจชุมชนต่อการสร้างความเข้มแข็งวิชากิจชุมชนในพื้นที่ตำบลสะลง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
3.68 - 5.00	มีส่วนร่วมในระดับมาก
2.34 - 3.67	มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
1.00 - 2.33	มีส่วนร่วมในระดับน้อย

ตอนที่ 3 วิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิชากิจชุมชน ตำบลสะลง โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่และจัดลำดับของข้อมูลโดยลักษณะการวัดเป็นมาตรส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ คือ

การปรับใช้มากที่สุด	=	5 คะแนน
การปรับใช้มาก	=	4 คะแนน
การปรับใช้ปานกลาง	=	3 คะแนน
การปรับใช้น้อย	=	2 คะแนน
การปรับใช้น้อยที่สุด	=	1 คะแนน

ส่วนการแปลผลค่าเฉลี่ยการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยได้คำนวณระดับของค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลสะลง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
3.68 - 5.00	การปรับใช้ในระดับมาก
2.34 - 3.67	การปรับใช้ในระดับปานกลาง
1.00 - 2.33	การปรับใช้ในระดับน้อย

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ซึ่งประกอบมี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการ ด้านการผลิตและด้านการตลาด โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือค่าร้อยละ (Percentage) และน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weight Mean Score) จัดกลุ่มให้เป็นคะแนน เพื่อใช้ในการจัดลำดับของความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยลักษณะการวัดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 5 ระดับ เพื่อวัดระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

มีความเข้มแข็งมากที่สุด	=	5 คะแนน
มีความเข้มแข็งมาก	=	4 คะแนน
มีความเข้มแข็งปานกลาง	=	3 คะแนน
มีความเข้มแข็งน้อย	=	2 คะแนน
มีความเข้มแข็งน้อยที่สุด	=	1 คะแนน

จากนั้นได้นำคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลระบุมาคำนวณน้ำหนักเฉลี่ย (Weight Mean Score) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์พิจารณาให้คะแนนโดยแบ่งเป็น 3 ช่วงและคำนวณตามสูตรการหาความกว้างของอันตรภาคชั้น ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย
3.68 - 5.00	มีความเข้มแข็งในระดับมาก
2.34 - 3.67	มีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง
1.00 - 2.33	มีความเข้มแข็งในระดับน้อย

ตอนที่ 5 ทดสอบสมมติฐานของการศึกษางานวิจัยโดยทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ คือข้อมูลพื้นฐานด้านบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสังคม การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงใน 3 ด้าน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สถิติ Chi-square ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลสะलग อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 208 ราย โดยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์บริบทของชุมชน มิติทางด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 วิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 5 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 วิเคราะห์บริบทของชุมชน มิติทางด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านวัฒนธรรมและมิติด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ

มิติด้านสังคม

ที่ตั้ง

ตำบลสะलगเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทิศเหนือห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 22 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่อรมประมาณ 12 กิโลเมตร การเดินทางสู่ตำบลสะलग สามารถเดินทางไปถึงโดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 จากสี่แยกช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งหน้าไปยังอำเภอแม่อรมสามารถเลือกเส้นทางเข้าสู่ตำบลสะलगได้หลายเส้นทาง และถนนมีสภาพดี เป็นที่รู้จักทั่วไปมีสองเส้นทางคือเส้นทางที่ 1 ใช้เส้นทางผ่านที่ว่าการอำเภอแม่อรมเลยแยกทางขึ้นน้ำตกแม่สา และปางช้างอำเภอแม่อรมไปอีกประมาณ 200 เมตรถึงกิโลเมตรที่ 18 องค์การบริหารตำบลริมเหนืออยู่ด้านซ้ายมือสามารถ

เลี้ยวซ้ายเข้าตามถนนข้างตลาด ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 3009 ผ่านบ้านหนองปลามัน บ้านห้วยทราย ตำบลห้วยทราย อำเภอแม่ริม เข้าสู่บ้านนาหัก ตำบลสะลวง บ้านสะลวงใน และสามารถใช้เส้นทางนี้เดินทางเข้าสู่ตำบลสะลวง เส้นทางที่ 2 เมื่อผ่านแยกทางขึ้นน้ำตกแม่สาและปางช้างอำเภอแม่ริมแล้วให้เดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลขที่ 107 ผ่านบ้านสันคะยอม ประมาณกิโลเมตรที่ 27 ถึงวัดป่าแงะ จะมีป้ายบอกทางขึ้นสู่วัดพระบาทสร้อย และทางเข้าสู่คณะเทคโนโลยีการเกษตรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตรงปากทางแยกด้านซ้ายมือสามารถเดินทางเข้าตามเส้นทางนี้ผ่านทางเข้าคณะเทคโนโลยีการเกษตรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อ่างเก็บน้ำและเข้าสู่บ้านสะลวงนอกและไปบรรจบกับเส้นทางแรกเข้าสู่พื้นที่ของชุมชนตำบลสะลวง

เนื้อที่

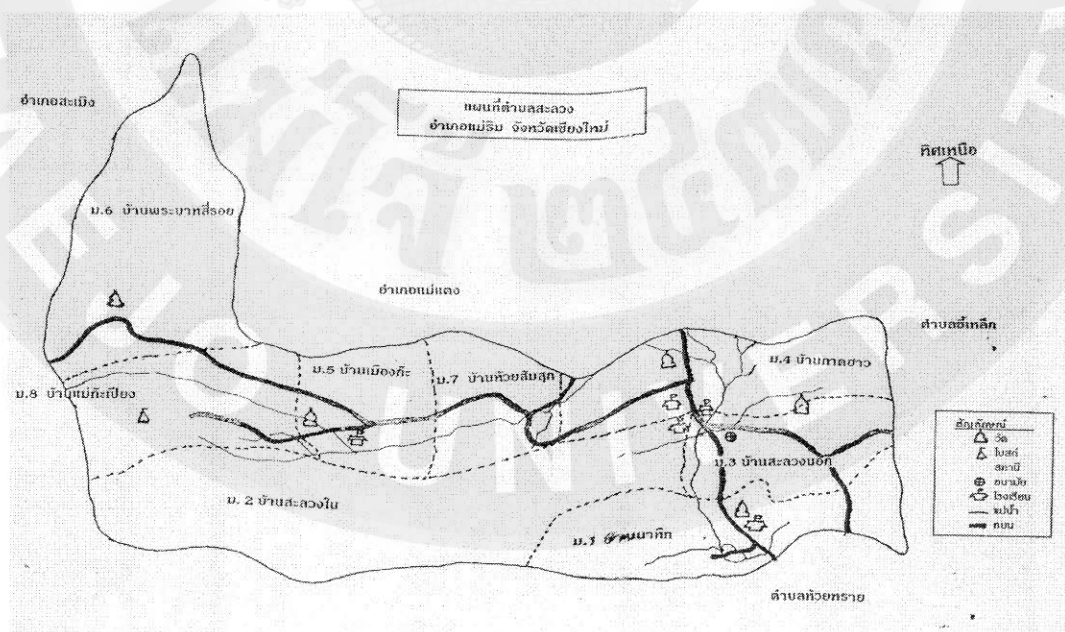
ตำบลสะลวงมีเนื้อที่โดยประมาณ 118.389 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 73,993.125 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลห้วยทรายและตำบลแม่แรม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่ริม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอสะเมิง

ภาพ 2 แผนที่ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะพื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา ภูเขา มีลักษณะเป็นที่ราบสลับกับเนินเขาและภูเขา มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก สภาพดินโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นดินร่วน ร้อยละ 65 ความอุดมสมบูรณ์ไม่แน่นอน ค่า pH 4.5 – 5.5 ซึ่ง เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ไม้ผล และอีกร้อยละ 35 เป็นดินภูเขาที่มีความลาดชันไม่เหมาะกับการเกษตร

เขตการปกครอง

แบ่งเขตปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านนาหูก ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ใช้หลักการเกษตรอินทรีย์ เป็นหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง ปลอดภัยเสถียร

หมู่ที่ 2 บ้านสะลงนใน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองคนไทยลื้อประกอบอาชีพทำการเกษตร มีชื่อเสียงในการปลูกพืชตามโครงการไร่นาสวนผสม และเกษตรผสมผสาน

หมู่ที่ 3 บ้านสะลงนนอก ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์

หมู่ที่ 4 บ้านกาดสาว ประชากรบางส่วนเป็นชนเผ่ากระเหรี่ยงและมูเซอ ประกอบอาชีพทำการเกษตรและหาของป่า

หมู่ที่ 5 บ้านเมืองกะ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวลัว ซึ่งเป็นชนเผ่าดั้งเดิมของท้องถิ่น ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และเกี่ยวพันกับอาณาจักรล้านนาในอดีต ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์

หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสร้อย ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำสวน ปลูกผักและหาของป่า

หมู่ที่ 7 บ้านห้วยส้มสุก ประชากรเป็นคนพื้นเมือง ม้ง กระเหรี่ยงประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำสวน ปลูกผัก และหาของป่า มีน้ำตกตาดสายหมอก และน้ำขึ้นบันได

หมู่ที่ 8 บ้านแม่กะเปียง – บ้านห้วยเต่ารุ ประชากรเป็นชาวกะเหรี่ยงและชาวม้ง อยู่ร่วมกันประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ หาของป่า พื้นที่ส่วนใหญ่ยังมีป่าไม้อยู่สมบูรณ์เนื่องจากเป็นเขตป่าต้นน้ำที่มีการคุ้มครองและอนุรักษ์โดยชุมชนทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหลายแหล่ง นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาทิ วัดโบราณ รอยพระพุทธบาท และแหล่งอารยธรรมโบราณของท้องถิ่น เป็นต้น

ตาราง 3 จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง 8 หมู่บ้าน

หมู่ที่	บ้าน	ครัวเรือน
1	บ้านนาหัก	343
2	บ้านสะลงใน	249
3	บ้านสะลงนอก	549
4	บ้านกาดฮาว	404
5	บ้านเมืองกะ	86
6	บ้านพระบาทสี่รอย	57
7	บ้านห้วยส้มสุก	105
8	บ้านแม่กะเบียง-ห้วยเต่ารู้	133
รวม		1926

ประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 4,699 คน แยกเป็น ชาย 2,327 คน หญิง 2,372 คน ประกอบด้วยชนหลาย เผ่าพันธุ์อาทิ คนพื้นเมือง คนไทยลื้อที่มักอาศัยอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ส่วนกลุ่มของชนเผ่ากระเหรี่ยง ม้ง มูเซอ และลัวะ ซึ่งมักอาศัยอยู่บนที่สูง

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและห้องสมุดประชาชน 8 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง วัดและสำนักสงฆ์ 10 แห่ง โบสถ์ 3 แห่ง โรงพยาบาลสุขภาพชุมชนตำบลและหมู่บ้าน 1 แห่ง อัตรการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100 และจำนวน อาสาสมัคร 144 คน

มวลชนที่จัดตั้ง

ลูกเสือชาวบ้าน 2 รุ่น ไทยอาสาป้องกันชาติ 2 รุ่น อาสาสมัครสาธารณสุข 144 คน กลุ่มแม่บ้าน 8 กลุ่ม อาสาพัฒนาชุมชน 1 กลุ่ม 16 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 17 กลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุ 1 กลุ่ม 665 คน กลุ่มพลังแผ่นดิน 8 กลุ่ม อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 95 คน กลุ่มฌาปนกิจ 4 กลุ่ม คณะอนุกรรมการเอดส์ตำบล 70 คน กลุ่มผู้ติดเชื้อ 1 กลุ่ม กลุ่มสภาเยาวชนตำบล 1 กลุ่ม 16 คน

มิติด้านเศรษฐกิจ

อาชีพ

ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง เกษตรกร 652 ครัวเรือน ค้าขาย 50 ครัวเรือน รับราชการ 15 ครัวเรือน อาชีพอื่น 511 ครัวเรือน

หน่วยธุรกิจ

ปั้มน้ำมันหลอด 4 แห่ง โรงสี 4 แห่ง

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม การติดต่อระหว่างอำเภอและตำบลใกล้เคียง ใช้ถนนลาดยาง สาย บ้านสะลงนอก ม.3 ต.สะลง - บ้านปากทางสะลง ม.7 ต. จี้เหล็ก อ. แม่ริม สายเหมืองผา บ้านไร่ ส่วนถนนเชื่อมระหว่าง หมู่บ้าน - ตำบล ส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก คอนกรีตเสริมไม้ ฝั่ และถนนลูกรัง ซึ่งสร้างจากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือทางหลวงชนบท กรมโยธาธิการและ โครงการพัฒนาจังหวัด

การโทรคมนาคม

มีหอกระจายข่าว/เสียงตามสายทุกหมู่บ้าน 8 แห่ง สถานีโทรคมนาคมอื่นๆ (โทรศัพท์สาธารณะ) 15 แห่ง

การไฟฟ้า มีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ 7 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านมิใช้พลังงานแสงอาทิตย์ 1 หมู่บ้าน

ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล

บุคลากรจำนวน 26 คน ตำแหน่งในสำนักงานปลัด จำนวน 13 คน ตำแหน่งในกอง คลัง จำนวน 5 คน ตำแหน่งในกองช่าง จำนวน 4 คน ตำแหน่งในส่วนการศึกษาจำนวน 4 คน

ระดับการศึกษา

มัธยมศึกษา/อาชีวศึกษา จำนวน 4 คน ปริญญาตรี จำนวน 16 คน ปริญญาโท จำนวน 6 คน

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล

รายได้ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 รายได้ท้องถิ่นการบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง 411,808.87 บาท รายได้ที่หน่วยงานของราชการอื่นๆ จัดเก็บให้ 10,834,819.02 บาท และเงินอุดหนุนจากรัฐบาลทั่วไป 4,977,697 บาท เฉพาะกิจ 6,211,239 บาท รวม 22,435,563.89 บาท

ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีร้านขายสินค้าของชุมชน และของป่าที่ชาวบ้านหามาได้เป็นสินค้าที่เป็นธรรมชาติปลอดสารพิษ เช่น หน่อไม้ เห็ด กว๊วย ส้มโอ ปลา น้ำผึ้ง เป็นต้น และช่วงที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมากที่สุดคือช่วงเดือนเมษายน เพราะจะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาเที่ยวชมในช่วงอื่นๆ

มิติทางด้านวัฒนธรรม

ชุมชนมีประเพณีที่ร่วมกันและเป็นที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาในแต่ละช่วง ซึ่งก็จะมีเดือนมกราคมปลายเดือนจะมีประเพณี 4 เป้ง เป็นประเพณีหลังเก็บเกี่ยวซึ่งถือเป็นการทำทานข้าวใหม่ ประกอบด้วยการลงแขก หรือการรวมพลังกันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในเดือนเมษายนจะมีประเพณีสงกรานต์ ประกอบด้วยการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในช่วงวันสงกรานต์ เดือนกรกฎาคมจะมีประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า เดือนสิงหาคมประเพณีสู่ขวัญวัวควาย มีการเริ่มปลูกข้าวและเดือนพฤศจิกายนจะมีประเพณียี่เป็ง ส่วนความเชื่อนั้นสมัยก่อนเมื่อไม่สบายจะไปรักษาทางด้านไสยศาสตร์ เช่น เลี้ยงผี เป่าน้ำมันต๋มต๋ม ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่

ชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนทุกคนนับถือศาสนาพุทธ วัดและพระสงฆ์จึงเป็นที่นับถือของทุกคน ในตำบลสะलगประกอบไปด้วยวัดจำนวนมาก เช่น วัดสุวรรณาวา วัดสะलग วัดพระธาตุคุดอยสะलग วัดประกาศธรรม วัดเมืองกะ วัดป่าห้วยส้มสุก และวัดพระพุทธบาทสี่รอย

วัดพระพุทธบาทสี่รอย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาก เนื่องจากมีรอยพระพุทธบาทซึ่งเชื่อว่าเป็นรอยพระบาทที่พระพุทธเจ้าสิริพระองค์ได้ทรงมาประทับ ซ้อนกันสี่รอยบนแท่นหินใหญ่ ได้แก่ 1 รอยพระบาทของพระพุทธเจ้ากกุสันธะ รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าโกนาคมนะ รอยพระบาทของพระพุทธเจ้ากัสสปะ รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าโคตะมะ (ศาสนาปัจจุบันนี้) โดยเชื่อว่าเมื่อครั้งสมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในศาสนาปัจจุบันนี้ได้เสด็จจาริกประกาศธรรม และโปรดเวไนยสัตว์มาถึง ณ ที่นี้พร้อมพุทธสาวก

ปัจจุบันยังคงมีนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นไปสักการะ ร้อยพระพุทธรูปอยู่อย่างต่อเนื่องทุกวัน นอกจากนั้นชุมชนยังจัดให้มีประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสำรับประจำปี ในช่วงเดือนมีนาคม เรียกว่าประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสำรับ โดยจะมีการตั้งขบวนแห่ ณ วัดหนองก้าย และจะมีการเดินขบวนแห่ฆ้อง กลอง เดินขึ้นไปวัดพระพุทธรูปสำรับ โดยเริ่มเดินตั้งแต่ตอนค่ำเวลา 20 : 00 น. ผู้ริเริ่มจัดงานทำบุญประจำปีหรือ ประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสำรับ คือ ท่านครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย วัดดู่ประสงค์ในการอนุรักษ์ รักษาประเพณีเดิยขึ้นคอย (เดินขึ้นเขา) หรือประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสำรับประจำปี เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยและพุทธศาสนิกชนผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้ประพฤติ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างแนวทางให้ชนรุ่นหลังได้เดินตามแนวทางปฏิบัติสืบต่อไป

มิติทางด้านการทรัพยากรทางธรรมชาติ

ในพื้นที่ตำบลสะลวงประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติดังนี้: บ้านนาหัก มีอ่างเก็บน้ำ 2 แห่งที่ใช้เป็นแหล่งอุปโภค บริโภค และท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ คือ อ่างเก็บน้ำแม่จอก ชุมชนใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ อ่างเก็บน้ำนาหัก ชุมชนใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ นอกจากนั้นยังมีลำน้ำแม่ริมไหลผ่านหมู่บ้านซึ่งชุมชนก็สามารถใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านส่วนหนึ่งอยู่ติดเชิงเขาจึงมีพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชน

บ้านสะลวงนอกเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพดินที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร เช่น การปลูก ถั่วเหลืองและข้าว ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในหมู่บ้าน สินค้าเกษตรและแปรรูปการเกษตรจึงเป็นสินค้าเด่นของหมู่บ้าน อาทิ ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพร และหัตถกรรมที่เป็นสินค้าโอท็อป

สภาพแวดล้อมบ้านกาดขาวเป็นพื้นที่เนินและราบลุ่ม มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่านคือ แม่น้ำฮาวกับแม่น้ำแม่ริม ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนั้นยังทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร อาทิ แปรรูปถั่วเหลือง ทำบายศรีจากผ้าเย็บหมอนใบชา

สภาพบริเวณหมู่บ้านเมืองกะแป้นเทือกเขาสูงป่าดิบ มีอุณหภูมิต่ำกว่าบริเวณอื่นของตำบลสะลวงดังนั้นจึงจะมีเฉพาะฤดูฝนในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง พฤศจิกายน และฤดูหนาวในช่วงเดือนธันวาคม ถึงเดือนมีนาคม มีช่วงร้อนสั้นๆ ในเดือนเมษายน ป่าไม่มีลักษณะเป็นป่าดงดิบมีความอุดมสมบูรณ์ ประมาณร้อยละ 80 เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ ในป่าพบว่ามีพืชพรรณ และสัตว์ป่า อาทิ กวางไผ่ หมูป่า ถิ่นอาศัย และในฤดูหนาวยังพบว่ามีนกหลายชนิดที่อพยพหนีหนาวเข้ามาอยู่ชั่วคราวในพื้นที่ ในบางบริเวณสามารถชมทะเลหมอกในช่วงเช้าด้วย

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วม ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ สมาชิกครัวเรือน รายได้ครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ลักษณะการถือครองที่ดิน แหล่งเงินทุนสนับสนุนในการทำการเกษตร การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นมีดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง (ตาราง 1) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย (ร้อยละ 60.10) ส่วนที่เหลือเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 39.90)

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเพศชายมากที่สุด เนื่องจากเพศชายเป็นเพศที่มีความอดทนสูงและยังเป็นตัวแทนของครอบครัวในการให้ข้อมูลด้านต่างๆ ในฐานะหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจหน้าที่ มีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับ โจนศิริ แก้วเกตุ (2553) ที่กล่าวว่า ลักษณะสังคมไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในชนบทนั้น เพศชายมักจะเป็นหัวหน้าครัวเรือน ในขณะที่ไพรัตน์ เตชรินทร์ (2529) กล่าวว่า สังคมในชนบท เพศชายมักจะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำครอบครัว นอกจากนี้ จักรพงษ์ พวงงามชื่น (2556) ยังกล่าวไว้ว่า เพศชายมักเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ มากกว่าผู้หญิง และยังรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตเกือบทั้งหมด

อายุ

ผลการศึกษาอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตาราง 1) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งมีอายุระหว่าง 31 - 40 เป็นจำนวนมาก (ร้อยละ 35.58) ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งมีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 32.21) ส่วนที่เหลือมีอายุตั้งแต่ 41 - 50 ปี (ร้อยละ 22.60) และมีส่วนน้อยที่มีอายุน้อยที่สุด คือ 20 - 30 ปี (ร้อยละ 9.61)

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงเกือบครึ่งหนึ่งมีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคนและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวัยทำงานและมีอาชีพค่อนข้างแน่นอน และส่วนมากสมรสแล้ว จึงกล่าวได้ว่าเป็นช่วงวัยที่มีการส่งสมประสบการณ์และความรู้ไว้มากมาย ดังนั้นจึงมีโอกาสนำประสบการณ์และความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

การศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นบังคับ (ร้อยละ 62.50) รองลงมาคือจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 20.20) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างบางส่วนจบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา (ร้อยละ 14.42) และมีส่วนน้อยที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย (ร้อยละ 2.88) (ตาราง 1)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากกว่าครึ่งมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นบังคับ เนื่องจากในอดีตมีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้เพียงระดับประถมศึกษา ซึ่งระดับการศึกษาดังกล่าวได้สอดคล้องกับอายุของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ เนื่องจากในอดีตโอกาสการเข้าถึงทางการศึกษาชั้นสูงทำได้ยาก และมีความลำบากในการเดินทางอีกทั้งต้องออกมาช่วยที่บ้านในการทำการเกษตรจึงไม่ได้เรียนให้จบในระดับสูง ในขณะที่สมาชิกที่มีช่วงอายุอยู่ในวัยรุ่นถึงวัยกลางคนกลับมีระดับการศึกษาที่แตกต่างจากวัยผู้ใหญ่ คือได้รับการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมจนถึงระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตนั้นก็เพราะว่าในปัจจุบันการได้รับโอกาสในการเข้าถึงทางการศึกษาเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายและสะดวกสบายกว่าแต่ก่อนจึงทำให้สมาชิกที่มีช่วงอายุน้อยกว่ามีระดับการศึกษาที่สูงกว่าผู้ที่มีช่วงอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่

สถานภาพ

ผลการศึกษาสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล (ตาราง 1) พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลมีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 68.27) รองลงมาคือมีสถานภาพโสด (ร้อยละ 17.31) อีกส่วนหนึ่งมีสถานภาพหม้าย (ร้อยละ 8.65) และมีสถานภาพหย่าร้าง (ร้อยละ 5.77)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นบุคคลที่มีสถานภาพสมรสแล้วย่อมต้องการสร้างฐานะทางครอบครัวให้มั่นคงและสามารถสร้างเสริมชีวิตให้ประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับ (จำสืบเอก พิระพงษ์ เรื่องวัฒนา: 2550) ผู้สมรสจะต้องดูแลค่าใช้จ่ายรวมถึงรายได้ทุกอย่าง เพื่อให้คนในครอบครัวเกิดความมั่นคง มีอาหารกิน ให้ได้รับ

การศึกษา เป็นผู้นำ เพื่อช่วยกันประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวให้มีหลักประกันให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้เพราะการสมรสทำให้คู่สมรสมีความรู้สึกรักใคร่ที่สุขุมมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น มีความรับผิดชอบและยังช่วยในการดำเนินกิจการต่างๆ ในครอบครัว

อาชีพ

ผลการศึกษา (ตาราง 1) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพเป็นเกษตรกร (ร้อยละ 63.46) รองลงมามีอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 25.48) และส่วนน้อยมีอาชีพค้าขายและประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 11.06)

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรซึ่งเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากพื้นฐานการดำรงชีวิตของผู้ให้ข้อมูลมีการประกอบอาชีพเกษตรกรมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งยังมีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการทำการเกษตรทั้งการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จึงส่งผลให้เกษตรกรมีความรู้และความชำนาญในการทำ การเกษตรเป็นอย่างดี จึงสามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้โดยการประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีวิต

สมาชิกครัวเรือน

ผลการศึกษา (ตาราง 1) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่งมีสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 34.13) รองลงมาคือมีสมาชิก 4 คน (ร้อยละ 23.08) อีกส่วนหนึ่งมีสมาชิก 3 คน (ร้อยละ 19.23) ส่วนที่เหลือมีสมาชิก 2 คน (ร้อยละ 11.54) และมีเพียงส่วนน้อยที่มีสมาชิกน้อยที่สุดคือ 1 คน (ร้อยละ 12.02)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งมีสมาชิกครัวเรือน 5 คนขึ้นไป เนื่องจากในอดีตเกษตรกรต้องการแรงงานในครัวเรือนเพื่อช่วยในภาคการเกษตร อีกประการหนึ่งกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามยังคงอาศัยอยู่ในระบบครอบครัวขยาย ซึ่งอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ที่ประกอบไปด้วยสมาชิกหลายรุ่น เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทั้งนี้ถือเป็นประเพณีดั้งเดิมของสังคมชนบท จักรพงษ์ พวงงามชื่น (2556)

ตาราง 4 ปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ(%)
เพศ		
ชาย	125	60.10
หญิง	83	39.90
อายุ		
20 – 30	20	9.61
31 – 40	74	35.58
41 – 50	47	22.60
มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	67	32.21
$\bar{x} = 44.71$	Min-Max=22 - 70	SD=11.52
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	6	2.88
ประถมศึกษา	130	62.50
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	42	20.20
ปริญญาตรี	30	14.42
สถานภาพ		
โสด	36	17.31
สมรส	142	68.27
หม้าย	18	8.65
หย่าร้าง	12	5.77
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	132	63.46
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	23	11.06
รับจ้าง	53	25.48
สมาชิกในครัวเรือน		
1 คน	25	12.02
2 คน	24	11.54
3 คน	40	19.23
4 คน	48	23.08
มากกว่า 4 คนขึ้นไป	71	34.13

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

รายได้

ผลการศึกษาข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม (ตาราง 2) พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้ตั้งแต่ 5,001 – 10,000 (ร้อยละ 50.48) รองลงมาคือมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 29.81) อีกส่วนหนึ่งมีรายได้ 10,001-15,000 (ร้อยละ 14.90) ส่วนที่เหลือมีรายได้ 15,001 – 20,000 (ร้อยละ 2.88) และมีเพียงส่วนน้อยที่มีรายได้ตั้งแต่ 20,001 ขึ้นไป (ร้อยละ 1.93)

จากผลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากกว่าครึ่งมีรายได้จากภาคการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับอาชีพของสมาชิกที่มีพื้นฐานการดำรงชีวิตโดยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ในการทำการเกษตรมายาวนาน จึงส่งผลให้เกษตรกรมีความรู้และความชำนาญในการทำการเกษตรจนสามารถสร้างรายได้เพื่อดำรงชีวิตและหาเลี้ยงครอบครัวได้

จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

ผลการศึกษา (ตาราง 2) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 3 – 4 ไร่ (ร้อยละ 34.62) อีกส่วนหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตร 1 – 2 ไร่ (ร้อยละ 33.65) และส่วนที่เหลือมีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 5 ไร่ขึ้นไป (ร้อยละ 31.73)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 3 – 4 ไร่ และ 1 – 2 ไร่ เป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับอาชีพและรายได้ของสมาชิกที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางการเกษตร และรายได้ของสมาชิกก็มาจากที่ดินที่ใช้ในการทำการเกษตรด้วยเพราะถ้าพื้นที่การเกษตรน้อยก็จะทำให้เกษตรกรมีพื้นที่ในการเพาะปลูกน้อยลงและทำให้มีรายได้น้อยตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันสมาชิกที่พื้นที่ในการทำการเกษตรมากก็สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวในการผลิตพืชผลเพื่อสร้างรายได้และทำกำไรจากการทำการเกษตรได้

ลักษณะการถือครองที่ดิน

ผลการศึกษาลักษณะการถือครองที่ดินของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตาราง 2) พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเจ้าของพื้นที่ทำการเกษตร (ร้อยละ 70.67) และ สมาชิกส่วนที่เหลือเป็นผู้เช่าพื้นที่ในการทำการเกษตร (ร้อยละ 29.33)

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเองมากที่สุด และจากการสัมภาษณ์ก็พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ได้รับที่ดินทำกินจากบรรพบุรุษแต่พื้นที่มีขนาดเล็ก ส่วนสมาชิกที่ไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองเพราะไม่มีตั้งแต่บรรพบุรุษบวกกับรายได้ก็มีไม่มากจึงไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินได้

แหล่งเงินทุนสนับสนุนการทำการเกษตร

ผลการศึกษาข้อมูล (ตาราง 2) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งได้รับเงินทุนสนับสนุนในการทำการเกษตรจาก ธ.ก.ส (ร้อยละ 42.31) รองลงมาคือใช้เงินทุนตัวเอง (ร้อยละ 37.02) อีกส่วนหนึ่งได้รับแหล่งทุนสนับสนุนในการทำการเกษตรจากญาติพี่น้อง (ร้อยละ 14.91) และมีส่วนน้อยที่ได้รับทุนสนับสนุนการทำการเกษตรจากกลุ่มออมทรัพย์ (ร้อยละ 2.88) และกองทุนหมู่บ้าน (ร้อยละ 2.88)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สมาชิกเกือบครึ่งหนึ่งตัดสินใจเลือกกู้ยืมเงินทุนเพื่อสนับสนุนในการทำการเกษตรจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส) มากที่สุด เพราะเป็นสถาบันการเงินที่มีความน่าเชื่อถือ และมีเงื่อนไขในการกู้ยืมเงินมาลงทุนที่ทำได้ง่าย

ตาราง 5 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ (%)
รายได้ครัวเรือน		
ต่ำกว่า 5,000	62	29.81
5,001 - 10,000	105	50.48
10,001 - 15,000	31	14.90
15,001 - 20,000	6	2.88
มากกว่า 20,000 ขึ้นไป	4	1.93
$\bar{x} = 8481.73$	Min-Max=2,000 – 50,000	SD=5651.70
จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร		
1 – 2 ไร่	70	33.65
3 – 4 ไร่	72	34.62
5 ไร่ขึ้นไป	66	31.73
$\bar{x} = 3.71$	Min – Max=1.0 – 7.00	SD=2.25
ลักษณะการถือครองที่ดิน		
เช่า	61	29.33
เป็นเจ้าของ	147	70.67
แหล่งเงินทุนสนับสนุนทางการเกษตร		
ใช้เงินทุนตัวเอง	77	37.02
ญาติพี่น้อง	31	14.91
ร.ก.ส.	88	42.31
กลุ่มออมทรัพย์	6	2.88
กองทุนหมู่บ้าน	6	2.88

ปัจจัยด้านสังคม

การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมทางสังคม

ผลการศึกษาการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมทางสังคม (ตาราง 3) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ร้อยละ 28.37) รองลงมาคือไม่ได้เป็นสมาชิกใดๆ ทางสังคมเลย (ร้อยละ 25.96) และอีกส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน (ร้อยละ 17.31) กลุ่มผู้สูงอายุ (ร้อยละ 13.94) กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 5.77) และกลุ่มพลังแผ่นดินมี (ร้อยละ 5.77) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (ร้อยละ 2.88)

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มมีการสร้างวินัยในการออมให้แก่สมาชิกโดยมีการตั้งกฎกติกาไว้ว่า สมาชิกทุกคนต้องจ่ายเงินออมเข้ากลุ่มวันละ 3 บาททุกวัน ส่วนหนึ่งเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามที่เกิดวิกฤติ และอีกส่วนหนึ่งก็เพื่อตั้งกองทุนช่วยเหลือครอบครัวสมาชิก ผู้ตอบแบบสอบถามอีกส่วนหนึ่งพบว่า ไม่เป็นสมาชิกใดๆ ทางสังคมเลยเนื่องจากสมาชิกส่วนนี้มีภาระทางครอบครัวที่ต้องดูแลมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ส่วนสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่เหลือพบว่า เป็นสมาชิกกลุ่มตามสถานะทางสังคมและเวลาว่างจากการทำการเกษตรของแต่ละบุคคลตามความเหมาะสม

ตาราง 6 ปัจจัยด้านสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะดาง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรม	จำนวน	ร้อยละ (%)
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	59	28.37
กลุ่มแม่บ้าน	36	17.31
กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน	12	5.77
กลุ่มผู้สูงอายุ	29	13.94
กลุ่มพลังแผ่นดิน	12	5.77
อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	6	2.88
ไม่เป็นสมาชิกใดเลยทางสังคม	54	25.96

การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 5 ด้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมด้านการตรวจสอบและประเมินผล โดยผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวงในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในด้านการตัดสินใจ พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.09) และพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน ดังนี้ ด้านการกำหนดนโยบายสินค้าชุมชน (เฉลี่ย 3.19) ด้านการกำหนดแนวทางปฏิบัติการทำธุรกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.16) การกำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าชุมชน (เฉลี่ย 3.07) ด้านการพิจารณาแผนวิสาหกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.05) ด้านการตัดสินใจตั้งกฎกติกาในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.01)

จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องจากหลายกิจกรรมในการกำหนดนโยบาย กำหนดแนวทาง กำหนดต้นทุน รวมถึงการพิจารณาแผน เกิดจากการตัดสินใจของหัวหน้ากลุ่มและคณะกรรมการกลุ่มเป็นที่ตั้ง ซึ่งเป็นผู้ดูแลและควบคุมหลักอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และส่วนมากสมาชิกเป็นเพียงผู้คล้อยตามหรือเลือกทำสิ่งใดที่ดีที่สุดสำหรับตนเท่านั้น อีกทั้งสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวงส่วนมากจบการศึกษาในระดับประถมศึกษายังขาดองค์ความรู้ในเรื่องวิสาหกิจชุมชน และขาดความมั่นใจในการตัดสินใจอีกด้วย

ตาราง 7 การมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. พิจารณาแผนวิสาหกิจชุมชน	6 (2.88)	71 (34.13)	65 (31.26)	60 (28.85)	6 (2.88)	3.05	0.92	ปานกลาง
2. กำหนดนโยบายสินค้าของชุมชน	18 (8.86)	64 (30.77)	66 (31.73)	60 (28.85)	-	3.19	0.95	ปานกลาง
3. กำหนดแนวทางปฏิบัติการทำธุรกิจชุมชน	18 (8.65)	53 (25.48)	83 (39.91)	54 (25.96)	-	3.16	0.91	ปานกลาง
4. กำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าของชุมชน	23 (11.06)	48 (23.08)	71 (34.13)	54 (25.96)	12 (5.77)	3.07	1.07	ปานกลาง
5. ตัดสินใจตั้งกฎกติกาในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน	17 (8.17)	60 (28.85)	59 (28.37)	54 (25.96)	18 (8.65)	3.01	1.10	ปานกลาง
รวม						3.09	0.08	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน โดยรวมพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางคือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 โดยการมีส่วนร่วมในด้านการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.11) ส่วนในประเด็นให้คำแนะนำเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษแก่สมาชิก เช่น การทำปุ๋ยหมักและการทำเกษตรอินทรีย์มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยมาก (เฉลี่ย 2.30) ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอื่นๆ พบว่าอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.53) ด้านการประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในธุรกิจของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.22) การมีส่วนร่วมในด้านการวิเคราะห์ข้อมูลทางการตลาดอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.79) ส่วนด้านตัดสินใจตั้งกฎกติกาในการดำเนินงานธุรกิจชุมชนพบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.93)

จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานของสมาชิก พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 63.46 ซึ่งมีลักษณะการทำงานที่ไม่เป็นเวลาที่ไม่แน่นอน จึงทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมหรือทำกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนได้ ประกอบกับสมาชิกมีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างน้อย คือ 5,001-10,000 บาท จึงทำให้สมาชิกใช้เวลาส่วนมากในการประกอบอาชีพอื่นๆ จึงทำให้มีโอกาสนในการเข้ามามีส่วนร่วมในยามที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเท่านั้น ซึ่งบางกิจกรรมเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มจึงทำให้สมาชิกมีโอกาสเข้าร่วมน้อย และนอกจากนี้ยังพบข้อจำกัดในด้านเวลาของสมาชิกยังมีไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน เพราะสมาชิกยังมีภาระอื่นที่ต้องดูแล

ตาราง 8 การมีส่วนร่วมดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การมีส่วนดำเนินงาน	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	17 (8.17)	113 (54.33)	48 (23.08)	24 (11.54)	-	3.53	0.90	ปานกลาง
2. ประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในธุรกิจชุมชน	6 (2.88)	89 (42.79)	77 (37.03)	18 (8.65)	18 (8.65)	3.22	0.96	ปานกลาง
3. ให้คำแนะนำเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษแก่สมาชิก เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำเกษตรอินทรีย์	11 (5.29)	30 (14.42)	42 (20.19)	54 (25.96)	71 (34.14)	2.30	1.22	ระดับน้อย
4. การวิเคราะห์ข้อมูลทางการตลาด	17 (8.17)	30 (14.42)	90 (43.27)	36 (17.31)	35 (16.83)	2.79	1.13	ปานกลาง
5. ตัดสินใจตั้งกฎกติกาในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน	17 (8.17)	36 (17.31)	95 (45.67)	36 (17.31)	24 (11.54)	2.93	1.06	ปานกลาง
6. การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน	95 (45.67)	53 (25.48)	48 (23.08)	12 (5.77)	-	4.11	0.95	ระดับมาก
รวม						3.14	0.12	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.98) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลางหมด ในประเด็นได้รับโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชนเพื่อนำไปลงทุนทำธุรกิจต่อยอดต่างๆ (เฉลี่ย 2.90) ได้รับสวัสดิการพิเศษอื่นๆ เช่น การคลอดบุตร การสมรส การจัดงานศพ ทุนการศึกษา ฯลฯ (เฉลี่ย 2.74) ได้รับเงินบำเหน็จสมาชิกทุกเดือน/ปี (เฉลี่ย 2.64) มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ/การเงินเมื่อเข้าเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน (เฉลี่ย 3.36) ได้รับเงินปันผลจากกองทุน (เฉลี่ย 3.00) และได้รับสิทธิในการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน (เฉลี่ย 3.25)

จากผลวิเคราะห์ข้างต้น พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกบางส่วนเห็นความสำคัญและความคุ้มค่าของผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนยังมีไม่มากพอ ทั้งนี้เนื่องจากโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของสมาชิกยังไม่ทั่วถึง อีกประการหนึ่งได้รับเงินปันผลจากกองทุนไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเพราะผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักในเวทีระใหญ่ๆ จึงอาจทำให้มีรายได้เข้ากองทุนไม่สม่ำเสมอ จึงเป็นสาเหตุให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการวิสาหกิจชุมชนไม่มาก และส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง

ตาราง 9 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ได้รับโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน เพื่อนำไปลงทุนทำธุรกิจต่อยอดต่างๆ	11 (5.29)	48 (23.08)	71 (34.13)	66 (31.73)	12 (5.77)	2.90	0.99	ปานกลาง
2. ได้รับสวัสดิการพิเศษอื่นๆ เช่น การคลอดบุตร การสมรส การจัดงานศพ ทุนการศึกษา ฯลฯ	11 (5.29)	42 (20.19)	60 (28.85)	72 (34.61)	23 (11.06)	2.74	1.06	ปานกลาง
3. ได้รับเงินบำนาญสมาชิกทุกเดือน/ปี	17 (8.17)	24 (11.54)	66 (31.73)	71 (34.14)	30 (14.42)	2.64	1.11	ปานกลาง
4. มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ/การเงินเมื่อเข้าเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	41 (19.71)	59 (28.37)	54 (25.96)	42 (20.19)	12 (5.77)	3.36	1.17	ปานกลาง
5. ได้รับเงินปันผลจากกองทุนทุกๆ ปี	30 (14.42)	42 (20.19)	59 (28.37)	53 (25.48)	24 (11.54)	3.00	1.22	ปานกลาง
6. ได้รับสิทธิในการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน	36 (17.31)	54 (25.96)	70 (33.65)	24 (11.54)	24 (11.54)	3.25	1.21	ปานกลาง
รวม						2.98	0.09	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล

จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในด้านการตรวจสอบและประเมินของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงต่ำแตกต่างกันไปดังนี้ ด้านการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานประจำปี (เฉลี่ย 3.00) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม (เฉลี่ย 2.80) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกภายในกลุ่ม (เฉลี่ย 3.06) ด้านการประเมินปัญหาการดำเนินธุรกิจชุมชน (เฉลี่ย 2.80) และในประเด็นการติดตามและรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.12)

จากผลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ด้านการติดตามและประเมินผลของสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกมองเห็นว่าเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม จึงทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลในการประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานค่อนข้างน้อย อีกทั้งสมาชิกยังมองไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องติดตามผล ไม่มีความสนใจที่จะตรวจสอบและติดตามผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และยังไม่เห็นว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ใดๆ จากการติดตามประเมินผล ประกอบกับสมาชิกบางส่วนเห็นว่าผู้ที่ดำเนินการประเมินเป็นบุคคลที่ตนเองเลือกเข้าไปทำหน้าที่จึงมีความใกล้ชิดกัน เกิดความไว้วางใจกันจึงไม่จำเป็นต้องตรวจสอบหรือติดตามผลการดำเนินงานแต่อย่างใด

ตาราง 10 การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินของสมาชิกวิชาชีพชุมชนตำบลสะวาง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมิน	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานประจำปี	18 (8.66)	41 (19.71)	96 (46.15)	30 (14.42)	23 (11.06)	3.00	1.06	ปานกลาง
2. ประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม	6 (2.88)	47 (22.60)	78 (37.50)	54 (25.96)	23 (11.06)	2.80	1.00	ปานกลาง
3. ประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกภายในกลุ่ม	18 (8.65)	47 (22.60)	96 (46.15)	24 (11.54)	23 (11.06)	3.06	1.06	ปานกลาง
4. ประเมินปัญหาการดำเนินธุรกิจชุมชน	6 (2.88)	35 (16.83)	108 (51.92)	30 (14.43)	29 (13.94)	2.80	0.97	ปานกลาง
5. ติดตามและรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจชุมชน	30 (14.43)	41 (19.71)	84 (40.38)	30 (14.43)	23 (11.06)	3.12	1.16	ปานกลาง
รวม						2.95	0.07	ปานกลาง

ตอนที่ 3 วิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก

วิสาหกิจชุมชนตำบลสะดง

การศึกษาการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะดง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่ 5 ด้าน ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้และคุณธรรม ซึ่งผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในแต่ละด้าน มีรายละเอียดย่อ ดังนี้

ความพอประมาณ

จากผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความพอประมาณ) ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณอยู่ในระดับปานกลางในภาพรวม โดยค่าเฉลี่ยแต่ละประเด็นข้อย่อยแตกต่างกันดังนี้ ในประเด็นท่านมีความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคีต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งต่อวิสาหกิจชุมชน (เฉลี่ย 3.59) ในด้านท่านและสมาชิกอื่นๆ มีการวางแผนใช้จ่ายในธุรกิจชุมชนอย่างรอบคอบ และเพียงพอ (เฉลี่ย 3.39) กลุ่มสมาชิกดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายสมควรตามฐานะ (เฉลี่ย 3.45) กลุ่มสมาชิกหาวัตถุดิบที่มีในชุมชนเพื่อลดรายจ่ายในการผลิต (เฉลี่ย 3.50)

จากผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความพอประมาณ) พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบางประเด็นอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น เช่น ประเด็นการวางแผนใช้จ่ายนั้น จากผลการสัมภาษณ์สมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้เหตุผลว่า การใช้จ่ายบางครั้งก็ไม่สามารถใช้จ่ายได้ตามที่กำหนดตามแผนไว้ทั้งนี้เพราะบางครั้งก็ต้องมีการเบิกจ่ายล่วงหน้าเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดกับสมาชิกในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน อาทิ อุบัติเหตุอันเนื่องมาจากการดำเนินวิสาหกิจชุมชน

ตาราง 11 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ความพอประมาณ	ระดับการปรับใช้					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ท่านมีความสัมพันธ์ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี ต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งต่อวิสาหกิจ ชุมชน	35 (16.82)	89 (42.79)	60 (28.85)	12 (5.77)	12 (5.77)	3.59	1.02	ปานกลาง
2. ท่านและสมาชิกอื่นๆ มีการวางแผนใช้จ่ายในธุรกิจ ชุมชนอย่างรอบคอบและเพียงพอ	23 (11.06)	96 (46.15)	41 (19.71)	36 (17.31)	12 (5.77)	3.39	1.07	ปานกลาง
3. กลุ่มสมาชิกดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายสมควรตาม ฐานะ	29 (13.94)	96 (46.15)	42 (20.19)	23 (11.06)	18 (8.66)	3.45	1.12	ปานกลาง
4. กลุ่มสมาชิกหาวัตถุดิบที่มีในชุมชนเพื่อลดรายจ่าย ในการผลิต	11 (5.29)	120 (57.69)	53 (25.48)	12 (5.77)	12 (5.77)	3.50	0.90	ปานกลาง
รวม						3.48	0.09	ปานกลาง

ความมีเหตุผล

จากผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความมีเหตุผล) ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า ระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลอยู่ในระดับปานกลางในภาพรวม ในแต่ละประเด็นข้อคำถามต่างๆ ดังนี้ กลุ่มสมาชิกตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัด (เฉลี่ย 3.39) กลุ่มสมาชิกมีการประชุมเพื่อร่วมหารือในประเด็นต่างๆ และยึดถือมติที่ประชุมเป็นหลักเสมอชุมชนอย่างรอบคอบและเพียงพอ (เฉลี่ย 3.42) กลุ่มสมาชิกร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนโดยไม่ยึดถือกระแสสังคม (เฉลี่ย 3.25) กลุ่มสมาชิกใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาด้วยความรอบคอบ (เฉลี่ย 3.50) กลุ่มสมาชิกมีการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล คุ้มค่า และตามความจำเป็น (เฉลี่ย 3.39)

จากผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความมีเหตุผล) พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากสมาชิกล้วนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในชุมชนและกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนไม่เต็มประสิทธิภาพและไม่ต่อเนื่อง โดยจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเกษตรแม่บ้าน พบว่า มากกว่าครึ่งของผู้ให้สัมภาษณ์ให้เหตุผลว่า ต้องดูแลครอบครัวซึ่งเป็นภาระอย่างแรกมากกว่าเรื่องอื่นๆ และมีการนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตบ้างเป็นบางครั้ง

ตาราง 12 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความมีเหตุผล)	ระดับการปรับใช้					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. กลุ่มสมาชิกตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัด	23 (11.06)	96 (46.15)	42 (20.19)	35 (16.83)	12 (5.77)	3.39	1.07	ปานกลาง
2. กลุ่มสมาชิกมีการประชุมเพื่อร่วมหารือในประเด็นต่างๆ และยึดถือมติที่ประชุมเป็นหลักเสมอชุมชนอย่างรอบคอบและเพียงพอ	29 (13.94)	84 (40.39)	53 (25.48)	39 (14.42)	12 (5.77)	3.42	1.07	ปานกลาง
3. กลุ่มสมาชิกร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนโดยไม่ยึดถือกระแสสังคม	35 (16.82)	66 (31.73)	48 (23.08)	36 (17.31)	23 (11.06)	3.25	1.24	ปานกลาง
4. กลุ่มสมาชิกใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาด้วยความรอบคอบ	41 (19.71)	71 (34.13)	48 (23.08)	48 (23.08)	-	3.50	1.05	ปานกลาง
5. กลุ่มสมาชิกมีการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล คุ้มค่า และตามความจำเป็น	41 (19.71)	60 (28.85)	59 (28.36)	36 (17.31)	12 (5.77)	3.39	1.15	ปานกลาง
รวม						3.39	0.07	ปานกลาง

การมีภูมิคุ้มกัน

จากผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การมีภูมิคุ้มกัน) ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า ระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการมีภูมิคุ้มกันอยู่ในระดับปานกลางในภาพรวม โดยในประเด็นที่มีระดับการปรับใช้มากได้แก่ กลุ่มสมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตครอบครัวและการทำงาน (เฉลี่ย 3.82) รองลงมาคือประเด็นที่มีการปรับใช้ในระดับปานกลางได้แก่ กลุ่มสมาชิกสามารถรับมือและหาทางป้องกันความล้มเหลวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงได้ (เฉลี่ย 3.30) มีการปลูกฝังความคิดเรื่องความขยันอดทน อดออมให้กับเพื่อนสมาชิกและบุคคลรอบข้าง (เฉลี่ย 3.59) มีความประนีประนอมยืดหยุ่นให้กับเพื่อนสมาชิกภายในกลุ่ม (เฉลี่ย 3.53) กลุ่มสมาชิกมีการสร้างวินัยในการออม เช่น การฝากเงินออมทรัพย์ (เฉลี่ย 3.45) กลุ่มมีการวางแผนระยะยาวเพื่อเตรียมพร้อมรับมือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในอนาคต (เฉลี่ย 3.04)

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ภูมิคุ้มกันของสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้ในการดำเนินชีวิตครอบครัวและการทำงานมากกว่าประเด็นอื่นๆ เมื่อปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้สมาชิกมีการวางแผนการเงินและการออมค่อนข้างดี มีวินัย และมีความประนีประนอมยืดหยุ่นให้กับเพื่อนสมาชิกด้วยกัน จึงทำให้สมาชิกอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือแบ่งปันและช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

ตาราง 13 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านมีภูมิคุ้มกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะถะวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มีภูมิคุ้มกัน)	ระดับการปรับใช้					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. กลุ่มสมาชิกสามารถรับมือและหาทางป้องกันความ ล้มเหลวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงได้	35 (16.82)	54 (25.96)	65 (31.25)	48 (23.08)	6 (2.88)	3.30	1.09	ปานกลาง
2. มีการปลูกฝังความคิดเรื่องความขยัน อดทน อดออม ให้กับเพื่อนสมาชิกและบุคคลรอบข้าง	23 (11.06)	101 (48.56)	66 (31.73)	12 (5.77)	6 (2.88)	3.59	0.86	ปานกลาง
3. กลุ่มสมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเองในการ ดำเนินชีวิตครอบครัวและการทำงาน	53 (25.48)	78 (37.50)	65 (31.25)	12 (5.77)	-	3.82	0.87	ระดับมาก
4. มีความประนีประนอมยืดหยุ่นให้กับเพื่อนสมาชิก ภายในกลุ่ม	29 (13.94)	77 (37.02)	78 (37.50)	24 (11.54)	-	3.53	0.87	ปานกลาง
5. กลุ่มสมาชิกมีการสร้างวินัยในการออม เช่น การฝาก เงินออมทรัพย์	35 (16.82)	78 (37.50)	53 (25.48)	30 (14.43)	12 (5.77)	3.45	1.10	ปานกลาง
6. กลุ่มมีการวางแผนระยะยาวเพื่อเตรียมพร้อมกับ เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในอนาคต	17 (8.17)	60 (28.85)	65 (31.25)	48 (23.08)	18 (8.65)	3.04	1.09	ปานกลาง
รวม						3.45	0.12	ปานกลาง

ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิเคราะห์ด้านความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยจัดทำเป็นแบบสอบถามจำนวน 15 ข้อคำถาม จากนั้นได้นำมาตรวจนับคะแนนเพื่อจัดระดับความรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1 – 5 คะแนน มีความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่ำ
- 6 – 10 คะแนน มีความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง
- 11 – 15 คะแนน มีความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง

จากการทดสอบแบบทดสอบความรู้จากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจำนวน 208 ราย พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงมีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง ร้อยละ 59.62 รองลงมาคือมีความรู้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 37.50 และมีความรู้ในระดับต่ำ ร้อยละ 2.88 โดยมีคะแนนรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ที่ 2.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 ตอบถูกน้อยสุด 1 – 5 คะแนน และสูงสุด 11 – 15 คะแนน

จากผลการทดสอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้นำชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิกในชุมชน ทุกชั้นคนให้ได้รับรู้ถึงองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนเป็นเสาหลักให้แก่ประเทศชาติอีกด้วย

ตาราง 14 ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

(n=208)

ระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน	ร้อยละ
มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่ำ	6	2.88
มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง	78	37.50
มีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง	124	59.62
$\bar{x} = 2.56$	SD=0.55	Min-Max=1-5 – 11-15

จากผลการวิเคราะห์แบบทดสอบความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในแต่ละประเด็นพบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดตอบถูกมากที่สุด (ข้อที่ 15) ประเด็น แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำเกษตรโดยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยลดใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยควบคุมพืชและแมลงในการผลิตเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี ร้อยละ 94.23 และมีสมาชิกที่ตอบแบบทดสอบผิด ร้อยละ 5.77 รองลงมาคือ (ข้อที่ 1) ประเด็น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมวิถีชีวิตทุกส่วนโดยไม่ใช้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียวเท่านั้น พบว่า เกือบทั้งหมดของผู้ตอบแบบทดสอบ มีผู้ตอบถูกเป็นจำนวนมากถึง ร้อยละ 91.83 และตอบผิดจำนวนน้อย ร้อยละ 8.17 ประเด็นต่อมา (ข้อที่ 2 และ 6) มีผู้ตอบแบบทดสอบถูกและผิดจำนวนเท่ากัน ใน 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็น เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และอีกประเด็นคือ การทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถรู้ถึงการใช้จ่ายและรายได้อย่างชัดเจน พบว่า ผู้ตอบแบบทดสอบเกือบทั้งหมดตอบถูกเป็นจำนวนมากถึง ร้อยละ 91.35 และมีผู้ตอบผิด ร้อยละ 8.65 ใน (ข้อที่ 7) ประเด็น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี อีกทั้งยังต้องมีความรอบรู้ คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ผสมผสานกัน พบว่า ส่วนใหญ่มีผู้ตอบแบบทดสอบถูก ร้อยละ 85.58 และมีผู้ตอบแบบทดสอบผิด ร้อยละ 14.42 (ข้อที่ 5 และ 8) ประเด็น การปฏิบัติตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ และ ประเด็น การบริโภค การใช้จ่าย การออม อยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยตนเอง คือ ความประมาณหรือความพอดี พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบทดสอบตอบถูกและผิดจำนวนเท่ากันคือ ตอบถูก ร้อยละ 79.81 และตอบผิด เป็นร้อยละ 20.19 ประเด็นต่อมา (ข้อที่ 9) การประหยัด การอดออมหรือตัดลดความฟุ่มเฟือยต่างๆ เป็นการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบทดสอบตอบถูก ร้อยละ 76.92 และผู้ตอบผิด ร้อยละ 23.08

ส่วน (ข้อที่ 3, 10 และ 13) ในประเด็น 1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของทุกคนไม่ว่าอยู่ในส่วนไหนของสังคม และในประเด็น 2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบกิจการของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทุกสาขาทุกประเภท ทั้งภาครัฐและเอกชน และในประเด็น 3 แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การกนอยู่อย่างประหยัด แบบอดออม พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งมีผู้ตอบถูกและผิดเท่ากัน ในทั้ง 3 ประเด็น คือ มีผู้ตอบถูก ร้อยละ 71.15 ผู้ตอบผิด ร้อยละ 28.85 ใน (ข้อที่ 4) ประเด็น ความพอเพียงหมายถึงทุกครอบครัวจะต้องผลิตของกินของใช้เองทั้งหมดไม่พึ่งพาคนอื่น พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบทดสอบตอบถูก ร้อยละ 62.50 ผู้ตอบผิด ร้อยละ 37.50 ส่วน (ข้อที่ 12) ในประเด็น แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คือ การทำเกษตรโดยปลูกพืชอย่างเดียวเพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี พบว่า มีผู้ตอบแบบทดสอบสอบถูกมากกว่าครึ่งหนึ่งและอีกเกือบครึ่งหนึ่งตอบผิดดังนี้ ตอบถูก ร้อยละ 50.96 และตอบผิด ร้อยละ 49.04 ใน (ข้อที่ 11) ประเด็น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การที่เกษตรกรมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปีโดยผลิตอาหารได้เองในสวน ไร่ นา โดยไม่ต้องซื้อ พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบทดสอบมีผู้ตอบถูกเป็นจำนวนน้อย ร้อยละ 25.96 และเกือบทั้งหมดตอบผิด ร้อยละ 74.03 และในประเด็นสุดท้าย (ข้อที่ 14) ประเด็น แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การผลิตโดยใช้แรงงานคนทดแทนเครื่องจักรเป็นการลดมลภาวะเพื่อให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี พบว่า ผู้ตอบแบบทดสอบส่วนใหญ่ตอบผิดมากที่สุด ร้อยละ 82.69 และเกือบครึ่งหนึ่งเป็นผู้ตอบแบบทดสอบถูก ร้อยละ 17.31

ผลการวิเคราะห์ด้านความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ชำรงต้น โดยภาพรวมแสดงให้เห็นว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบทั้งหมดมีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง เนื่องจากชุมชนมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือนเพื่อชี้แจงปัญหา มีการเสนอแนะ และซักถามข้อสงสัยและตอบปัญหา ระหว่างที่ประชุม นอกจากนี้ชุมชนยังมีการจัดการฝึกอบรม เป็นประจำ จึงทำให้เกษตรกรมีความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงานได้อย่างดี

ตาราง 15 แบบทดสอบความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ประเด็นคำถาม	ถูก (%)	ผิด (%)
1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมวิถีชีวิตทุกส่วน โดยไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียวเท่านั้น	191 (91.83)	17 (8.17)
2. เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	190 (91.35)	18 (8.65)
3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของทุกคนไม่ว่าอยู่ในส่วนไหนของสังคม	148 (71.15)	60 (28.85)
4. ความพอเพียงหมายถึงทุกครอบครัวจะต้องผลิตของกินของใช้เองทั้งหมดไม่พึ่งพาคนอื่น	130 (62.50)	78 (37.50)
5. การปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ	166 (79.81)	42 (20.19)
6. การทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถรู้ถึงการใช้จ่ายและรายได้อย่างชัดเจน	190 (91.35)	18 (8.65)
7. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี อีกทั้งยังต้องมีความรอบรู้ คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ผสมผสานกัน	178 (85.58)	30 (14.42)
8. การบริโภค การใช้จ่าย การออม อยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยตนเอง คือ ความประมาณหรือความพอดี	166 (79.81)	42 (20.19)
9. การประหยัด การอดออมหรือคัดลดความฟุ่มเฟือยต่างๆ เป็นการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	160 (76.92)	48 (23.08)
10. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบกิจการของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทุกสาขาทุกประเภท ทั้งภาครัฐและเอกชน	148 (71.15)	60 (28.85)
11. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การที่เกษตรกรมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปีโดยผลิตอาหารได้เองในสวน ไร่ นา โดยไม่ต้องซื้อ	54 (25.96)	154 (74.04)
12. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำเกษตร โดยปลูกพืชอย่างเดียวเพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี	106 (50.96)	102 (49.04)
13. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การกนอยู่อย่างประหยัด แบบอดมื้อกินมื้อ	148 (71.15)	60 (28.85)
14. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การผลิตโดยใช้แรงงานคนทดแทนเครื่องจักรเป็น การลดมลภาวะเพื่อให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี	36 (17.31)	172 (82.69)
15. แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำเกษตรโดยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยลดใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยควบคุมพืชและแมลงในการผลิตเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี	196 (94.23)	12 (5.77)

การมีคุณธรรม

ผลการวิจัยการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านคุณธรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 4.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการปรับใช้อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยลำดับค่าเฉลี่ยจากมากถึงน้อยเป็นรายข้อดังนี้ ประเด็น ยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการทำงาน (เฉลี่ย 4.23) รองลงมาคือ ประเด็น มีความรู้สึกละอายเมื่อกระทำความผิดในหน้าที่การงาน และประเด็น ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ผิดกฎหมาย (เฉลี่ย 4.22) ส่วนในประเด็น มีความกล้าในการที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำผิด (เฉลี่ย 4.13) ในประเด็นสุดท้าย เป็นผู้ยึดถือหลักการให้อภัยกับคนรอบข้างเมื่อกระทำผิด (เฉลี่ย 3.91)

จากผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้มีการน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรมมาปรับใช้อย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวงร้อยละ 90 เป็นชาวพุทธ มีเพียงส่วนน้อยที่นับถือศาสนาอื่นๆ และนับถือผี สมาชิกเหล่านี้อยู่ใกล้ชิดกับวัด ซึ่งเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนหลักคุณธรรมและจรรยาบรรณ สมาชิกได้รับการอบรมบ่อยครั้งจากพระวิทยากร อีกทั้งในปัจจุบันการเข้าถึงการศึกษาหลักธรรมด้วยตนเองนั้นเป็นเรื่องง่าย และนอกจากนี้พระวิทยากรก็มีความสามารถในการถ่ายทอดหลักธรรมเป็นภาษาชาวบ้านให้สามารถเข้าใจและนำมาปฏิบัติได้ง่ายอีกด้วย

ตาราง 16 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คุณธรรม)	ระดับการปรับใช้					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ท่านยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการทำงาน	77 (37.02)	108 (51.93)	17 (8.13)	6 (2.88)	-	4.23	0.71	ระดับมาก
2. ท่านเป็นผู้ยึดถือหลักการให้อภัยกับคนรอบข้างเมื่อกระทำผิด	53 (25.48)	96 (46.16)	53 (25.48)	6 (2.88)	-	3.91	0.87	ระดับมาก
3. ท่านมีความรู้สึกละอายเมื่อกระทำผิดในหน้าที่การงาน	71 (34.13)	113 (54.33)	24 (11.54)	-	-	4.22	0.63	ระดับมาก
4. ท่านมีความกล้าในการที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำผิด	71 (34.13)	101 (48.56)	30 (14.43)	6 (2.88)	-	4.13	0.76	ระดับมาก
5. ท่านประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ผิดกฎหมาย	100 (48.08)	78 (37.50)	18 (8.65)	12 (5.77)	-	4.22	1.02	ระดับมาก
รวม						4.14	0.15	ระดับมาก

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการจัดการ ด้านการผลิต และด้านการตลาด ผลการศึกษาความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง มีรายละเอียดดังนี้

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านการวางแผนระยะยาว (Master Plane) และดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ มีความเข้มแข็งในด้านการจัดการอยู่ในระดับมาก (เฉลี่ย 3.70) รองลงมา มีการบริหารการผลิตไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.56) ประเด็น ความชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มอย่างเคร่งครัด และประเด็น มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจ มีความเข้มแข็งในระดับปานกลางเช่นกัน (เฉลี่ย 3.36)

จากผลการวิเคราะห์ ด้านการจัดการ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจมีระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการรวมตัวของกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอ โดยผู้นำและแกนนำดำเนินการเป็นหลัก สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ขาดการตรวจสอบการทำงาน ขาดการยอมรับผู้รู้ในชุมชน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การประชุมพบปะยังมีน้อย สมาชิกบางส่วนสามารถดำเนินกิจกรรมเองได้ จึงไม่ค่อยมาร่วมพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตาราง 17 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในการจัดการ	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. มีการวางแผนระยะยาว (Master Plane) และ ดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้	23 (11.06)	119 (57.22)	54 (25.96)	6 (2.88)	6 (2.88)	3.70	0.81	ระดับมาก
2. กลุ่มสมาชิกมีความชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อ นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของกลุ่มอย่างเคร่งครัด	23 (11.06)	72 (34.62)	83 (39.90)	18 (8.65)	12 (5.77)	3.36	0.98	ปานกลาง
3. มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อสร้างรายได้เปรียบ ทางธุรกิจ	29 (13.94)	71 (34.14)	78 (37.50)	6 (2.88)	24 (11.54)	3.36	1.12	ปานกลาง
4. มีการบริหารการผลิตไม่ให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม	47 (22.60)	66 (31.73)	65 (31.25)	18 (8.65)	12 (5.77)	3.56	1.10	ปานกลาง
รวม						3.49	0.14	ปานกลาง

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในการผลิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในการผลิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าระดับความเข้มแข็งด้านการผลิตอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยในแต่ละข้อมีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันจากมากถึงน้อยดังนี้ ประเด็นปัจจัยการผลิตบางส่วนหาได้ในชุมชนและบางส่วนจัดหาจากภายนอก (เฉลี่ย 3.53) รองลงมา การแบ่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจนด้านกระบวนการผลิต (เฉลี่ย 3.50) การควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ (เฉลี่ย 3.39) และกระบวนการควบคุมคุณภาพสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค (เฉลี่ย 3.30)

จากผลการวิเคราะห์ความเข้มแข็งในการผลิตของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง พบว่า มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก วัตถุประสงค์ที่มีในชุมชนนั้นมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกที่จะนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน วัตถุประสงค์ที่มีในชุมชนไม่ได้รับการปกป้องและอนุรักษ์ไว้ จึงทำให้มีแต่ไม่เพียงพอในอนาคต การแบ่งหน้าที่ของสมาชิกในการทำงานและควบคุมการผลิตยังไม่ชัดเจน

ตาราง 18 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในการผลิต	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ปักจายการผลิตบางส่วนหาได้ในชุมชนและบางส่วนจัดหาจากภายนอก	29 (13.54)	78 (37.50)	77 (37.02)	24 (11.54)	-	3.53	0.87	ปานกลาง
2. มีการควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ	35 (16.83)	48 (23.08)	95 (45.67)	24 (11.54)	6(2.88)	3.39	0.99	ปานกลาง
3. มีกระบวนการควบคุมคุณภาพสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค	29 (13.94)	53 (25.48)	78 (37.50)	48 (23.08)	-	3.30	0.97	ปานกลาง
4. มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจนด้านกระบวนการผลิต	40 (19.23)	60 (28.85)	72 (34.61)	36 (17.31)	-	3.50	0.99	ปานกลาง
รวม						3.43	0.05	ปานกลาง

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการตลาด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์และเพิ่มยอดขายตามฤดูกาลอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.27) มีการจัดทำแผนการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายอยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.24) มีการทำการตลาดทั้งในระดับล่างและระดับบน (ระดับชุมชนและระดับอำเภอหรือจังหวัด) อยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.12) กำหนดราคาผลิตภัณฑ์เป็นไปตามกลไกราคา (หลักการ Demand - Supply) อยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 3.01) และประเด็นสุดท้าย การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ตามความต้องการของตลาดอยู่เสมอ อยู่ในระดับปานกลาง (เฉลี่ย 2.92)

จากผลการวิเคราะห์ด้านการตลาด ได้แก่ การประสานเชื่อมโยงและการขยายการตลาดยังน้อย และจะเน้นตลาดในชุมชนเป็นหลัก การวางแผนการตลาดและการผลิตยังไม่ชัดเจน การประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางการตลาดยังมีน้อย และไม่มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ

ตาราง 19 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนด้านการตลาดของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในการตลาด	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. มีการจัดทำแผนการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขาย	22 (10.58)	54 (25.96)	90 (43.27)	36 (17.31)	6 (2.88)	3.24	0.95	ปานกลาง
2. มีการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์เป็นไปตามกลไกราคา (หลักการ Demand - Supply)	23 (11.06)	42 (20.19)	83 (39.90)	36 (17.31)	24 (11.54)	3.01	1.13	ปานกลาง
3. มีการทำการตลาดทั้งในระดับล่างและระดับบน (ระดับชุมชนและระดับอำเภอหรือจังหวัด)	35 (16.83)	41 (19.71)	72 (34.61)	36 (17.31)	24 (11.54)	3.12	1.22	ปานกลาง
4. มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ตามความต้องการ ของตลาดอยู่เสมอ	11 (5.29)	59 (28.36)	66 (31.73)	48 (23.08)	24 (11.54)	2.92	1.08	ปานกลาง
5. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดเพื่อ ประชาสัมพันธ์และเพิ่มยอดขายตามฤดูกาล	41 (19.71)	35 (16.83)	78 (37.50)	48 (23.08)	6 (2.88)	3.27	1.11	ปานกลาง
รวม						3.11	0.09	ปานกลาง

ตอนที่ 5 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

ตำบลสะตวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการวิจัยโดยใช้เกณฑ์การวัดค่าเฉลี่ยจากจำนวนข้อมูลทั้งหมดแบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวงในระดับมาก ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวงในระดับปานกลาง และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวงในระดับน้อย ได้ผลการศึกษาดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

เพศ

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นเพศชายมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับมากถึงร้อยละ 31.25 ระดับปานกลางร้อยละ 25.96 และระดับน้อยร้อยละ 2.88 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมากถึงร้อยละ 25.48 และอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 14.43 (ตาราง 20)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า เพศของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่าระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศ ($\chi^2 = 5.835$, Sig = 0.054) อาจเนื่องมาจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานมากและเพศชายเป็นเพศที่มีความอดทนมากกว่าเพศหญิง และเพศหญิงส่วนมากจะมีอาชีพเป็นแม่บ้านทำงานบ้านและเลี้ยงลูกอยู่บ้าน ดังนั้นสมาชิกส่วนใหญ่จึงเป็นเพศชาย (ตาราง 20)

อายุ

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 1 – 49 หรือต่ำกว่า 50 ปี มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 38.94 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 26.44 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.41 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 50 ขึ้นไป พบว่ามีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก

ร้อยละ 7.79 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 13.94 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 0.48

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า อายุของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุ ($\chi^2 = 0.909$, Sig = 0.635) (ตาราง 20)

การศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีระดับการขึ้นประถมหรือต่ำกว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 36.54 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 28.85 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีการศึกษาในระดับมัธยมหรือสูงกว่า พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 20.19 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 11.54 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 20)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ระดับการศึกษาของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า การศึกษามีผลต่อระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ($\chi^2 = 12.739$, Sig = 0.02) เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาค้นคว้าระดับคือระดับประถมศึกษา สมาชิกสามารถอ่านออกเขียนได้ในสิ่งที่สนใจได้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ที่ตนสนใจและสะดวก และอีกส่วนหนึ่งคือสมาชิกที่จบภาคการศึกษาในระดับมัธยมหรือสูงกว่า จึงเป็นการง่ายต่อการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องการวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับต่อเพื่อนสมาชิกที่ทำงานร่วมกัน

สถานภาพ

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีสถานภาพสมรส มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 33.66 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 31.73 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีสถานภาพโสด พบว่ามีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 14.42 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 2.88 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีสถานภาพหม้ายหรือหย่าร้าง พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 8.66 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 5.77 (ตาราง 20)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า สถานภาพของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของสมาชิกมีผลต่อระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ($\chi^2 = 15.041$, Sig = 0.05) โดยสมาชิกส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ซึ่งเป็นวัยที่พร้อมไปด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิที่ได้สั่งสมประสบการณ์มาช้านานจึงทำให้สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ อันจะส่งผลกระทบต่อกิจการของวิสาหกิจชุมชน จนทำให้วิสาหกิจชุมชนอยู่ได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง

อาชีพ

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 37.50 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 25.96 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอาชีพรับจ้าง พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 5.29 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 5.77 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัว พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 13.94 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 8.66 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 20)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า สถานภาพของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า อาชีพหลักของสมาชิกมีผลต่อระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ($\chi^2 = 19.378$,

Sig = 0.01) โดยสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพหลักและปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดมาถึงคนรุ่นหลัง จึงทำให้สมาชิกในปัจจุบันมีความชำนาญการและเชี่ยวชาญในด้านการเกษตรเป็นอย่างดี และเป็นผลดีต่อกิจการวิสาหกิจชุมชน

สมาชิกครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 1 – 3 คนมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 16.35 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 26.44 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีสมาชิกครัวเรือน 4 คนขึ้นไป พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 20.19 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 28.73 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 8.65 (ตาราง 20)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครัวเรือนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกครัวเรือนของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า สมาชิกครัวเรือนมีผลต่อระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ($\chi^2 = 14.967$, Sig = 0.01) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป เนื่องจากครอบครัวในอดีตจะเน้นครอบครัวใหญ่เพราะสมาชิกในครัวเรือนจะเป็นแรงงานที่สำคัญในการทำการเกษตรและอีกทั้งยังช่วยดูแลสอดส่องความเป็นอยู่ของครอบครัวให้มีชีวิตที่ดีขึ้นอีกด้วย

ตาราง 20 ปัจจัยส่วนบุคคลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอมะนัง
จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตามระดับการยอมรับ			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
เพศ						
ชาย	31.25	25.96	2.88	5.835	2	0.054
หญิง	25.48	14.43				
อายุ						
อายุต่ำกว่า 50 ปี	38.94	26.44	2.41	0.909	2	0.635
อายุมากกว่า 50 ปี	7.79	13.94	0.48			
การศึกษา						
ประถม/ต่ำกว่า	36.54	28.85		12.739	2	0.002**
มัธยม/สูงกว่า	20.19	11.54	2.88			
สถานภาพ						
โสด	14.42	2.88		15.041	4	0.005**
สมรส	33.66	31.73	2.88			
หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	8.66	5.77				
อาชีพ						
เกษตรกรรม	37.50	25.96		19.378	4	0.001**
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	5.29	5.77				
รับจ้างทั่วไป	13.94	8.66	2.88			
สมาชิกครัวเรือน						
สมาชิก 1 – 3 คน	16.35	26.44		14.967	2	0.001**
สมาชิก 4 คนขึ้นไป	20.19	28.73	8.65			

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับความเข้มแข็งของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัด เชียงใหม่

รายได้ครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีรายได้ครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 43.75 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 34.14 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.40 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีรายได้ครัวเรือนมากกว่า 10,000 บาท ขึ้นไป พบว่ามีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 12.98 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 6.25 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 0.48 (ตาราง 21)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า รายได้ครัวเรือนของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ขึ้นอยู่กับรายได้ครัวเรือนของวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 1.736$, Sig = 0.420)

จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีพื้นที่ทำการเกษตร 1 – 4 ไร่ มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 39.43 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 25.96 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 5 ไร่ ขึ้นไป พบว่ามีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 17.31 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 14.42 (ตาราง 21)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า พื้นที่ทำการเกษตรของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความ

เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ขึ้นอยู่กับการทำการเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 3.485$, Sig = 0.175)

ลักษณะการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการถือครองที่ดินของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เช่าพื้นที่ทำการเกษตรมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 14.91 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 14.42 ส่วนลักษณะการถือครองที่ดินของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 41.83 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 25.96 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 21)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ลักษณะการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ขึ้นกับลักษณะการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 4.675$, Sig = 0.097)

แหล่งเงินทุนสนับสนุนการทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ทุนตนเองในการทำการเกษตร มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 18.75 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 17.31 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 0.96 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่กู้ยืมทุนทำการเกษตร พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 37.98 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 23.08 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 1.92 (ตาราง 21)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทุนสนับสนุนการเกษตรกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ลักษณะการถือครองพื้นที่ทำการเกษตรของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัด

เชียงใหม่ ไม่ขึ้นอยู่กับแหล่งเงินทุนสนับสนุนการทำการเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 2.060$, Sig = 0.357)

ตาราง 21 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ปัจจัยเศรษฐกิจ	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตามระดับการยอมรับ			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
รายได้ครัวเรือนต่อเดือน						
น้อยกว่าหรือเท่ากับ10000	43.75	34.14	2.40	1.736	2	0.420
มากกว่า 10000 บาทขึ้นไป	12.98	6.25	0.48			
จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร						
พื้นที่ทำการเกษตร 1 – 4 ไร่	39.43	25.96	2.88	3.485	2	0.175
พื้นที่ทำการเกษตร 5 ไร่ขึ้นไป	17.31	14.42				
ลักษณะการถือครองที่ดิน						
เจ้าของ	41.83	25.96	2.88	4.675	2	0.097
ผู้เช่า	14.91	14.42				
เงินทุนสนับสนุนทางการเกษตร						
ทุนตัวเอง	18.75	17.31	0.96	2.060	2	0.357
ไม่ใช่ทุนตัวเอง/กู้ยืม	37.98	23.08	1.92			

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ปัจจัยทางสังคมกับความเข้มแข็งของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อรม จังหวัด
เชียงใหม่

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรม

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 39.42 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 34.62 ส่วนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้รับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรม พบว่า มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 17.31 มีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 5.77 และมีระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 22)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 24.338$, Sig = 0.000) เนื่องจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมทางสังคมเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเพราะมีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกได้พบเจอกับนักวิชาการ อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักพัฒนาที่สามารถให้ความรู้และเปิดโลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ตาราง 22 ปัจจัยด้านสังคมต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อรม
จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ปัจจัยสังคม	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตามระดับการยอมรับ			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
สมาชิกองค์กร/ชมรม/กลุ่ม				24.338	2	0.000**
ไม่เป็นสมาชิกทางสังคม	17.31	5.77	2.88			
เป็นสมาชิกทางสังคม	39.42	34.62				

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมากถึงร้อยละ 22.60 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 43.27 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย ร้อยละ 5.77 อีกส่วนหนึ่งคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีส่วนร่วมมาก พบว่า มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 11.06 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 5.77 ส่วนที่เหลือคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีส่วนร่วมน้อย พบว่ามีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 2.88 มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 5.77 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 23)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่าระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 24.189$, Sig = 0.000)

ตาราง 23 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตามระดับการมีส่วนร่วม			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
การมีส่วนร่วมของสมาชิก				24.189	4	0.000**
มีส่วนร่วมน้อย	2.88	5.77	2.88			
มีส่วนร่วมปานกลาง	22.60	43.27	5.77			
มีส่วนร่วมมาก	11.06	5.77				

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ถึงร้อยละ 27.89 มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 25.96 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย ร้อยละ 5.77 อีกส่วนหนึ่งของคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง พบว่ามีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 8.65 มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 28.85 ส่วนที่เหลือคือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อยน้อย พบว่ามีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 (ตาราง 24)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 87.486$, Sig = 0.000)

ตาราง 24 ปัจจัยความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน
ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงสมาชิกวิสาหกิจชุมชน	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนตามระดับความรู้			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง				87.486	4	0.000**
มีความรู้่น้อย			2.88			
มีความรู้ปานกลาง	8.65	28.85				
มีความรู้มาก	27.89	25.96	5.77			

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับมากมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมากถึงร้อยละ 25.48 มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 28.85 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย ร้อยละ 5.77 ส่วนการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง พบว่ามีความสัมพันธ์กับ

ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 8.18 มีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนปานกลาง ร้อยละ 25.96 และมีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนน้อย ร้อยละ 2.88 และสุดท้ายคือการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับน้อย พบว่ามีความสัมพันธ์กับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมาก ร้อยละ 2.88 (ตาราง 25)

ผลการทดสอบโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Chi – Square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 20.554$, Sig = 0.000)

ตาราง 25 ปัจจัยการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

(N=208)

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ร้อยละของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตามระดับการปรับใช้			χ^2	df	Sig
	มาก	ปานกลาง	น้อย			
การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง				20.554	4	0.000**
ปรับใช้น้อย	2.88					
ปรับใช้ปานกลาง	8.18	25.96	2.88			
ปรับใช้มาก	25.48	28.85	5.77			

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

* มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ขึ้นอยู่กับ ตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ สมาชิกครัวเรือน โดยตัวแปรบางประเด็นสามารถนำมาดำเนินการปรับใช้การเข้าเป็นสมาชิกทางสังคม การมีส่วนร่วม ความรู้และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทั้ง 8 ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นตัวแปรที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวงเกิดความเข้มแข็งเข้มแข็งได้ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำเอาประเด็นข้างต้นปรับใช้กับการดำเนินวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยบางตัวแปรสามารถนำไปใช้กับการดำเนินวิสาหกิจชุมชนได้เลย ในขณะที่บางตัวแปรก็สามารถนำไปปรับปรุงแก้ไข ประยุกต์ใช้ให้เข้าแต่ละบริบทของชุมชนได้เช่นกัน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านทรัพยากร ทางธรรมชาติ มิติด้านสังคม และมิติด้านวัฒนธรรม ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัย ด้านสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจ ชุมชนตำบลสะलग

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ได้แก่ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 208 ราย โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้น จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการศึกษา และทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา รวมเท่ากับ 0.920

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าสูงสุด และ ค่าต่ำสุด การแจกแจงความถี่และการวัดเป็นมาตรฐานประมาณค่า ส่วนการทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยเลือกใช้ Chi-Square ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % โดยได้ผลการศึกษาดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ละสังคม การมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 60.10) มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี และมี อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 44 ปี เกินครึ่งหนึ่งของสมาชิกจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 62.50) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 68.27) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากถึง (ร้อยละ 63.46) มีสมาชิกครัวเรือนตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป (ร้อยละ 34.13)

ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน มีพื้นที่ทำการเกษตร 3 - 4 ไร่ เฉลี่ย 3.71 ไร่ โดยลักษณะการถือครองที่ดินพบว่าเป็นเจ้าของที่ดินทำกินมากถึง (ร้อยละ 70.67) และเกือบครึ่งหนึ่งได้รับแหล่งเงินทุนในการทำเกษตรจาก ธ.ก.ส. (ร้อยละ 42.30)

สำหรับปัจจัยด้านสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ร้อยละ 28.37) ในขณะเดียวกัน พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ไม่ได้เป็นสมาชิกใดๆ ทางสังคมเลย มากถึง (ร้อยละ 25.96) ส่วนที่เหลือขึ้นกับสถานะและเวลาของสมาชิกในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ทางสังคม

การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง พบว่า มีส่วนร่วมตัดสินใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.09 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมตัดสินใจของสมาชิกทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยรวมพบว่ามีอยู่ในระดับปานกลางคือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 โดยการมีส่วนร่วมในด้านการเข้าร่วมประชุม ประจำเดือนอยู่ในระดับมากคือมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.11 ส่วนในประเด็นให้คำแนะนำเรื่องที่มีความรู้ ความชำนาญเป็นพิเศษแก่สมาชิก เช่น การทำปุ๋ยหมักและการทำเกษตรอินทรีย์มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.30 การรับผลประโยชน์ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการตรวจสอบ และประเมินของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความพอประมาณ) ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีระดับการปรับใช้อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ความมีเหตุผล) ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีระดับการปรับใช้อยู่ในระดับปานกลาง และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการมีภูมิคุ้มกันพบว่า มีการปรับใช้อยู่ใน

ระดับมากถึงปานกลาง โดยในประเด็นที่มีระดับการปรับใช้มากที่สุด กลุ่มสมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตครอบครัวและการทำงานมีค่าเฉลี่ย 3.82 ในขณะที่การทดสอบความรู้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจำนวน 208 ราย พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกมีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูง ร้อยละ 59.60 มีความรู้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 37.5 และมีความรู้ในระดับต่ำ ร้อยละ 2.9 โดยมีคะแนนรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ที่ 2.5673 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55193 ตอบถูกน้อยสุด 1 – 5 คะแนน และสูงสุด 11 – 15 คะแนน ส่วนการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการมีคุณธรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงโดยรวม พบว่าส่วนมากมีการปรับใช้ในระดับมาก เฉลี่ย 4.41 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการปรับใช้ในระดับมากทุกข้อ

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการโดยรวมทุกข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกข้ออยู่ที่ 3.49 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (ข้อที่1) มีการวางแผนระยะยาว (Master Plane) และดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ มีความเข้มแข็งในด้านการจัดการอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.70 รองลงมามีการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีลำดับค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันมากถึงน้อย ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการผลิตโดยรวมทุกข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกข้ออยู่ที่ 3.43 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการโดยรวมทุกข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกข้ออยู่ที่ 3.11

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า เพศของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ($x^2 = 5.835$, Sig = 0.54) ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า อายุของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง ($x^2 = 0.909$, Sig = 0.635) ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ระดับการศึกษาของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมี

[illegible]

ความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 24.189$, Sig = 0.000)

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 87.486$, Sig = 0.000)

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\chi^2 = 20.554$, Sig = 0.000)

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอตามประเด็นสำคัญคือ 1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง 2) ระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง 4) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งขัดแย้งกับ อัจฉรา ไสบาล และนิวัฒน์ มาสุวรรณ ที่ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน: กรณีโรงสีชุมชนครบวงจรตำบลไถ่คำ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมของสมาชิกอยู่ในระดับน้อย หากพิจารณาแต่ละด้านของการดำเนินงาน ด้านการวางแผนงานสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่วนด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามและประเมินผล ทั้ง 3 ด้านสมาชิกมีส่วนร่วมในระดับน้อย

2. ระดับการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงมีการปรับใช้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ สกล พรหมสิน (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงส์เจริญ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร พบว่า ประชาชนตำบลหงส์เจริญมีการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ จิรายุ พ่วงศรี ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของคนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ผลพบว่า ด้านความพอประมาณ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้และเข้าใจมากที่สุดว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คิดเป็นร้อยละ 97.0 ส่วนในด้านความมีเหตุผล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้และเข้าใจมากที่สุดว่า ความขยัน หมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต รวมถึงความรอบคอบไม่ประมาทเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบหลักเศรษฐกิจพอเพียง คิดเป็นร้อยละ 95.5 และสุดท้ายด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามรับรู้และเข้าใจมากที่สุดว่า คำว่า “การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว” หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล คิดเป็นร้อยละ 92.5

3. ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลงในด้านการจัดการ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ สุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ (2544) ศึกษาแนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาดำบลเขาสามยอดและตำบลชนน้อย ผลการศึกษาด้านความเข้มแข็งพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งขัดแย้งกับ พรชุรีย์ นิลวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามเกณฑ์การพิจารณาการใช้สินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตรสาขานาัญ จังหวัดศรีสะเกษ ผลพบว่า การดำเนินงานด้านทิศทางของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม ด้านการบริหารตลาด ด้านบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและผลลัพธ์การดำเนินงาน มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการวางแผนการวิสาหกิจชุมชน ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการจัดการสินค้าและบริการ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนในด้านการผลิตพบว่า ความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ในประเด็นการควบคุมการผลิตสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งขัดแย้งกับ สมिति บรรณคร และศุภวัฒนากร วงศ์ธนาสุ ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แก้วเจ้าจอม ตำบลด่านช้าง ผลพบว่า ด้านการผลิต สินค้าของกลุ่มวิสาหกิจแก้วเจ้าจอม มุ่งเน้นการสร้างผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของลูกค้าเป็นอย่างมาก ทั้งในส่วนของคุณภาพผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งจากผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันทำให้กระบวนการผลิตแตกต่างกัน ส่วนในด้านการตลาด ผลพบว่ามีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลง พบว่า มี 8 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ สมาชิกครัวเรือน การเป็นสมาชิกทางสังคม การมีส่วนร่วม ความรู้และการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่ จีระศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์ และ สุมาลี สันติพลวุฒิ (2545) ศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนา นิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อย ผลการศึกษาพบว่าระดับความเข้มแข็งของชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อยอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเชิงซ้อนพบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านในการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน และความพอใจในองค์กรชุมชน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กมลทิพย์ ปัญญาสิทธิ์ 2553 ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพ และความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ผลพบว่า ในด้านการวางแผนและเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตหรือมิติด้านอนาคตนั้น การวางแผนพัฒนาสินค้าใหม่ การวางแผนพัฒนาเทคโนโลยี

ใหม่ และการวางแผนด้านการตลาดใหม่ มีความสำคัญต่อผู้ประกอบการอย่างมาก และเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. การมีส่วนร่วม คณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น ให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มมากขึ้นและมีความต่อเนื่อง
2. การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในระดับครัวเรือน และในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
3. ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร เป็นสำคัญ ในการให้การฝึกอบรม สนับสนุนการดำเนินงานนอกสถานที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนจึงควรมีกิจกรรมหรือการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมในการดำเนินงาน และควรเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้าร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น
2. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ได้ถึงความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวงเท่านั้น ซึ่งยังคงเหลืออีกหลายปัจจัยที่ยังไม่ได้ทำการศึกษา ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเทียบผลวิเคราะห์และตอบโจทย์ปัญหาวิจัยในประเด็นอื่นๆ
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ต่างๆ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดน่านหรือพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปอ้างอิงหรืออธิบายสรุปผลการวิจัยได้กว้างขึ้น

บรรณานุกรม

- กจิณ ศรีมงคล. 2542. **การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร**. เชียงใหม่: ศูนย์สารสนเทศ
ภาควิชาส่งเสริม และเผยแพร่การเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กนกพรรณ จำปาศรี. 2551. **ผลที่เกิดจากการยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลสะลง**
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548. **วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตร
และสหกรณ์.
- กัญญา โพธิ์วัฒน์. 2548. **ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา: การศึกษาเพื่อสร้าง**
ทฤษฎีฐานราก. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2530. **การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- _____. 2538. **การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการ
พัฒนา.
- คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555. **สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจ**
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จำเนียร ช่างโชติ, วรรัตน์ รังคปราชญ์ และสมัย จิตต์หมวด. 2523. **จิตวิทยาการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2540. **การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. (เอกสารประกอบการเรียนภาค**
วิชาการพัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา สุขจันทน์. 2549. **การศึกษาและการพัฒนาชุมชน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิราภรณ์ ศรีคำ. 2547. **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน**
วชิรวิทยาระดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุมพล หนิมพานิช. 2526. **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2529. **บ้านกับเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมสถาบันหมู่บ้าน,
ศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านอีสานและสำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544. จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ. สุรินทร์:

สถาบันราชภัฏสุรินทร์.

เฉลียว บุรีภักดิ์. 2545. ชุมวิชาการวิจัยชุมชน ชุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตร

บัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.

โถมสมร เหลือโกศล. 2531. คำนิยมพื้นฐานเรื่องการพึ่งตนเองกับการอบรมเลี้ยงดู. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชยันต์ วรรณะภูติ. 2536. การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่องานพัฒนาขอนแก่น. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชลธิ์ เจริญรัฐ. 2547. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากตำบลหนองไผ่

อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี. อุดรธานี: คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ชัยอนันต์ สมุทวนิช. 2542. ทางสายกลางในการศึกษา. กรุงเทพฯ: วัชรารัฐวิทยาลัย.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2543. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.

กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ถวิลวดี บุรีกุล. 2543. แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย.

จดหมายข่าว สถาบันพระปกเกล้า. 2 (8), 4 - 6.

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. 2550. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของ

โรงเรียนลุ่มแรดวิทยา อำเภอเนิน จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิสนา เขมมณี. 2544. วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.

ธวัช ทนโตภาส. 2529. พัฒนาชุมชนกับงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีสยาม.

นภาพร หะวานนท์, นำชัย สุภฤกษ์ชัยสกุล และปานจักษ์ เหล่ารัตนวงษ์. 2543.

รายงานการวิจัย การศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงาน

ของคณะกรรมการโรงเรียน. ม.ป.ท : ม.ป.พ.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.

นิคม ผัดแสน. 2540. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนา

การศึกษาของกลุ่มโรงเรียนอุดรศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา อำเภอเชียงดาว

จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประพันธ์ สร้อยเพชร. 2547. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแซ่ข้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประยูร ศรีประสาธน์. 2542. รายงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
ของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ประเวศ วะสี. 2540. ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพฯ: หอมชาวบ้าน.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหทัย วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์
ฮาซันนารี. 2543. กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2525. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

พรศรี ยงค์อุประพันธ์. 2547. วิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งตนเอง: กรณีศึกษาการแปรรูปผลผลิต

จากต้นตาล ชุมชนบ้านเหล่าขวัญ ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พระมหาสุทิตย์ อาภาโร (อบอุ่น). 2548. นวัตกรรมการเรียนรู้ คน ชุมชนและการพัฒนา.

กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2538. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ: สำนักงานทดสอบการศึกษาและจิตวิทยา,

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. 2527. การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ:

ไทยวัฒนาพานิช.

พิทักษ์ ศิริวงศ์. 2547. ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการ
พัฒนาประเทศ. บรรณสาร มศก.ท. (19) 1 เมษายน – กันยายน, 28-22.

พิรพงษ์ ปราบริปู. 2547. การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระเชิงวิทยานิพนธ์

ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พีระ พรนวม. 2544. ทรัพยากรต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เพ็ญศิริ จีระเชชากุล, พนารักษ์ ปรีดากรณ์ และพรใจทองอิน. 2550. **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความ**

เข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. 2518. **ลักษณะสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาท. 2551. **การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษ**

เพื่อสังคมไทยและสังคมโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2553. **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครอง**

ส่วนท้องถิ่นและราชการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.

เมธี พยอมยงค์. 2544. “**เศรษฐกิจชุมชน: ทางเลือกเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน**”.

คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. **หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ:

ไทยอนุเคราะห์.

รัชนิกร เศรษฐ. 2528. **สังคมวิทยาชนบท.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

วรรณิ เล่าสุวรรณ. 2526. **การพัฒนาชุมชน.** สงขลา: วิทยาลัยครูสงขลา.

สัจด์ อุทรานันท์. 2527. **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: วงเดือน.

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. **วิสาหกิจชุมชนคืออะไร.** กรุงเทพฯ:

(อัสตานา)

สนธยา พลศรี. 2550. **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์.

สมยศ นาวิก. 2545. **การบริหาร.** กรุงเทพฯ: ชาญวิทย์เซ็นเตอร์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2528. **สังคมวิทยา: วิธีการวิจัย ทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท**

ไทย. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมาพันธ์เกษตรกรพลังงานประมงและพลังงานอินโดจีน. 2557. **ชุมชนเข้มแข็ง ต้นแบบการพัฒนา**

อย่างยั่งยืน. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา [http://aeiindochina.com/th/ข่าวสาร/](http://aeiindochina.com/th/ข่าวสาร/ข่าวสาร/.html)

[ข่าวสาร/.html](http://aeiindochina.com/th/ข่าวสาร/ข่าวสาร/.html) (11 ธันวาคม 2557).

สมิทธิ บรรณกร และสุภาวัฒนากร วงศ์ธนวิ. 2552. **ความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่ม**

วิสาหกิจชุมชนแก้วเจ้าจอม ตำบลด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี.

ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครอง.

สังจิต พิริยะรังสรรค์. 2541. **เศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองปรัชญาฐานะและอนาคตและเศรษฐกิจ**

ชุมชนที่พึ่งตนเองฉบับมหาดไทย: ประเทศยากจน ประชาชนมั่งคั่ง. กรุงเทพฯ:

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา เคนาภูมิ. 2551. **ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2515. **การพัฒนาชุมชน.** นครหลวง: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2525. **การพัฒนาชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2526. **การพัฒนาชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2534. **ภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา.

_____. 2546. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. **พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.** กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สิทธิพันธ์ พุทธหนู. 2531. **ทฤษฎีพัฒนาการเมือง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สีลาภรณ์ นาคทรพ. 2543. **การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สุโขทัยธรรมาธิราช. 2543. **ประมวลสาระชุดวิชาส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา.**

นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุชาดา แสงดวงดี, เขียวภาบัวเวช และมาริษา สุวณิช. 2556. สภาพการณ์และระดับความสามารถของการบริหารในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในเขตจังหวัดนครปฐมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.** 13 (1) (ม.ค. - มิ.ย. 2556) ,34 – 44.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2536. **ระเบียบวิธีวิจัยทางศาสตร์.** กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์. 2509. **การวางโครงการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ.** กรุงเทพฯ: สหประชาพานิช.

เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. 2544. **วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บท แนวคิดแนวทาง ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. 2546. **วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:

ภูมิปัญญาไทย.

_____. 2547. **ร้อยละที่ควรรู้.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. 2539. **การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.**

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- อภิญา กังสนารักษ์. 2544. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ
ระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2549. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุค
พัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- อรุณ รัชธรรม. 2537. การพัฒนาและฝึกอบรมบุคคล. กรุงเทพฯ: ศูนย์ออฟเซต.
- อนันต์ ตะนัยศรี. 2555. วิสาหกิจชุมชน. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา
<http://ophbgo.blogspot.com/> (13 พฤศจิกายน 2557).
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. 2525. การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. 2542. รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ:
โครงการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Arnstien, S.R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Institute of Planners.**
- Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. 1981. **Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies.** New York: Cornell University Press.
- Glaser, Barney G., and Strauss, Anselm L. 1967. **The Discovery Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research Aldine.** New York: Cornell University Press.
- Keies Josses – Ban Publishers, San Francisco, 1998. **Oxford University. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Fourth Edition,** Oxford: Oxford University press.
- Koufman, F. 1949. **H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities.** Agricultural Experiment Station Bulletins.
- Leedy, P. and Ormrod, J. 2001. **Practical research: Planning and design (7th ed.).** Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Mark S. Homan. 1994. **Promoting Community Change.** USA.: Cole.
- Putti. 1987. **Work values and organizational commitment: A study in the Asian context.** Human Relations. S.L: S.N.

- Smuckarn, snit. 1982. Social Development and Peasant Culture: A Thai Case. In Suntaree Komin (Editor). **Social Development: A Synthesis of East and Western Experiences**. Bangkok: NIDA.
- Strauss, A., and Corbin, J. 1998. **Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory**. Thousand Oaks, CA: Sage.
- United Nations. 1981. **Years book of International Trade Statistics**. United Nations: UN Press.
- Rogers, E. M. 1995. **Diffusion of innovations**. 4th ed. New York: Free Press.
- William, E. 1976. **Electoral Participation in a Low Stimulus Election**. S.L.:Rural Development.
- Young, Frank W. 1977. **Communities as Symbolic Structure**. Japan: Okahoma University.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามงานวิจัย

เรื่อง ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

โดย นาย ไพบุลย์ พันธวงศ์

นักศึกษาปริญญาโท คณะผลิตกรรมการเกษตร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้ใช้สำหรับสอบถามข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เป็น ข้อมูลในการศึกษาวิจัยและเพื่อความสำเร็จของวิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษานิพนธ์ สาขา พัฒนาทรัพยากรชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 3 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

3. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามฉบับนี้นำไปใช้เฉพาะงานวิจัยเรื่องความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงของท่านทุกประการ โดยผลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ทำให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ที่สุด

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ ปี

3. ระดับการศึกษา

() ไม่ได้เรียนหนังสือ

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

() อื่นๆ ระบุ.....

4. สถานภาพสมรส

() โสด

() สมรส

() หม้าย

() หย่าร้าง

() แยกกันอยู่

5. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพหลัก คือ (กรุณาตอบเพียงข้อเดียว)

() เกษตรกรรม

() รับราชการ

() ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว

() รับจ้าง

() อื่นๆ

6. สมาชิกในครัวเรือน คน

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

7. รายได้ครัวเรือน บาท/เดือน

8. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร ไร่/งาน

9. ลักษณะการถือครองที่ดินทำกิน

() เช่า.....ไร่

() เป็นเจ้าของ.....ไร่

() อื่นๆ ระบุ.....ไร่

10. แหล่งเงินทุนสนับสนุนในการทำการเกษตร (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ใช้เงินทุนตัวเอง () เพื่อนบ้าน
 () ญาติพี่น้อง () ธ.ก.ส.
 () ธนาคารพาณิชย์ () กลุ่มออมทรัพย์
 () กองทุนหมู่บ้าน () แหล่งเงินทุนนอกระบบ
 () อื่นๆ ระบุ.....

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม

11. ท่านได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร/ชมรมอะไรบ้าง

- () กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต () กลุ่มแม่บ้าน
 () กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน () กลุ่มผู้สูงอายุ
 () กลุ่มพลังแผ่นดิน () อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
 () กลุ่มสภายาวชน () อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ที่สุด

ระดับความสำคัญ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด

การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
1	พิจารณาแผนวิสาหกิจชุมชน					
2	กำหนดนโยบายสินค้าของชุมชน					
3	กำหนดแนวทางปฏิบัติการทำธุรกิจชุมชน					
4	กำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าของชุมชน					
5	ตัดสินใจตั้งกฎกติกาในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน					
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
1	ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
2	ประสานงานกับบุคคลเกี่ยวข้องในธุรกิจของชุมชน					

การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
3	ให้คำแนะนำเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษแก่สมาชิก เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำเกษตรอินทรีย์					
4	การวิเคราะห์ข้อมูลทางการตลาด					
5	การประชาสัมพันธ์สินค้าของชุมชน					
6	การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน					
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
1	ได้รับโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชนเพื่อนำไปลงทุนทำธุรกิจต่อยอดต่างๆ					
2	ได้รับสวัสดิการพิเศษ อื่นๆ เช่น การคลอดบุตร การสมรส การจัดงานศพ ทุนการศึกษา ฯลฯ					
3	ได้รับเงินบำเหน็จสมาชิกทุกเดือน/ปี					
4	มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ/การเงินเมื่อเข้าเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน					
5	ได้รับเงินปันผลจากกองทุนทุกๆ ปี					
6	ได้รับสิทธิในการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน					
การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล						
1	การตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานประจำปี					
2	การประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม					
3	การประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกภายในกลุ่ม					
4	การประเมินปัญหาการดำเนินธุรกิจชุมชน					
5	การติดตามและรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจชุมชน					

ตอนที่ 3 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ที่สุด

ระดับความสำคัญ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
ความพอประมาณ						
1	ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคีต่อเพื่อนสมาชิก เพื่อสร้างความเข้มแข็งต่อวิสาหกิจชุมชน					
2	ท่านและสมาชิกอื่นๆ มีการวางแผนใช้จ่ายในธุรกิจชุมชนอย่างรอบคอบและเพียงพอ					
3	กลุ่มสมาชิกดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายสมควรตามฐานะ					
4	กลุ่มสมาชิกหาวัตถุดิบที่มีในชุมชนเพื่อลดรายจ่ายในการผลิต					
ความมีเหตุผล						
1	กลุ่มสมาชิกตระหนักถึงการใช้จ่ายทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัด					
2	กลุ่มสมาชิกมีการประชุมเพื่อร่วมหารือในประเด็นต่างๆ และยึดถือมติที่ประชุมเป็นหลักเสมอ					
3	กลุ่มสมาชิกร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนโดยไม่ยึดถือกระแสสังคม					
4	กลุ่มสมาชิกใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาด้วยความรอบคอบ					
5	กลุ่มสมาชิกมีการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล คุ้มค่า และตามความจำเป็น					
มีภูมิคุ้มกัน						
1	กลุ่มสมาชิกสามารถรับมือและหาทางป้องกันความล้มเหลวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงได้					
2	มีการปลูกฝังความคิดเรื่องความขยัน อดทน อดออมให้กับเพื่อนสมาชิกและบุคคลรอบข้าง					
3	กลุ่มสมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิต ครอบครัวและการทำงาน					
4	มีความประนีประนอมยืดหยุ่นให้กับเพื่อนสมาชิกภายในกลุ่ม					

การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง		ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
มีภูมิคุ้มกัน						
5	กลุ่มสมาชิกมีการสร้างวินัยในการออม เช่น การฝากเงินออมทรัพย์					
6	กลุ่มมีการวางแผนระยะยาวเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในอนาคต					

ตอนที่ 3 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด

ที่	ประเด็นคำถาม	ถูก	ผิด
1	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมวิถีชีวิตทุกส่วนโดยไม่ใช้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียวนั้น		
2	เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง		
3	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของทุกคนไม่ว่าอยู่ในส่วนไหนของสังคม		
4	ความพอเพียงหมายถึงทุกครอบครัวจะต้องผลิตของกินของใช้เองทั้งหมดไม่พึ่งพาคนอื่น		
5	การปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ		
6	การทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถรู้ถึงการใช้จ่ายและรายได้อย่างชัดเจน		
7	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี อีกทั้งยังต้องมีความรอบรู้ คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ผสมผสานกัน		
8	การบริโภค การใช้จ่าย การออม อยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยตนเอง คือ ความประมาณหรือความพอดี		
9	การประหยัด การอดออมหรือตัดลดความฟุ่มเฟือยต่างๆ เป็นการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง		
10	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบกิจการของหน่วยงานองค์กรต่างๆ ทุกสาขาทุกประเภท ทั้งภาครัฐและเอกชน		

ที่	ประเด็นคำถาม	ถูก	ผิด
11	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การที่เกษตรกรมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปีโดยผลิตอาหารได้เองในสวน ไร่นา โดยไม่ต้องซื้อ		
12	แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำเกษตร โดยปลูกพืชอย่างเดียวเพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี		
13	แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การกนอยู่อย่างประหยัด แบบอดมื้อกินมื้อ		
14	แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การผลิตโดยใช้แรงงานคนทดแทนเครื่องจักรเป็นการลดมลภาวะเพื่อให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี		
15	แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำเกษตรโดยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยลดใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยควบคุมพืชและแมลงในการผลิตเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี		

ตอนที่ 3 การปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ที่สุด
ระดับความสำคัญ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด

ที่	คุณธรรม	ระดับการประยุกต์				
		5	4	3	2	1
1	ท่านยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการทำงาน					
2	ท่านเป็นผู้ยึดถือหลักการให้อภัยกับคนรอบข้างเมื่อกระทำผิด					
3	ท่านมีความรู้สึกละอายเมื่อกระทำผิดในหน้าที่การงาน					
4	ท่านมีความกล้าในการที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำผิด					
5	ท่านประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ผิดกฎหมาย					

ตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์ที่สุด

ระดับความสำคัญ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด

ที่	ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน	ระดับความเข้มแข็ง ของวิสาหกิจชุมชน				
		5	4	3	2	1
ด้านการจัดการ						
1	มีการวางแผนระยะยาว (Master Plane) และดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้					
2	กลุ่มสมาชิกมีความชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มอย่างเคร่งครัด					
3	มีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจ					
4	มีการบริหารการผลิตไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม					
ด้านการผลิต						
1	ปัจจัยการผลิตบางส่วนหาได้ในชุมชนและบางส่วนจัดหาจากภายนอก					
2	มีการควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ					
3	มีกระบวนการควบคุมคุณภาพสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค					
4	มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจนด้านกระบวนการผลิต					
ด้านการตลาด						
1	มีการจัดทำแผนการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขาย					
2	การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์เป็นไปตามกลไกราคา (หลักการ Demand - Supply)					
3	มีการทำการตลาดทั้งในระดับล่างและระดับบน (ระดับชุมชนและระดับอำเภอหรือจังหวัด)					
4	มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ตามความต้องการของตลาดอยู่เสมอ					
5	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์และเพิ่มยอดขายตามฤดูกาล					

ภาคผนวก ข

ชุดคำถามการวิจัย

ชุดคำถามการวิจัย

เรื่อง ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตำบลสะตวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่

โดย นายไพฑูรย์ พันธวงศ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....

ชื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ.....ปี (นับอายุเต็ม)

3. ระดับการศึกษาสูงสุด.....

4. จำนวนแรงงานในครัวเรือน

5. ตำแหน่งทางสังคมที่เป็นหรือเคยเป็น

() กำนัน/ผู้ช่วยกำนัน

() ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

() กรรมการสภาตำบล

() กรรมการกลุ่มเกษตรกร

() อื่นๆ ระบุ.....

() ไม่มีตำแหน่งทางสังคม, เป็นราษฎร

6. ในรอบปีที่ผ่านมา ท่านมีรายได้จากด้านใด เป็นจำนวนเท่าไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() ด้านการเกษตร (ทำไร่, ทำนา, ทำสวน, เลี้ยงสัตว์) ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

() รับราชการ ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

() รับจ้าง ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

() ค้าขาย (รายได้สุทธิ) ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

() อื่นๆ ระบุ..... ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

รวมทั้งหมด

ได้เป็นเงิน.....บาท/ปี

7. คราวเรือนของท่านมีพื้นที่ทำการเกษตรเท่าใด

- () เป็นของตนเอง จำนวน.....ไร่
- () เป็นของตนเอง จำนวน.....ไร่
- () เช่าผู้อื่น จำนวน.....ไร่
- () ทำฟรีโดยไม่เสียค่าเช่า จำนวน.....ไร่

8. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนในปัจจุบัน คือ.....

9. ในอดีตชุมชนอาศัยแหล่งน้ำใดทำการเกษตร.....

10. การเปลี่ยนแปลงน้ำเพื่อการเกษตรเกิดขึ้นในช่วงใด.....

11. ท่านมีความเห็นว่าทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เทศกาลประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน ท้องถิ่นต่อไปนี้ น่าท่องเที่ยวในระดับใด

12. ท่านมีความเห็นว่าควรพัฒนาการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

.....

.....

13. ท่านมีความเห็นว่าควรพัฒนาและอนุรักษ์ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจต่อผู้ที่พบเห็นอย่างไร

.....

.....

14. ท่านมีความเห็นว่าควรพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่มีมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องอย่างไร

.....

.....

15. ท่านมีความเห็นว่าควรประสานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมใน ทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างไร

.....

.....

ภาคผนวก ก

ภาพผนวกกิจกรรม

ภาพผนวก 1 เขตรับผิดชอบตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 2 บ้านนาห็ก หมู่ที่ 1 ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 3 การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

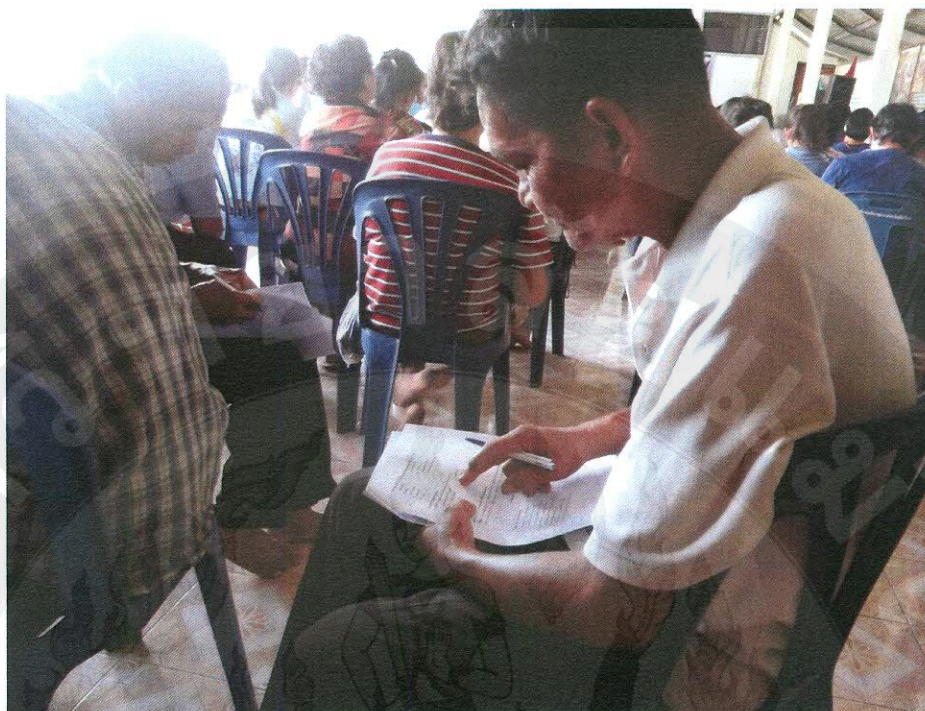
ภาพผนวก 4 การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

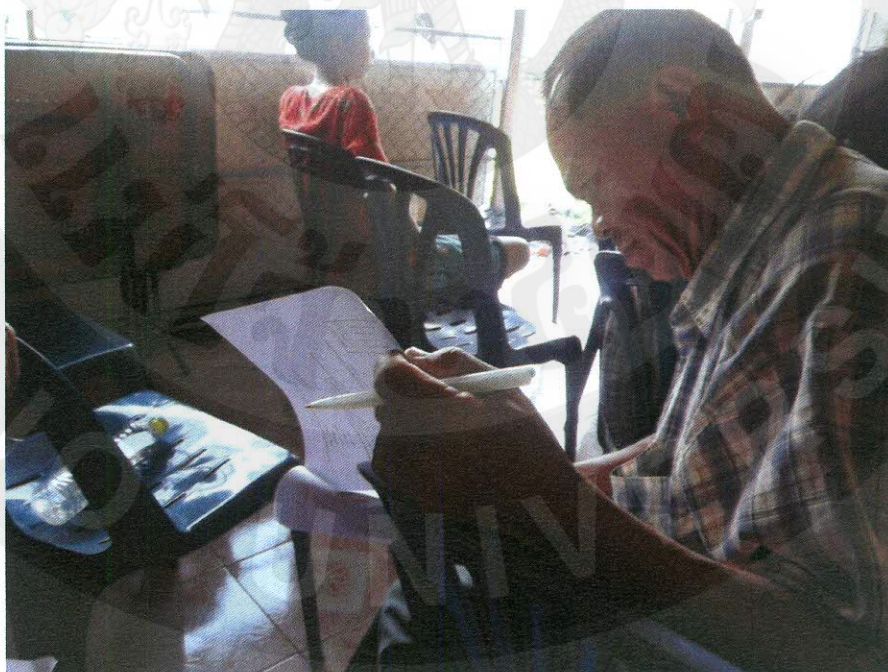
ภาพผนวก 5 การประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 6 การลงประชามติที่ประชุมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 7 การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะดง อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 8 การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะดง อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 9 การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพผนวก 10 การเก็บข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลสะलग อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายไพบูลย์ พันธวงศ์
 เกิดเมื่อ 28 พฤษภาคม 2531
 ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2550 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันติภาพ
 อำเภอเมืองหลวงพระบาง จังหวัดหลวงพระบาง
 พ.ศ. 2557 ปริญญา พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย